

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

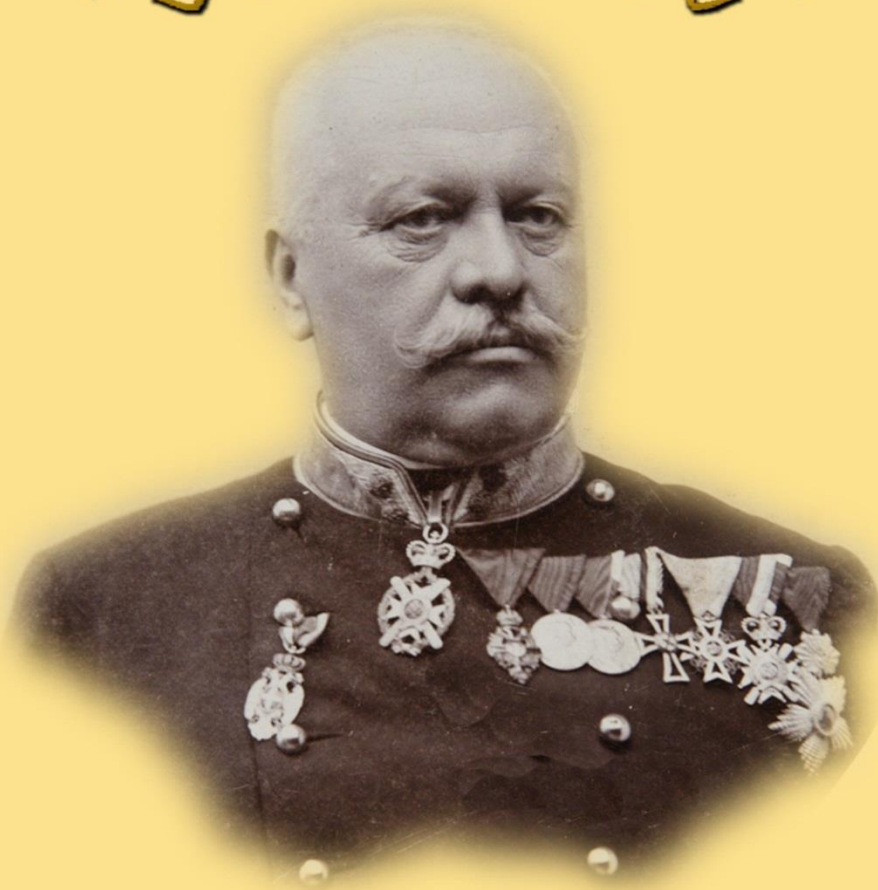

KULTURÁLIS ÉS SZAKMAI FOLYÓIRAT

ALAPÍTVÁ: 2013

IV. ÉVFOLYAM, 2017/1-2. SZÁM

ONLINE (INTERNETES) KIADÁS

*mihálydi báró Splényi Ödön (1842-1909)
a Székesfőváros első detektívfőnöke*

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA **kulturális és szakmai online (internetes) folyóirat**

Megjelenik: háromhavonta

Kiadja: Dr. Kovács Gyula
Székhely: 1101 Budapest, Pongrácz köz 3. I. emelet 4.
Felelős kiadó: Dr. Kovács Gyula

Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő: Dr. Kovács Gyula
Tagok: Keglovicsné Mester Györgyi, dr. Mackó Mária és Őri-Kiss Gyöngyi

Szerkesztőség: 1101 Budapest, Pongrácz köz 3. szám I. emelet 4.
✉ 1475 Budapest, Postafiók: 345.
Telefon: +36 30 650 2130, telefax: +36 1 700 2338
E-mail: kgyula1101@gmail.com
Honlap: <http://obsitosdetektivek.5mp.eu/>

Borítóterv és grafika: Dr. Kovács Gyula és Dr. Szomor Sándor

Lapnyilvántartási szám: **CE/34909-4/2012.** és **CE/17870-4/2016.** (Online)
CE/34910-2/2012. és CE/17872-4/2016. (Nyomtatott)
HU ISSN 2064-4043 (Online)
HU ISSN 2064-7239 (Nyomtatott)

Közlési feltételek

A Szerkesztőbizottság olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek egyfelől a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkoznak, másfelől pedig betekintést engednek a korábbi bűnügyek tapasztalataiba. Szívesen vesszük azokat az írásokat is, amelyek e folyóirat vagy bármely más szakmai lap cikkeivel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmaznak. Azoknak az anyagoknak a közlésétől sem zárkózunk el, amelyek az egyesületi élettel összefüggő szabadidős, kulturális és sporttevékenységet mutatják be.

A szakmai jellegű írásoknak tükrözniük kell a hazai és a külföldi szakirodalom ismeretét, épp ezért a művekhez forrás- és irodalomjegyzéket kérünk csatolni. A szerzők álláspontját lapunk torzításmentesen közli, de az írásokban megjelenő megállapítások és következtetések nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőbizottság véleményével, ezért az írás tartalmáért teljes mértékben a szerző felel.

A Word formátumban, 12 betűpont méretben és egyes sortávval készített kéziratokhoz mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, szolgálati helyét és beosztását (ha van), telefonszámát, e-mail címét, valamint lakcímét (levelezési címét). A Szerkesztőbizottság – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett –, fenntartja a jogot a mű után-közlésére, a kéziratok kommentálására, korrigálására, stilizálására és tipografizálására.

Tartalomjegyzék

<i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Hajózni muszáj.....	4
Elfogadták az új büntetőeljárási törvényt.....	6
<i>Dr. Bánó-Kacskovics Virginia</i>	
Az ujjnyomok felkutatása és rögzítése a helyszíni szemle dinamikus szakaszában I.	16
<i>Dr. Hajnal László Péter</i>	
A kiskorú veszélyeztetése miatt folytatott nyomozások kritikus pontjai I.	31
<i>Dr. Kovács Anita</i>	
Közrend, közbiztonság és a bűnügyi operatív helyzet a Székesfővárosban, Thaisz Elek főkapitánysága idején I.....	50
<i>Dr. Kovács Gyula – Dr. Lancsár Károly Bence</i>	
Felülvizsgált nyomozati kihallgatási protokoll, gyermekkorú sértettek és tanúk kihallgatásához	58
<i>Dr. Kubisch Károly</i>	
A technológia-szabályozás orvosi jogi vonatkozásai I.	87
<i>Reflektáló – Dr. Kovács Gyula rovata</i>	
Még két hónapig lehet fizetni a régi ötezzressel.....	99
Kié egy elhunyt gyermek Facebook-profilja?	100
<i>Józsa Miklós – Rapcsák István</i>	
Fegyveres rabló elfogása	102
<i>Dr. Kovács Gyula</i>	
A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai	109
Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek	111
<i>Hárskuti Gábor</i>	
Zsarusztorik, de mi is az a célkörözés?	114
<i>Mester Györgyi</i>	
A lúzer	123

Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztőbizottság elnöke
főszerkesztő¹

„Milyen úton induljunk el? – merült fel lapalapításkor a kérdés. Bármelyiken – hangzott a válasz, ami annyit jelent, hogy szakmai téren nincs tabu téma. Nem adunk helyet viszont semmiféle politikai, illetve rasszista, kirekesztő, homofób, xenofób, valamint egyéb gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilvánulásnak, ellenben nem fogjuk véka alá rejteni a véleményünket akkor, ha szakmai problémákat tapasztalunk. Erre főszerkesztőként a szavamat adom.”²

Hajózni muszáj

Tisztelt Olvasóközönség!

Mostani lapszámunk két okból is különleges.

Egyfelől ez az első olyan kiadás, amelyet nem csupán főszerkesztőként, hanem tulajdonosként és kiadóként is jegyzek. Másfelől a *„Szakcikkék és tanulmányok”* rovatban csak és kizárólag olyan írások szerepelnek, amelyeknek szerzői vagy társszerzői a Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) Állam- és Jogtudományi Karán (ÁJK) indított Bűnügyi szakjogász-képzés (BSZJ) hallgatói, illetve egykori hallgatói.

A lap 2016/1–2. számában³ már megírtam, hogy az Obsitos Detektívek Egyesületének Közgyűlése 2016. május 26-i határozatával az egyesületet 2016. június 1-jétől végelszámolással megszüntette, valamint a 2013-ban alapított egyesületi lap kiadói és tulajdonjogát rám ruházta. Így lettem, inkább akarva mint akaratlanul, laptulajdonos.

A Magyar Bűnűldöző 2014/3–4. számában⁴ pedig anno beszámoltam arról, hogy a KRE ÁJK-n 2014 szeptemberétől bűnügyi szakjogász szakirányú

¹ A szerző szakvizsgázott jogász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, kriminalista, szakíró, tudományos újságíró, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MÚOSZ) és a Tudományos Újságírók Klubjának (TUK) rendes tagja, képzési szakértő, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának megbízott oktatója.

² Dr. Kovács Gyula: *Milyen úton induljunk el? – Főszerkesztői gondolatok.* Obsitos Detektívek Lapja 2013. évi 1–4. szám, 4–5. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2013).

³ Dr. Kovács Gyula: Csak az a kilenc kéz. Obsitos Detektívek Lapja 2016/1–2. szám, 74–75. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2016).

⁴ Dr. Kovács Gyula: Bűnügyi szakjogász-képzés a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Magyar Bűnűldöző 2014/3–4. szám, 9–10. oldal (Magyar Bűnűldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2014).

továbbképzés indult. Nem melleleg az a megtiszteltetés ért, hogy a Kar vezetése felkért, oktassak a képzésen kriminalisztikát.

Az idén ősszel a negyedik képzés kezdődik a Karon, és a már említett rovatban az előző években végzett hallgatók írásaiból (jobbára szak- és PhD-dolgozatokból) szemezgetünk. A tartalomjegyzékben ugyan szerepel a szerzők neve és a műveik címe, de azt gondolom, megérdemlik, hogy itt is megemlítsük őket. Külön köszönet illeti tehát dr. Bánó-Kacskovics Virginiát, dr. Hajnal László Pétert, dr. Kovács Anitát, dr. Kubisch Károly és dr. Lancsár Károly Bencét. Természetesen hálásak vagyunk mindazoknak, akik rajtuk kívül megtisztelték írásaikkal a Szerkesztőbizottságot, vagyis a lapot.

A tavalyi jóslatom beteljesedett: a megszűnt egyesület helyett jól funkcionál az informális Obsitos Detektívek Baráti Köre (tessék ellátogatni a Facebook csoportunkba,⁵ de felkereshetik Facebook oldalunkat is⁶), összejöveteleink helyszínén (általában a Bp. VIII. kerületi Kék Egér Étteremben) – egyéb finomságok mellett – továbbra is kapható rántott borjúláb és pacalpörkölt, valamint reméljük, hogy rendezvényeinkre a jövőben ugyancsak ellátogat Moldova György, az írólegenda (ez volt a reklám helye).

A nyár az idén is beköszöntött, és a lap szintén megjelent, igaz, csak internetes (online) formátumban. A hagyományos, papíralapon történő közzétételre sajnos nincs anyagi fedezet: a zsebünk üres, támogatók pedig nem, sőt, nagyon nem tolonganak (legyen ez itt a panasz és a sirám helye). A hiba nyilván bennünk (értsd: a Szerkesztőbizottságban) van, hiszen mi csak adni tudunk, kérni nem. Jómagam amúgy világéletemben ilyen élehetetlen voltam: a kilincselés, a kuncsorgás, a menedzselés nem az én formám (gyaníthatóan ezért nem vittem sokra).

Végezetül köszönettel tartozom a Szerkesztőbizottság tagjainak: Keglovicsné Mester Györgyinek, az egykori munkatársnak, aki az utóbbi egy-két év-tizedben írásra adta a fejét (és milyen remek novellákat ír);⁷ dr. Mackó Máriának, az elkötelezett nyelvőrnek, aki tanárom volt a Rendőrtiszti Főiskolán, és Óri-Kiss Gyöngyinek, aki élete javarésztét nívós lapok szerkesztőségében élte le (és éli napjainkban is). Ők mindhárman a barátaim, és azt gondolom vagy remélem, velem együtt Pompeiusszal vallják: „*Navigare necesse est, vivere non est necesse*”.

Hajózni muszáj...

⁵ <https://www.facebook.com/groups/obsitos.detektivek.barati.kore/> – Obsitos Detektívek Baráti Köre (letöltés: 2017. június 19.).

⁶ <https://www.facebook.com/ObsitosDetektivekEgyesulete/> – Obsitos Detektívek Baráti Köre (letöltés: 2017. június 19.).

⁷ <http://mestergyorgyi.konyv.guru/> – Mester Györgyi (az Ad Librum szerzője) író nő honlapja (letöltés: 2017. június 19.).

Jogszabályváltozások

Dr. Kovács Gyula

Elfogadták az új büntetőeljárási törvényt

Az Országgyűlés 2017. június 13-án elfogadta a büntetőeljárásról szóló új törvényt (a továbbiakban: új Be.) A T/13972. számú törvényjavaslat minősített többséget igénylő rendelkezéseit 154 igen, 10 nem szavazattal és 34 tartózkodás mellett fogadták el, az egyszerű többséget igénylő fejezetek pedig 154 igen, 7 nem és 33 tartózkodó szavazatot kaptak. A Trócsányi László igazságügyi miniszter által 2017 februárjában benyújtott törvényjavaslat egyes részeinek elfogadása kétharmados támogatást igényelt. A törvény – noha még a Magyar Közlönyben nem jelent meg – 2018. július 1-jén lép hatályba.

Hatvan év alatt öt büntetőeljárási kódex

Az új Be. az elmúlt bő negyven év alatt az ötödik büntetőeljárási kódexünk.

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: Bp.), amely 1952. január 1-jétől 1962. június 30-ig volt hatályban, tizennégy fejezetből állt és 254 szakaszt (§) tartalmazott. A büntetőeljárási törvényt tíz és fél év alatt hatszor módosították.

A büntetőeljárásról⁸ szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Be. tvr.) 1962. július 1-jétől 1973. december 31-ig volt hatályban. A Be. tvr.-nek tizennyolc fejezete és 363 szakasza volt, tizeneg és fél esztendőig szolgált, és mindössze két alkalommal módosították.

A régi Be. (a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény) négy főrészből, eredetileg húsz, majd huszonnégy fejezetből állt, és 407 szakaszt tartalmazott (plusz a későbbiek folyamán kodifikált A–B–C–D, stb. szakaszokat). Ez a törvény 1974. január 1-jétől 2003. június 30-ig volt hatályos, tehát félév híján harminc évig létezett, és már magán viselte a rendszerváltoztatás utáni korszak eszeveszett jogalkotási kényszerének jegyeit: 1989. október 23-ig mindösszesen öt esetben, azt követően viszont negyvenhét alkalommal (igen, annyiszor) módosították.

A hatályos Be. (a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény) kuriózumként vonult be a XX–XXI. század európai jogtörténetébe. A törvényt az Országgyűlés 1998. március 10-i ülésnapján fogadta el, kihirdetésére 1998. március 23-án került sor. A hatályos Be. – a 607. § kivételével – 2003. július 1-jén

⁸ A Be. tvr.-ben a „büntetőeljárásról” szót különítették.

lépett hatályba; a 607. § hatálybalépéséről – 2000. január 1-jével – az 1999. évi CX. törvény 163. § (1) bekezdése rendelkezett. Az eredeti elképzelés szerint, a törvény hatálybalépésének a napja 2000. január 1-je lett volna. Az érvényes, de nem hatályos törvény rendelkezéseit a hatályba lépésig

- az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény;
- a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek el- leni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény;
- az új Be. módosításáról szóló 2002. évi I. törvény;
- a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módo- sításáról szóló 2003. évi II. törvény, valamint a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, a nemzetközi magánjogról szóló 1979. év 13. törvényerejű rendelet és az új Be. módosításáról szóló 2003. évi XXX. tör- vény módosította (a 2003. évi II. törvény 64. közlönyoldalnyi terjedelem- ben).⁹

A hatálybalépés napján a régi és a hatályos Be. viszonyában sajátságos hely- zet alakult ki. Az érvényes, de nem hatályos új Be. módosításainak nagy részét a régi – akkor még hatályos – büntetőeljárás törvénybe is átvezették, így a korábban egymástól homlokegyenest eltérő két törvény a „váltáskor” – némi túlzással élve – *nem sokban különbözött egymástól*.¹⁰

A hatályos Be. rendelkezéseit a hatálybalépéstől a kézirat lezárásig (2017. június 23.) kereken nyolcvanhat alkalommal módosították. A legutóbbi módo- sításra 2017. május 1-jén került sor,¹¹ és a legközelebbi módosítások 2018. január 1-jén lesznek hatályosak.¹² Jelen állás szerint.

Az új. Be. szerkezete

Az Igazságügyi Minisztérium (IM) 2015. január hónapjára elkészítette az új (vagy inkább legújabb) büntetőeljárás törvény szabályozási elveit. Az IM- előterjesztést a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfo- gadta. Már akkor olvastam az új Be. „nem hivatalos”¹³ tervezetét: huszonhá- rom (XXIII) rész, százhuszonegy (CXXI) fejezet, ötszáznyolcvannyolc (588)

⁹ Kovács Gyula: A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám, 44–55. oldal (BM Kiadó, Budapest, 2003).

¹⁰ Vesd össze dr. Kovács Gyula: Büntetőeljárás-jogi Füzetek I. Fejezetek a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényből. Obsitos Detektívek Lapja 2016/1–2. szám, 7–45. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2016).

¹¹ Az egyes belügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi CXVI. törvény.

¹² A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehaj- tásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2016. évi CX. törvény; az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvé- nyek, és ehhez kapcsolódóan más törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi XXXIX. törvény; az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrend- tartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény.

¹³ A tervezet fűlszövege és fejléce szerint: „jelen előterjesztés csak tervezet, amelynek az egyeztetése folyamatban van. A későbbi egyeztetése során az előterjesztés koncepcionális kérdései is jelentősen módosulhatnak, ezért az előterjesztés jelen formájában nem tekinthető a Kormány álláspontjának. A dokumentum célja a hivatásrendek tájékoztatása”.

cím vagy alfejezet, kilencszázkilencvennégy (994) szakasz (§) és mindösszesen háromszázkilenc (309) oldal (egyszerűen nem hittem el), ami az előterjesztés szerint 2018. március 1-jén lépett volna hatályba. Elolvastam, és akkor sem nyilváníttam, és most sem nyilvánítok róla véleményt (nem ismerjük még kellőképpen egymást). Mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy számomra még mindig kérdéses az új Be. kodifikálásának a szükségessége.

Az új Be. preambulumból kitűnik, hogy az Országgyűlés a Büntető Törvénykönyv, illetve a nemzetközi jog által büntetendő bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog érvényesülését biztosító, hatékony és ésszerű határidőn belül lefolytatott eljárásban történő felelősségre vonása céljából

- szem előtt tartva az igazság megállapításának igényét,
- különös hangsúlyt fektetve a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére,
- a funkciómegosztáson és rendeltetésszerű joggyakorláson alapuló eljárások biztosítása érdekében,
- Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével,
- az állam kizárólagos büntető hatalmának a büntetőeljáráson keresztül történő érvényesítése érdekében

alkotta a törvényt.

Vizsgáljuk meg, miképpen épül fel a 2018. július 1-jén hatályba lépő új Be.

Az új büntetőeljárási törvény a nem hivatalos tervezethez képest némi karcsúsításon esett át: huszonhárom részből, a százhuszonegy helyett száztíz fejezetből, és „mindössze” 879 szakaszból áll. A CompLex jogtárban közzétett joganyag az általános és a részletes indokolással együtt, 590 oldalra rüg.

Nézzük egy kicsit részletesebben, a részek szerinti bontásban:

- Első Rész (Általános rendelkezések): I–II. Fejezet (1–10. §)
- Második Rész (A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság): III–VI. Fejezet (11–36. §)
- Harmadik Rész (A büntetőeljárásban részt vevő személyek): VII–XII. Fejezet (37–73. §)
- Negyedik Rész (Az eljárási cselekményekre vonatkozó általános rendelkezések): XIII–XXVII. Fejezet (74–162. §)
- Ötödik Rész (A bizonyítás): XXVIII–XXXIV. Fejezet (163–213. §)
- Hatodik rész (Leplezett eszközök): XXXV–XLII. Fejezet (214–260. §)
- Hetedik Rész (Adatszervező tevékenység): 261–270. §
- Nyolcadik Rész (A kényszerintézkedések): XLIII–LIII. Fejezet (271–338. §)
- Kilencedik Rész (Előkészítő eljárás): 339–347. §
- Tizedik Rész (A nyomozás): LIV–LVIII. Fejezet (348–424. §)
- Tizenegyedik Rész (A bírósági eljárás általános szabályai): LXIX–LXXIV. Fejezet (425–462. §)
- Tizenkettedik Rész (A bíróság eljárása a vádemelés előtt): 463–483. §
- Tizenharmadik Rész (A tárgyalás előkészítése): LXXV–LXXVII. Fejezet (484–513. §)
- Tizennegyedik Rész (Az elsőfokú bírósági tárgyalás): LXXVIII–LXXXI. Fejezet (514–588. §)
- Tizenötödik Rész (A másodfokú bírósági eljárás): LXXXII–LXXXV. Fejezet (589–616. §)

- Tizenhatodik Rész (A harmadfokú bírósági eljárás): LXXXVI–LXXXVIII. Fejezet (617–625. §)
 - Tizenhetedik Rész (A másodfokú és a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása): 626–631. §
 - Tizennyolcadik Rész (A megismételt eljárás): 632–636. §
 - Tizenkilencedik Rész (Rendkívüli jogorvoslatok): LXXXIX–XCIV. Fejezet (637–675. §)
 - Huszadik Rész (Külön eljárások): XCV–CVII. Fejezet (676–836. §)
 - Huszonegyedik Rész (A külön eljárások): 837–843. §
 - Huszonkettedik Rész (A büntetőeljáráshoz kapcsolódó egyéb eljárások): CVIII–CXI. Fejezet (844–865. §)
 - Huszonharmadik Rész (Záró rendelkezések): 866–879. §)
- A fenti összegzésből kitűnik, hogy a hetedik, a kilencedik, a tizenkettedik, a tizenhetedik, a tizennyolcadik és a huszonegyedik résznek nincs fejezete.

Néhány változás az új büntetőeljárás törvényben

E szakcikk témája (tájékoztató jellegű írás) és a lapunk terjedelmi korlátai (saját korlátaimról nem beszélve) nem teszik lehetővé, hogy kimerítően foglalkozzam az új Be. váltoásaival. Tallózva, mintegy címszavakban a következő módosításokra hívom fel a figyelmet. Előrebocsátom, hogy a felsorolás korántsem teljes.

1. Az új kódex bevezeti a *gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény* fogalmát. Az új Be. 10. § (1) bekezdés 3. pontja értelmében ilyen

a) a Btk. 372. § (6) bekezdés a) pontja szerinti sikkasztás,

b) a Btk. 373. § (6) bekezdés a) pontja szerinti csalás,

ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a gazdálkodó szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el;

c) a Btk. 374. § (6) bekezdés a) pontja szerinti gazdasági csalás;

d) a Btk. 376. § (6) bekezdés a) pontja szerinti hűtlen kezelés;

e) a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti anyag kezelés;

f) a Btk. 396. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdése szerinti költségvetési csalás és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása;

g) a Btk. 403. § (3) bekezdése szerinti számvitel rendjének megsértése;

h) a Btk. 404. § (3) bekezdése szerinti csődbűncselekmény;

i) a bennfentes kereskedelem [410. § a)–b) pontja];

j) a bennfentes információ jogosulatlan közzététele [410. § c) pontja];

k) a tiltott piacbefolyásolás (411. §);¹⁴

l) a piramisjáték szervezése (412. §).

Ezekben az ügyekben első fokon a törvényszék ítélkezik, három hivatásos bíróból álló tanácsban [új Be. 20. § (1) bekezdés 19. pontja; 13. § (3) bekezdése]. A másodfokú és a harmadfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt az ügyet a bíróság öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalhatja, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak

¹⁴ Tőkebefektetési csalás.

terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel, vagy egyéb okból szükségesnek tartja [13. § (5) bekezdése].

2. Az *elsőfokú bíróság* – ha az új Be. eltérően nem rendelkezik – *egyesbíróként jár el*. Az elsőfokú bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, ha az egyesbíró az ügyet a bíróság tanácsa elé utalta. A bíróság tanácsa elé utalt ügyben később egyesbíró nem járhat el [új Be. 13. § (1)–(2) bekezdése].

Az új Be. hatálybalépését követően *ülnökök csak a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban* [új Be. 680. § (2) és (5)–(6) bekezdése; 693. § (4) bekezdése], *valamint a katonai büntetőeljárásban* (698. § és 715. §) *vesznek részt*.¹⁵

3. Az új Be. alapján az *eljárási cselekményen történő jelenlétre kötelezett vagy jogosult számára a jelenlést telekommunikációs eszköz útján is biztosítható* (a továbbiakban együtt: telekommunikációs eszköz használata).

Telekommunikációs eszköz használata esetén az eljárási cselekmény kitűzött, illetve az ügyészség, nyomozó hatóság által megjelölt helyszíne és az ettől eltérő helyszín (a továbbiakban: elkülönített helyszín) között az *összeköttetés közvetlenségét és kölcsönösségét*

a) *kép- és hangfelvétel, vagy*

b) *folyamatos hangfelvétel*

továbbbítja biztosítja.

A folyamatos hangfelvétel kizárólag

a) a tanú kihallgatása,

b) a tolmács jelenlétének biztosítása, illetve

c) a nyomozás során a szakértő meghallgatása és a terhelt kihallgatása céljából alkalmazható.

A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság hivatalból vagy az eljárási cselekményen jelenlétre kötelezett vagy jogosult személy által előterjesztett indítványra rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát [új Be. 120. § és 121. § (1) bekezdése]. A telekommunikációs eszközök használatát az új Be. XX. Fejezete (120–126. §) szabályozza.

4. Lényeges változás, hogy az új büntetőeljárási törvénybe integrálták a *bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében folytatható titkos információgyűjtés szabályait*. A titkos információgyűjtés szabályairól a leplezett eszközök között (új Be. Hatodik Rész) esik szó. Az *eljárási törvény a leplezett eszközöket három csoportba sorolja*:

1. *bírói és ügyészi engedélyhez nem kötött leplezett eszközök* (XXXVI. Fejezet);

2. *ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök* (XXXVII. Fejezet);

3. *bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök* (XXXVIII. Fejezet).

A *bírói és ügyészi engedélyhez nem kötött leplezett eszközök* a következők:

- a bűncselekményre vonatkozó információk megszerzése érdekében *titkosan együttműködő személy igénybevétele*;
- az eljárás valódi céljának titokban tartásával a *bűncselekményre vonatkozó információ gyűjtése, ellenőrzése*;
- a bűncselekmény megszakítása, a bűncselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás érdekében *sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó csapda alkalmazása*;

¹⁵ Az ülnökökre vonatkozó átmeneti rendelkezések az új Be. 868. § (3) bekezdésében szerepelnek.

- a bűncselekmény megszakítása, a bűncselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás érdekében, az élet és testi épség megóvása céljából *a sértett vagy más személy helyettesítése*;
- a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható
 - a) személy, lakás, egyéb helyiség, bekerített hely, nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló hely, illetve jármű, vagy
 - b) tárgyi bizonyítási eszközt képező dologtitokban történő megfigyelése, a történetekről információ gyűjtése, valamint az észlelt technikai eszközzel való rögzítése (a továbbiakban: *rejtett figyelés*);
- a rejtett figyelés érdekében *titkosan együttműködő személy igénybevétele*;
- a bűncselekmény megszakítása, a bűncselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás érdekében az információ forrásának leplezésével a leplezett eszköz alkalmazásával érintett személlyel *valótlan vagy megtévesztő információ közlése, az információ továbbításához titkosan együttműködő személy igénybevétele* [új Be. 215. § (1)–(7) bekezdése].

A valótlan vagy megtévesztő információ közlésével kapcsolatosan az új Be. sajátos tilalmakat állít fel. E szerint a kérdéses leplezett eszköz [215. § (7) bekezdése]

a) terhelt vagy tanú kihallgatása, illetve bizonyítási cselekmény során nem alkalmazható,

b) nem tartalmazhat a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet, és

c) nem valósíthat meg fenyegetést vagy felbujtást, továbbá nem terelheti az érintett személyt annál súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett.

A tilalomfákkal összefüggésben ismét felmerül a kérdés: *mi a helyzet az úgynevezett taktikai blöff alkalmazásával?*¹⁶

Az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök: *fizetési műveletek megfigyelése* (új Be. 216–218. §); *a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilitásba helyezése* (219. §); *hozzájárulással alkalmazott megfigyelés* (220. §); *álvásárlás* (221. §); *fedett nyomozó alkalmazása* (222–225. §); *a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja és titkosan együttműködő személy alkalmazása álvásárlás érdekében* (226. §); *fedőokirat, fedőintézmény és fedőadat felhasználása* (227. §).

Bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök: információs rendszer titkos megfigyelése; titkos kutatás; hely titkos megfigyelése; küldemény titkos megismerése; lehallgatás (új Be. 231. §).

A titkos információgyűjtés és a büntetőeljárás kapcsolatáról az új Be. XLII. Fejezete rendelkezik. A 256. § (1) bekezdése elvi élel kimondja: ha a büntetőeljárást az ügyészségről szóló törvény,¹⁷ a rendőrségről szóló törvény,¹⁸ a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény¹⁹ vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény²⁰ alapján végzett titkos információgyűjtés adatai

¹⁶ A taktikai blöffről részletesebben Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika* 2. kötet, 866–883. oldal (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004).

¹⁷ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény.

¹⁸ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.

¹⁹ A nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény

²⁰ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény.

alapján indították meg, a büntetőeljárás megindítását követően a leplezett eszközöket e törvény szerint kell alkalmazni.

A büntetőeljárás megindításakor a bírói vagy ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazását e törvény szerint akkor is engedélyezni kell, ha előtte bírói, külső vagy ügyészi engedélyhez kötött titkos információgyűjtést végeztek [új Be. 256. § (2) bekezdése].

5. Az új Be. a kényszerintézkedések körében *bevezeti a bűnügyi felügyeletet*, amely a terhelt szabad mozgáshoz és a lakóhely, illetve a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza [új Be. 281. § (1) bekezdése]. A bűnügyi felügyelet elrendelése esetén a bíróság előírja, hogy a terhelt

a) a számára meghatározott területet, lakást, egyéb helyiséget, intézményt, vagy ahhoz tartozó bekerített helyet engedély nélkül ne hagyja el,

b) meghatározott jellegű nyilvános helyeket, nyilvános rendezvényeket, vagy meghatározott közterületeket ne látogasson, illetve

c) meghatározott időközönként és módon a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervénél jelentkezzen.

A bíróság a bűnügyi felügyelettel elérni kívánt célt biztosító további magatartási szabályokat is előírhat (új Be. 281. § (2)–(3) bekezdése). A bűnügyi felügyelet bevezetésével az új Be. a lakhelyelhagyási tilalom (hatályos Be. 137. §) és a házi őrizet (hatályos Be. 138. §) terminus technicust már nem alkalmazza.

6. Az óvadék a távollattartás, illetve a bűnügyi felügyelet magatartási szabályainak megtartását biztosító intézkedések között szerepel [új Be. 282. § b) pontja]. Az óvadék összegét a bíróság határozza meg (284. §), tárgya csak pénz lehet, azt kizárólag a terhelt vagy a védője teheti le, és összege ötszáz-ezer forintnál nem lehet kevesebb [286. § (1)–(2) bekezdése].

Az óvadék letevője elveszti a jogát a letett óvadék összegére, ha a bíróság a terhelt letartóztatását

a) a távollattartás és/vagy a bűnügyi felügyelet szabályainak megszegése miatt (új Be. 293. §), vagy

b) az óvadék letételét követően tanúsított magatartása következtében elrendeli.

Az óvadék letevője elveszti a jogát a letett óvadék összegére akkor is, ha a terhelt letartóztatását azért nem lehet elrendelni, mert a terhelt elérhetetlenné vált. Az óvadék elvesztését követően óvadék ismételten nem állapítható meg [új Be. 288. § (1)–(3) bekezdése].

7. Az előzetes letartóztatás elnevezése letartóztatásra változik (új Be. 296. §), felső határa főszabály szerint továbbra is egy, kettő, három, illetve négy év [298. § (1) bekezdése]. Ez a rendelkezés azonban nem alkalmazható,

a) ha a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,

b) az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott letartóztatás esetén,

c) ha az ügyben másod-, vagy harmadfokú bírósági eljárás van folyamatban [298. § (2) bekezdése]. Vagyis a törvényben meghatározott esetben a

letartóztatásnak az új Be. hatálybalépését követően sem lesz felső határa.²¹

8. *Kidolgozták a lefoglalt és zár alá vett vagyon kezelésének – eddig hiányzó – törvényes alapjait, illetve bevezették a lefoglalt dolog és a zár alá vett vagyon megváltásának a lehetőségét is* (új Be. 329. §). A jövőben lehetővé válik az olyan virtuális vagyonelemek lefoglalása is, mint a bitcoin, vagy az elektronikus pénz egyéb speciális formái [333. § (1) bekezdése]. Emellett az ügyészség vagy a nyomozó hatóság is elrendelheti a zár alá vételt, a százmillió forintot meg nem haladó vagyonra, a döntés miatt bírósághoz lehet fordulni [327. § (2) bekezdés c) pontja].

Az zár alá vétellel az új Be. LI. Fejezete (324–332. §), a vagyonkezeléssel a lefoglalás és a zár alá vétel során az LII. Fejezet (333–334. §) foglalkozik.

9. Az új Be. másik leleménye *az előkészítő eljárás, amely egyfajta előzetes felderítés a nyomozás elrendelése előtt, de már a büntetőeljárás keretein belül*, a bűncselekmények gyanújának megállapítása vagy kizárása érdekében. Ilyen eljárást az ügyészség és a nyomozó hatóság mellett a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, valamint a terrorizmust elhárító szerve is folytathat.

Az előkészítő eljárás során alkalmazni lehet bírói és ügyési engedélyhez nem kötött leplezett eszközt [215. § (1)–(2) bekezdése]; rejtett figyelést; ügyési engedélyhez kötött leplezett eszközt (216–218. §); álvásárlást [221. § a) pontja]; fedett nyomozót (222–225. §); valamint bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt (231. §).²²

Az előkészítő eljárás bevezetésével *megdőlt az a főszabály, miszerint a nyomozás a büntetőeljárás kezdeti szakasza*.

Az előkészítő eljárást az új Be. Kilencedik Része szabályozza. E részben két alfejezet – az előkészítő eljárás célja és eszközei (339–343. §), valamint az előkészítő eljárás lefolytatása (344–347. §) – kapott helyet.

Az előkészítő eljárás céljával összefüggésben az új Be. kimondja, hogy a büntetőeljárás a Kilencedik Részben meghatározott feltételek esetén előkészítő eljárással kezdődik. Előkészítő eljárást a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathat. A rendőrségről szóló törvény alapján a hatáskörébe tartozó cselekmény miatt a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve is folytathat előkészítő eljárást.

Az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e. Előkészítő eljárás akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok a bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendőek, és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönten, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.

Sajátságos, hogy az előkészítő eljárás bevezetése mellett az új Be. megtartotta a feljelentés kiegészítése jogintézményét is. A 380. § (1) bekezdése értelmében az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a feljelentés kiegészítését rendeli el, ha a rendelkezésre álló adatok alapján a nyomozás elrendeléséről, a feljelentés elutasításáról, illetve az ügy áttételéről nem lehet dönten.

²¹ Vessd össze dr. Kovács Gyula: Jogalkotói lelemények III. – Soha véget nem érő előzetes letartóztatás. Obsitos Detektívek Lapja 2016/1–2. szám, 5–6. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2016).

²² Új Be. 341. §.

Az én olvasatomban a *feljelentés kiegészítése ugyancsak része a büntetőeljárásnak, és szintén egyfajta előkészítő eljárás*. Lehet töprengeni a kettő közötti lényeges különbségen.

10. A gyanúsított kihallgatásától kezdve az eljárás jogerős befejezéséig *lehetőség lesz arra, hogy a terhelt a kedvezőbb elbírálás fejében beismerje a bűncselekmény elkövetését*.

Az ügyész, a terhelt és a védő a nyomozási szakban a bíróságtól függetlenül formális egyezségeket köthet a bűnösség beismeréséről. A bíróság ekkor az egyezség törvényességét vizsgálhatja, annak tartalmát nem változtathatja meg, az egyezségeket jóváhagyja, vagy elutasítja.

A vádemelést követően kialakuló egyezség inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását igényli. Közös eleme az egyezség két válfajának, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet megállapodás tárgya, azt az ügyész közli a felekkel, kizárólag a joghátrányról és a járulékos kérdésekről lehet egyeztetni. Lásd: egyezség a bűnösség beismeréséről (új Be. 407–411. §) és vádemelés egyezség esetén (424. §).

11. A nyomozási bíró tevékenységével kapcsolatos általános eljárási szabályokat, a bíróság eljárásának formáit, a bíróság ülésének az előkészítését, magát az ülést, az ügyiratok alapján történő bírósági eljárást, a bíróság döntéseit és a jogorvoslattal összefüggő rendelkezéseket az új Be. Tizenkettedik Része (*A bíróság eljárása a vádemelés előtt*) – azon belül pedig a 463–483. § – tartalmazza.

Az új Be. a nyomozási bíró feladatait – *Általános eljárási szabályok* címszó alatt – a 464. §-ban sorolja fel. E feladatok között azonban – a hatályos büntetőeljárási törvénnyel ellentétben – nem szerepel a tizennegyedik életévét be nem töltött személy (másképpen: gyermekkorú) – meghatározott feltételek megléte esetén történő – kihallgatása [lásd a hatályos Be. 207. § (4) bekezdését]. Ebből eredően az új Be. hatálybalépését követően a *gyermekkorú* (akár sértett, akár tanú) *kihallgatása az ügyész és a nyomozó hatóság* (kizárólagos) *hatásköre lesz*.

12. Az elsőfokú bíróságot csak abban az esetben lehet az ítélet megalapozatlansága miatt új eljárásra utasítani, ha a bíróság nem állapított meg tényállást, vagy a tényállás teljes egészében felderítetlen [új Be. 590. § (13) bekezdése; 590. § és 593. § (1) bekezdésének bevezető mondata].

13. Bevezették az osztott szerkezetű kártalanítást, ami két eljárást: az egyszerűsített, tarifarendszeren alapuló kártalanítási eljárást és a kártalanítási pert foglalja magába.

*

Azt gondolom, kezdetnek, vagy, ahogy szokták mondani: „*első blikkre*” ennyi elég lesz. Az új Be. hatálybalépéséig egy esztendő van még hátra. Már csak az a kérdés, hogy a tervezett időpontban valóban hatályba lép-e a törvény, és a kihirdetés, illetve a hatálybalépés között eltelt időszak alatt, hányszor módosítják? Ez ugyanis nem idegen a magyar jogalkotástól (vagy jogalkotóktól).

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika 2. kötet (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004)
2. Kovács Gyula: A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám (BM Kiadó, Budapest, 2003)
3. Kovács Gyula: Büntetőeljárás-jogi Füzetek I. Fejezetek a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényből. Obsitos Detektívek Lapja 2016/1–2. szám (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2016)
4. Kovács Gyula: Jogalkotói lelemények III. – Soha véget nem érő előzetes letartóztatás. Obsitos Detektívek Lapja 2016/1–2. szám (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2016)

Szakcikkék és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Bánó-Kacskovics Virginia²³

Az ujjnyomok felkutatása és rögzítése a helyszíni szemle dinamikus szakaszában I.²⁴

(Részletek)

A szerkesztő előszava

Lapunk e számában dr. Bánó-Kacskovics Virginia szakdolgozatának bevezető első, valamint második és harmadik része olvasható. A dolgozat további fejezeteit a következő lapszámban fogjuk közzétenni.

Az eredeti mű a következő öt főrészből áll, továbbá összegzéssel, fényképmelléklettel és irodalomjegyzékkel zárul:

A daktiloszkópia története (A személyazonosítás módszerei; Daktiloszkópia versus antropometriai módszer);

Pekár szerepe a daktiloszkópia magyarországi bevezetésében (A daktiloszkópia és a dánosi rablógylilkosság);

A helyszíni szemléről általában (A helyszíni szemle feladata és célja; A helyszíni szemle szakaszai);

Az ujjnyomok felkutatása és rögzítése a helyszíni szemle dinamikus szakaszában [Speciális ujjnyom-felkutatási (előhívási) módszerek; Speciális ujjnyom-rögzítési módszerek];

Az ujjnyom tárolása, megőrzése és felhasználása (A daktiloszkópiai nyilvántartás).

Az összegzésben a szerző összefoglalja dolgozatának a megállapításait; a fényképmellékletekben 7 fotó látható (egyebek mellett egy úgynevezett *Bertillon-kártya*, egy ujjnyomatlap és dr. Pekár Ferenc portréja); az irodalomjegyzékben pedig a felhasznált irodalom olvasható.

²³ A szerző szakvizsgázott jogász, bünygyi szakjogász, aki a Szolnoki Járásbíróságon bírósági titkárként tevékenykedik.

²⁴ A tanulmány forrása dr. Bánó-Kacskovics Virginia azonos című szakdolgozata. Az eredeti művet a szerző 2016. december 15-én eredményesen védte meg (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bünygyi szakjogász szakirányú továbbképzés). A témavezető (konzulens) tanár szerény személyem, a bíráló (opponens) pedig dr. Vigh András r. alezredes, egyetemi docens (NKE RTK Krimináltechnikai Tanszék) volt.

A mű témájának jelentősége és időszerűsége a bűnügyi szakjogászai munkában kétségbevonhatatlan. A dolgozat a szakirányú továbbképzésen szerzett ismeretekre épül, azokkal tartalmilag szorosan összekapcsolódó munka. (vonatkozó tantárgyak: hagyományos és modern krimináltechnika; bizonyítási eljárások; híres kriminalisták, híres bűnügyek).

Ezt a szerkesztői lábjegyzetekkel (is) kiegészített dolgozatrészt bátran ajánlom mindenkinek.

Dr. Kovács Gyula
szerkesztő

I. Bevezetés

Kutatások eredményei bizonyítják, hogy az embereket régóta foglalkoztatják a kéz tenyéri oldalán, valamint a talpon található bőrfodorszál-rajzolatok. Számos ásatás során feltárt lelet, barlangrajz, továbbá évszázados szerződések „élő” bizonyítékai annak, hogy az emberek már nagyon korán felfigyeltek ezekre az apró jellegzetességekre. Nyilvánvaló azonban, hogy az őseink eredetileg (vagy eleinte) nem a személyazonosítás szándékával vizsgálgatták tenyerüket, talpukat, készítettek róluk rajzot vagy hagyták azok nyomait agyagedényeik oldalán, hanem pusztán kíváncsiságuk kielégítése, illetve a véletlen vezetett ezekhez az eredményekhez.

Az eltelt évszázadok során azonban egyre nagyobb igény jelentkezett egy megbízható személyazonosító rendszer felállítása iránt, amely alapján minden embert meg lehet különböztetni a születésétől az emberi test halál utáni felbomlásáig. A népesség ugrásszerű növekedése és ennek hátrányos vonzataként a bűnözés miatt ez nagyon is szükségessé vált. A segédtudományok fejlődésének köszönhetően kialakult személyazonosítás egyik módszere, a daktiloszkópia.

Azért választottam e témát, mert szeretnék egy rövid áttekintést adni a daktiloszkópia történetéről és fejlődéséről, valamint azokról a lehetőségekről, amelyek a tudományban rejlenek. Nem titkolt célom megismertetni a szakdolgozat olvasójával azt, hogy miért alkalmazták Magyarországon már a XX. század legelején a daktiloszkópiát, annak ellenére, hogy a személyazonosítás terén már jó ideje az antropometriai²⁵ módszer dívott, és ebben milyen szerepe volt dr. zebegnyői Pekár Ferencnek, „a modern állami rendőrség apostolának”.²⁶

Munkámmal igazolni kívánom, hogy a daktiloszkópiai azonosítás a büntető-eljárás segédtudományává nőtte ki magát. Ennek jelentősége abban rejlik,

²⁵ *Antropometria*: emberméréstan; az antropológiának tudományos mérésekkel foglalkozó ága (lásd még *antropomorfológia* ugyanott). Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára, 52. oldal (Akadémiai Könyvkiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984).

²⁶ Az idézet dr. Anti Csaba Lászlótól származik: A modern állami rendőrség apostola, dr. zebegnyői Pekár Ferenc. Dr. Szomor Sándor (szerk.): Jubileumi Emlékalbum – A 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére, 199–205. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2011).

hogyan egy bűncselekmény helyszínéről származó, ismeretlen ujj- vagy tenyérnyom-töredék csakis egyetlen egy személlyel azonosítható, kizárva minden más személy lehetőségét, nagyban segítve ezzel az igazságszolgáltatás tevékenységét. A bűncselekmény helyszínén talált nyom azonosításakor nem az ujjon és a tenyérén lévő rajzolatok (azaz közismerten ív, hurok vagy örvény), hanem a rajzolatokat alakító bőrfodorszálok ismertetőjelei játsszák a főszerepet. Ez dolgozatomban kifejtésre kerül. A szakirodalom áttanulmányozása során az ujj- és tenyérhajzolatok öröklésmenetének törvényszerűségeit pontosan meghatározni mégsem sikerült. Az a tény azonban megállapítást nyert, hogy az ujj- és tenyérhajzolatok csak részben állnak genetikai kontroll alatt (pl. a hajzolat típusa és iránya). Egy részük, a magzati élet során a környezeti tényezők hatása alatt áll. Bizonyítani kívánom azt is, hogy mennyire igaz az az állítás, miszerint a külső tényezők befolyással vannak az ujjnyomok kialakulásában. Ezt támasztja alá az a tudományos módszerekkel bizonyított érv, hogy az egyiptetűjű ikrek ujjlenyomata különbözik, pedig egy méhben fejlődtek, mégis más környezeti tényezők hatása alatt állnak.

További célom, hogy bemutassam az ujjnyomok felkutatásának fortélyait a helyszíni szemle dinamikus szakaszában, illetve magát a helyszíni szemlét. A helyszíni szemle egy igen szigorú szabályok keretei közé szorított eljárási cselekmény,²⁷ amely a gyakorlatban nem egészen úgy történik, mint az a televízió bűnügyi, jellemzően amerikai filmsorozataiból kitűnik. Ezek a sorozatok igen csak megtevésztik a nézőket.

II.

A daktiloszkópia története

A „daktiloszkópia” kifejezés két görög eredetű szó összetételéből adódik: *δακτυλος*=ujjak, *σζκοπειν*=nézni, szemlélni. A daktiloszkópia szó etimológiaiilag tehát az ujjak szemlélését jelenti. Az ujjnyomatok felhasználásának legkorábbi időpontját megállapítani legalább annyira lehetetlen, mint meghatározni az ember megjelenésének pontos idejét. Az ujjakon lévő bőrhajzolatok különleges elrendeződése iránti érdeklődés – valószínűleg – legkorábbi megnyilvánulása egy ősi kőfaragás, amelyet Nova Scotiában²⁸ találtak. A faragáson egy kéz és az ujjak körvonalai láthatóak. A „művész” három ujjon egyszerű, körbekerülő rajzolatokat tüntetett fel.

Kínában ősidők óta alkalmazták az ujjnyomokat szerződések, ügyletek hitelesítésére az írástudatlanok miatt. Ez visszavezethető továbbá arra is, miszerint a hindukban és kínaiakban még ma is él az a hit, hogy ha az üzletkötés során valamit emberi kéz megérint, az szent és sérthetetlené válik. Kínából írásos bizonyítékai is előkerültek az ujjnyomatok tudatos felhasználásának, amelyeket a VII. században jegyeztek fel. Kia Kung-Yen, a Tang dinasztia történésze i. u. 650-ben megjelenő írásában tesz említést ujjnyomokról, egy törvényes dokumentum elkészítésének során. Ugyanebből az időből származik a Kínai Törvénykönyv, a Yung-Hwui, amelyben a családjogi témakörnél tesznek

²⁷ A (helyszíni) szemle egy bizonyítási eljárás, amelyet alapvetően a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 119. § szabályoz.

²⁸ Nova Scotia (Új-Skócia): Kanada tartománya a délkeleti partvidéken. A régió központja és egyben a tartomány székhelye Halifax. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon, 675. oldal (Magyar Könyvklub–Officina Nova, Budapest, 1994).

említést az „*ujjnyomatolásról*”, mint a dokumentumok hitelesítésének egyfajta lehetőségéről.

C. B. Bridges²⁹ volt az, aki egy tanulmányában írt az ujjnyomatok Európában elsőként történő alkalmazásáról. Ebben a tanulmányban utal egy római birodalombeli jogtudósra, egy bizonyos Marcus Fabius Quintilianusra³⁰ – illetve annak egy munkájára, a „*Kéznyomok a falon*” címűre –, aki sikeresen védett meg egy világtalan fiút, akit apja meggyilkolásával vádoltak. A műben fény derül arra, hogy a férfit a fiú mostohaanyja ölte meg, amit azzal próbált leplezni, hogy véres kéznyomokat hagyott a falon a tett helyszínétől, a fiú szobájáig. Azonban ezek a kéznyomok lettek később a bizonyítékai annak, hogy a fiú nem követhette el a bűncselekményt.

Egy nagy ugrás az időben, és eljutunk 1684-be, amikor újabb írásos bizonyíték keletkezett arra nézve, hogy az embereket mennyire foglalkoztatják ezek az apró sajátosságok a bőr felszínén. Ekkor egy angol botanikus professzor, dr. Nehemiah Grew³¹ terjesztett egy beszámolót az Orvosok és Sebészek Királyi Társasága elé, amelyben az izzadságpórusokról, az epidermikus³² vonalakról, valamint elrendeződésükről írt, és azokat egy kéz alakzatán be is mutatta.

Egy évvel később, 1685-ben Amsterdamban jelent meg Govard Bidloo³³ holland anatómus könyve, amelyben egy hüvelykujj bőrrajzolatait, valamint az azon elhelyezkedő pórusokat illusztrálja. Bidloo munkáját hamarosan követte Marcello Malpighinek³⁴ a bolognai egyetem anatómiaprofesszorának publikációja (1686), amelyben lejegyezte a bőr felületi kiemelkedéseinek (a bőrléceknek) előfordulását az ujjnyomatokban, bár ő csak két csoportot különített el akkor: a spirálokat (spirals) és a hurkokat (loops). Vizsgálatainak, tanulmányainak tiszteletére később az epidermis két alsó rétegét együttesen Malpighi-rétegnek nevezték el.

Az 1700-as években az anatómusok további kutatómunkákat jelentettek meg. JCA Mayer,³⁵ német orvos és anatómus könyve 1788-ban látott napvilágot, amely tulajdonképpen egy illusztrációkkal ellátott anatómiai atlasz volt.³⁶

²⁹ Calvin Blackman Bridges (1889 Schuyler Falls, New York – 1938 Los Angeles, California): amerikai (USA) genetikus. Bárány Lászlóné (főszerk.): Általános Kislexikon Első Kötet (A–K), 261. oldal (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2005).

³⁰ Marcus Fabius Quintilianus (Calagurris, ma: Calahorra, Hispania, Kr. u. 35/40 körül – Róma, Kr. u. 96 körül) híres római szónok, szónoklattani író. Forrás: Wikipédia – A szabad enciklopédia – https://hu.wikipedia.org/wiki/Marcus_Fabius_Quintilianus (letöltés: 2017. május 31.).

³¹ Nehemiah Grew (1641. szeptember 26. Warwickshire, Egyesült Királyság – 1712. március 25. London, Egyesült Királyság): angol orvos. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Nehemiah_Grew (letöltés: 2017. május 31.).

³² Epidermis: felhám; a legfelső bőrréteg. Bakos, 226. oldal.

³³ Govard vagy Govert Bidloo (1649. március 12. Amszterdam, Hollandia – 1713. március 30. Leiden, Hollandia): holland orvos. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Govert_Bidloo (letöltés: 2017. május 31.).

³⁴ Marcello Malpighi (1628. március 10. Bologna, Olaszország – 1694. november 29. Róma, Olaszország): itáliai orvos, anatómus, hisztológus, a mikroszkopikus anatómia vagy hisztológia „atyja”. Róla nevezték el többek között a Malpighi-testet, a Malpighi-réteget és a Malpighi-edényt. Egyetemes Lexikon, 579. oldal.

³⁵ Johann Christoph Andreas Mayer (1747. december 8. Greifswald, Németország – 1801. november, Berlin, Németország): német orvos és anatómus. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Christoph_Andreas_Mayer (letöltés: 2017. május 31.).

³⁶ Anatomische Beschreibung der Blutgefäße des menschlichen Körpers (Berlin und Leipzig, 1788): <https://www.archive.org/stream/b21452726?ref=ol#page/n1/mode/2up> (letöltés: 2017. május 31.). A mű címe magyarul: Anatómiai leírása az ereknek és az emberi testnek.

A könyvben az egyik rajzon bemutatta a bőrfodorszálok elhelyezkedését egy ujjon, és a következő kommentárt fűzte hozzá: „*Habár a fodor szálok elrendeződései sohasem ismétlődnek két személynél, mindazonáltal a hasonlóságok elég közelelik több személy között.*” Mayer volt az első, aki leírta a papilláris vonalak³⁷ hasonlóságait, kizárva azok ismétlődésének lehetőségét.

A modern ujjnyomat-vizsgálati munka a XIX. század utolsó évtizedeiben vett igazán nagy lendületet. A fejlődés, vizsgálódás elindítója dr. Henry Fauldsnak,³⁸ 1880. október 20-án, egy angol tudományos lapban, a „*Nature*”-ben megjelent cikke volt. Faulds sok időt töltött Japánban, ott egy agyagedényen talált nyomatok keltették fel érdeklődését az emberi ujjnyomatok iránt. Faulds 1886-ban felajánlotta a Scotland Yardnak, hogy saját költségén felállít egy hivatalt, amely csak az ujjnyomatok nyilvántartásával, vizsgálatával foglalkozik. Javaslatát elvetették, az ekkor még széles körben alkalmazott Bertillon-féle antropometria személyazonosítási módszer miatt.

Faulds-szal egy időben, de tőle függetlenül szintén vizsgálatokat folytatott Sir William Herschel,³⁹ aki az ujj-, illetve tenyérynymatokat szerződések hitelesítésére vette fel. Herschel Bengáliában dolgozott közhivatalnokként, és sok gondja volt az írástudatlan bennszülöttekkel, ezért szükségét látta egy olyan hitelesítési módszernek, amelyet a későbbiekben nem lehet megkérdőjelezni. Kétségtelenül mindketten nagyban hozzájárultak tanulmányaikkal a későbbi tudósok sikeres munkájához.

Gilbert Thompson⁴⁰ az Amerikai Geológiai Kutatóintézet tagja volt. Új Mexikóban 1882-ben a saját ujjlenyomatát használta egy dokumentum hitelesítésére, hogy megelőzze a hamisítást. Ez az első ismert ujjnyomat használat az Amerikai Egyesült Államokban.

Mark Twain⁴¹ „*Élet a Mississippin*” című könyvében (1883),⁴² az egy gyilkost azonosítottak az ujjnyomatai alapján. Egy későbbi művében, a „*Pudingfejű Wilson tragédiájá*”-ban (1894),⁴³ egy drámai bírósági perben jelent meg az ujjnyomat-azonosítás.

³⁷ *Papilláris vonalak*: a bőr epidermiszből (felhám) és dermiszből (irha) vagy coriumból áll. Az epidermisz, a felsőrész, több eltérő szerkezetű rétegből tevődik ki, amelyet elhalt, elszarusodott sejtek alkotnak. Ez a réteg jelzi a kéz igénybevételenek a fokát. Az epidermisz és a dermisz nem sima felszínnel kapcsolódnak egymáshoz, hanem csapszerű kiemelkedésekkel, a dermális papillákkal. E csapszerű kiemelkedések tetején nyílnak a verejtékpórusok. Kriminálisztika 1. kötet, 377–378. oldal. A *papilla* eredeti jelentése szemölcs. Bakos, 623. oldal.

³⁸ *Henry Faulds* (1843. június 1. Beith, Egyesült Királyság – 1930. március 19. Wolstanton, Newcastle-under-Lyme, Egyesült Királyság): skót tudós. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Faulds (letöltés: 2017. június 1.).

³⁹ *Sir William James Herschel* (1833. január 9. Slough, Egyesült Királyság – 1917. október 24. Hawkhurst, Egyesült Királyság). Apja: John Herschel, angol csillagász és matematikus; nagyapja: William Herschel német-angol csillagász, az Uránusz bolygó felfedezője. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Sir_William_Herschel,_2nd_Baronet (letöltés: 2017. június 1.).

⁴⁰ *Gilbert Thompson* (1839. március 21. Mendon, Massachusetts, Egyesült Államok – 1909. június 8. Washington D.C., Egyesült Államok): tipográfus, tervező, topográfus és katona. Forrás: Wikipédia – https://en.wikipedia.org/wiki/Gilbert_Thompson (letöltés: 2017. június 1.).

⁴¹ *Mark Twain*, eredeti nevén *Samuel Langhorne Clemens* (1835. november 30. Florida, Missouri, Egyesült Államok – 1910. április 21. Redding, Connecticut, Egyesült Államok): amerikai író, újságíró és humorista. Általános Kislexikon Második Kötet, L–Z, 822. oldal (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2005).

⁴² Magyarul 1971-ben a Gondolat Kiadó (Budapest) gondozásában jelent meg. Fordította: Benedek Marcell és Tandori Dezső.

⁴³ Magyarul 1998-ban az Ulpius-ház (Budapest) kiadásában jelent meg. Fordította: Réz Ádám.

Sir Francis Galton⁴⁴ angol polihisztor – Charles Darwin unokaöccse – az 1880-as években kezdte meg az ujjnyomatok vizsgálatát, mint lehetséges azonosítási módszert. 1892-ben kiadta könyvét „*Fingerprints*” (Ujjnyomatok) címmel, megállapítván benne az ujjnyomatok egyediségét és maradánságát. Ez a könyv tartalmazta az ujjnyomatok első osztályozási rendszerét az.

Galton elsődleges érdeklődési területe az ujjnyomatokkal kapcsolatban az öröklődés törvényszerűségei felé tendált. Hamarosan felfedezte, hogy az emberi ujjak bőrfodorszál rajzolatai nem változnak a személyek életútja során, és annak esélye, hogy két egyforma ujjlenyomatú ember legyen azonos korszakban a földön, gyakorlatilag lehetetlen. Galton nyomdokain haladva Sir Edward Richard Henry⁴⁵ volt az, aki mintegy beteljesítette az addigi vizsgálódásokat azzal, hogy kidolgozta ujjnyomat-osztályozási rendszerét. Henry Indiában dolgozott, ahol számos asszisztentst alkalmazott tanulmányai folytatásához. Közülük kiemelkedett ötletességével Khan Bahadur Azizul Haque, aki igen jó matematikai képességekkel rendelkezett. Számos kérdést vetett fel az osztályozással kapcsolatban, amelynek eredményeként Sir Henry-vel kidolgozták az alosztályozás végleges elméletét, amelyet mi is ismerünk és alkalmazunk.

Dr. Juan Vucetich⁴⁶ 1891-ben, mint La Plata (Argentína) rendőrfőnöke kezdte felépíteni az első ujjnyomat-bázist a Galton-féle rajzolat meghatározásokra alapozva (az általa kidolgozott módszert napjainkban is alkalmazzák a spanyol nyelvterületeken). Először a Bertillon által kidolgozott ún. embermértani módszerrel együtt alkalmazta rendszerét. 1892-ben elkészítette első bűnügyi azonosítását, amelyben egy nőt (a neve Rojas) azonosított a véres ujjnyomatai alapján, aki előbb megölte két fiát, majd, hogy a gyanút másra terelje, a saját nyakát is megvágta.

1901-ben bevezették Angliában és Walesben a daktiloszkópiai azonosítási rendszert, felhasználván Galton megfigyeléseit és annak átdolgozását, amelyet 1902-ben Sir Edward Richard Henry készített. Az első ujjnyomat azonosító rendszer alkalmazására 1903-ban az Egyesült Államokban a New York-i állami börtönben került sor a bűncselekmények elkövetőinél. 1904-ben elkezdődött az ujjnyomatok használata Kansas-ban és a St. Luis-i Rendőr-főkapitányságon. 1905-ben felfigyelt az ujjnyomatok használatára az U. S. Army (a hadsereg). Két évvel később az U. S. Navy (a haditengerészet), majd az ezt követő évben a Marine Corps (a tengerészgyalogság) ugyancsak bevezette.

⁴⁴ Sir Francis Galton (1822. február 16. Birmingham, Anglia – 1911. január 17. Haslemere, Anglia): brit tudós. Galton polihisztor volt, aki jelentősen hozzájárult a tudomány jó néhány területének fejlődéséhez, beleértve a meteorológiát (anticiklon felfedezése és az első időjárási térképek), statisztikát (regresszió és korreláció), pszichológiát (színesztézia), biológiát (környezet és öröklés mechanizmusa) és kriminalisztikát (daktiloszkópia). Egyetemes Lexikon, 312. oldal.

⁴⁵ Sir Edward Richard Henry (1850. július 26. Shadwell, London, Egyesült Királyság – 1931. február 19. Ascot, Egyesült királyság): londoni rendőrfőnök, Galton nyomdokain haladva, és a nagy tudós felfedezéseit felhasználva 1905-ben adta ki „*Classification and Uses of Finger Prints*” (Ujjnyomatok osztályozása és felhasználása) című művét. Rendszere a „Galton-Henry System” néven ismeretes. Dr. Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika 1. kötet, 382. oldal (BM Duna Palota és Kiadó, 2004).

⁴⁶ A horvát születésű, később magyar, majd argentin dr. Juan Vucetich Kovacevich, eredeti nevén Ivan Vučetič (1858. július 20. Hvar, Horvátország – 1925. január 25. Dolores, Buenos Aires, Argentína): rendőrtisztviselő, kriminológus, az ujjnyomatok alkalmazásának kiemelkedő úttörője, aki ki-terjedt tanulmányokon alapuló ujjnyomat-rendszert dolgozott ki. 1904-ben jelent meg „*Dactyloscopia Comparada*” (Összehasonlító ujjnyomat-vizsgálat) című gyakorlati szakkönyve, amelyet a latin-amerikai országban még most is alkalmaznak, és számos más rendszer alapbázisául szolgál. Kriminalisztika 1. kötet, 383. oldal.

A következő huszonöt évben a daktiloszkópiát, mint jogszerű személyazonosítási módszert, mind több és több területen használták fel.

2.1. A személyazonosítás módszerei

A rabszolgatartó társadalmakban természetesnek számított, hogy a tulajdont képező rabszolgákat megbélyegezték, vagyis egyszerűen belesütötték a bőrükbe a tulajdonosuk nevét, akinek a birtokába tartoztak. A személy kilétének megállapításánál általában sokkal fontosabb volt a rabszolgatartó tulajdonának a védelme. A középkorban, sőt, még az újkorban is elterjedt volt a megbélyegzés számtalan formája.

A XIX. századra a nagyvárosok lakosságának jelentős növekedése, és a bűnözés egyre nagyobb mérvű elterjedése miatt, a visszaeső bűnözők, csalók és szélhámosok azonosítása – a szinte mindennapos álnévhasználat és álcázás miatt –, gyakorlatilag lehetetlenné vált. A bűnözőkről készített személyleírásokat és – a fényképezés felfedezését és elterjedését követően – a fényképfelvételeket is tartalmazó bűnügyi nyilvántartások idővel kezelhetetlen halma-zokká váltak. Gyakorlati szükségszerűségként fogalmazódott meg egy olyan kriminalisztikai módszer kidolgozásának az igénye, amely viszonylag gyorsan, egyszerűen és nagy biztonsággal alkalmas a kérdéses személy kilétének a megállapítására.

A személyazonosítás első, tudományosnak mondható módszere antropometriai alapokra épült. Az 1879-ben, a francia Bertillon⁴⁷ által felállított személyazonosító és nyilvántartási rendszer elméleti alapját az az ismert biológiai megállapítás adta, hogy 21 éves kor után (néhány igen ritkán előforduló hormonrendellenesség kivételével) az emberek csontméretei nem változnak. A bertillonage-nak elnevezett módszer az emberi testről felvett 11 méreten alapult (testmagasság, széttárt karok közötti távolság, ülőmagasság, fej hossza, fej szélessége, jobb fül hossza, arc szélessége, bal lábszár hossza, bal középső ujj hossza, bal kisujj és a bal alkar hossza), és rendszere révén lehetőséget nyújtott az egyes személyek adatait tartalmazó kartonok osztályozása alapján nyilvántartásba vételre, és természetesen a nyilvántartásból történő „visszakérésre” is. Bertillon módszere – viszonylagos nehézkessége ellenére –, a maga korában forradalmian újnak számított, és igen hasznos volt, mivel időlegesen ugyan, de megoldotta a korabeli bűnüldözés előtt álló egyik legfontosabb kérdést: a törvénysértők személyének eredményes azonosítását és adataik nyilvántartását. A személyazonosításra azért van mód, mert nincs két egyforma ember, akinek személyi adatai és biológiai jellemzői (kvantitatív és kvalitatív tulajdonságai) megegyeznének egymással.

A személyazonosítás leggyakrabban alkalmazott lehetséges módjai a következők:

⁴⁷ Alphonse Bertillon (1853. április 24. Párizs, Franciaország – 1914. február 13. Münsterlingen, Svájc): francia antropológus, a Párizsi Személyazonosság Megállapításával Foglalkozó Hivatal egykori vezetője, a róla elnevezett antropometriai személyazonosítási és nyilvántartási rendszer kidolgozója. Egyetemes Lexikon, 118. oldal. Bertillon 1893-ban adta ki főművét (*Instructions Signalétiques*), amelyben a testmérési eljárásen kívül a személyleírás szabályait, s a büntetettek fényképezési módját is megállapította. Forrás: Huszadik Század Zsebciklopédia – <http://www.huszadikszazad.hu/index.php?apps=pedia&id=452> (letöltés: 2017. június 2.).

- *az iratok alapján történő azonosítás* (ebben az esetben alapvető szempontként kell figyelemmel lenni a hitelesség kérdésére. A különféle okmányvédelmi elemek közül a lehetőséghez képest minél többnek a vizsgálatát célszerű elvégezni);
- *a fénykép alapján történő azonosítás* (felhasználhatók a modus operandi nyilvántartásban levő fényképek. Szakértő bevonására is van mód, pl. annak eldöntésére, hogy két különböző fénykép ugyanarról a személyről készült-e, vagy, hogy egy, a hatóság birtokában lévő fénykép az ismeretlen kilétű személyt ábrázolja-e);
- *kriminalisztikai írásvizsgálat* (különösen a kézírások szakértői vizsgálata, amelynek során az írásszakértő a rendelkezésére bocsátott írásművek összehasonlításának eredményeképpen abban foglal állást, hogy a kézírások azonos személytől, vagy különböző személyektől származnak-e);
- *a biológiai sajátosságok alapján történő azonosítás* (pl. ujjlenyomat összehasonlítás, DNS-profil meghatározás, hanganalízis és azonosítás valamint szagazonosítás révén);
- ritkábban pedig sor kerülhet személyazonosításra helyszíni elváltozások vizsgálata révén is (pl. ismeretlen holttestek esetében).⁴⁸

A személyazonosítás személyleírás alapján is lehetséges. A személyleírás alatt az emberi test külső ismertetőjeleinek és az ember jellegzetes szokásainak egységes megjelölések segítségével, felismerésre alkalmas módon történő, írásbeli rögzítését értjük. A személyleírás készítésekor úgy kell körülírni a kérdéses személyt, hogy az egy másik ember számára is vizuálisan megjeleníthető legyen. A személyleírás elméleti alapját az a biológiából ismert tény képezi, hogy a magasabb rendű szervezetekre, így az emberre is, az ismérvek nagy száma jellemző. Az ismérvek, vagy mindennapi szóhasználattal élve az emberre jellemző tulajdonságok, sajátosságok, ismertető jelek, mind minőségűket, mind mennyiségűket tekintve, igen nagy változatosságot mutatnak.

A vizsgálható ismérvek lehetnek állandók és változók. Mindkét kategórián belül számos életkorfüggő sajátosság is található. (Az ember neme, biológiai rasszhoz való tartozása az egész élete során változatlan marad, ezzel szemben testrészeinek alak- és méretviszonyai, fogazata, szemszíne, stb. az évek során jelentős változáson megy át.) A sajátosságokat fontos aszerint is megvizsgálni, hogy azok mennyire általánosak, illetve mennyire különösek. Az általános sajátosságoknak (pl. hajszín, életkor, testmagasság, testalkat, stb.) a felismerhetőség tekintetében fontos szerepük van, de a konkrét személy azonosítását a különös sajátosságok teszik lehetővé (pl. speciális tetoválás,⁴⁹ sebhely, csonkolt testrészt, stb.).

A daktiloszkópia a kriminalisztikának, azon belül a krimináltechnikának az az ága, amely az emberi kéz tenyér felőli oldalának, ujjainak, illetve a láb talpprészén található papilláris vonalrajzolatok sajátosságainak vizsgálata alapján történő személyazonosság megállapításával foglalkozik. A vizsgálat nem az emberi ujjakon történik, hanem azok festékkel készített nyomatain. A daktiloszkópia bevezetése – mint azt már olvashattuk –, Juan Vucetich

⁴⁸ Dr. Lakatos János (szerk.): Kriminalisztikai alapismeretek, 87–91. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2006).

⁴⁹ A tetoválásról részletesebben Ibolya Tibor: A tetoválás, mint a kriminalisztikai azonosítás eszköze a magyar kriminalisztika történetében. Ibolya Tibor (szerk.): Kriminalisztikatörténeti tanulmányok, 7–30. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015).

argentín rendőrtisztviselő személyéhez kapcsolódik, aki tanulmányaival, az általa kifejlesztett azonosítási rendszerrel nagyban hozzájárult a tudományág fejlődéséhez.

A bőrfodorszál-rajzolatok személyazonosítási célra való felhasználhatósága négy tételre alapszik:

1. *Az emberi test bőrfodorszálainak rajzolata az egyén élete során nem változik.* Orvosi kutatások támasztják alá, hogy az embrionális fejlődés negyedik hónapjában a magzat ujjain megkezdődik a papilláris vonalrajzolatok kialakulása. Az emberi élet során a rajzolatok méretei változnak, de az ábra képe a testnek a halált követő feloszlásáig változatlan marad. Ez abban az esetben módosul csak, ha a testet ért külső behatás következtében a bőr alsó rétege is megsérül, és emiatt a teljes regenerálódásra képtelenné válik.

2. *A rajzolatok, beleértve a részletjellegű sajátosságokat is, egyediek és nem ismétlődnek.* Figyelembe véve a papilláris vonalakban kimutatható sajátosságok nagy számát, olyan alacsony valószínűségi hányadost állapítottak meg a kutatók egy ujjnyom ismétlődésének a lehetőségére (Galton szerint, 1:64 millióhoz), amely gyakorlatilag – figyelemmel az emberiség létszámára – lehetetlen.

3. *A bőrfodorszálak rajzolatában előforduló és megkülönböztethető minták lehetőséget nyújtanak az osztályozásra.*

4. *A tenyéren, az ujjakon és a talpakon lévő papilláris rajzolatok könnyen leképeződnek.*

Példának okáért: az egyiptetűjű ikreknel, a zigóta első osztódása után az osztódás külön-külön folytatódik tovább. Ez az elkülönült fejlődés a bőrfodorszálak, és így az ujjrajzolatok eltérését eredményezi.

A daktiloszkópiai azonosítások egy szabványt követ a szakértő, amikor is mennyiségi és minőségi követelményeket állít fel. Az első fázisban a szakértő döntést hoz, hogy az ujjnyom azonosításra alkalmas-e vagy sem. Ezt követően a szakértő azonos konfiguráció jelenlétét vagy hiányát állapítja meg az összehasonlítható ujjnyom és az ujjlenyomat között. A magyarországi ujjlenyomat-szakértők minimum 10, kölcsönösen megegyező sajátossági pont jól látható és bizonyítható megléte esetén mondják ki kategorikusan az azonosságot.

Végezetül – a teljesség igénye nélkül –, egy olyan kriminalisztikai azonosítási módszert említek, amely a tudomány mai fejlődésének köszönhető: ez az *írásanalitika*. Az *írásanalitika*⁵⁰ fiatal tudományterületnek számít, az egész rendszer kialakítása még csak most formálódik. Az írásanalitika nem azonos a

⁵⁰ Az írásanalitika a XXI. század szellemi terméke. Az írásanalitika az írás elemzésének újszerű, tudományos szemlélete, átfogó rendszere, amely a gyakorlatban alkalmazott íráselemzési elméletek, módszerek, technikák eredményeit figyelembe véve az íráson túl, annak létrejöttét és kivitelezését befolyásoló összes, jelenleg ismert körülményét kutatja és rendszerezi.

Az írásanalitika nem csupán kifejező mozgásként kezeli az írást, hanem új megközelítésben vizsgálja a genetikai, az írásképföldrajzi, az írás-egészségügyi, ezen belül az írásszemészeti, a kultur-antropológiai dimenziók írássra gyakorolt közvetlen és közvetett, tudatos és tudatalatti hatásait, összefüggéseit. Az írásanalitika az embert tekinti legfőbb értéknek, szemléletmódja humanisztikus, de értéksemleges.

Az írásanalitika szemléletmódját támogató elmélet és módszer az írásképföldrajz, az írásszemészet, valamint a(z) (kéz)írás optimalizációs folyamatát leíró vektorszemléletű megközelítés. Az írásanalitika gyakorlati alkalmazását nagymértékben segíti a Szidnai-féle rezonometria, mint alapvető mérési-elemzési elmélet, módszer és technológia. Az írásanalitika alapműszere a Szidnai-Kiss féle grafométer. Forrás: Magyar Írásanalitikai Tudományos és Érdekképviseleti Szervezet honlapja – <http://www.irasanalitika.com/> (letöltés: 2017. június 2.).

kézírás vizsgálatával (igazságügyi írásszakértői vélemény), valamint a grafológiával.

2.2. Daktiloszkópia versus antropometriai módszer

A bertillonage sorsát a büntettek számának gyors növekedése pecsételte meg. A szükséges méretek felvétele alapján felállított nyilvántartási rendszer viszonylag gyorsan „telítődött”, és a tárolt nagyszámú adat következtében gyakorlatilag kezelhetetlenné vált. Utólag a kriminalisztika egyik zsákcájának tartott személyazonosítási és nyilvántartási rendszer néhány évtized alatt átadta helyét egy sokkal korszerűbb és tökéletesebb módszernek, a daktiloszkópiának, amelynek csírái akkor már évek óta bontakoztak. A szerepváltás nem ment egyik napról a másikra, a két módszert eleinte együtt alkalmazták, majd az egyre szélesebb körben elterjedő daktiloszkópia fokozatosan kiszorította az antropometriát a kriminalisztikai gyakorlatból.

A mérésekből nyert számokat az illető egyén különös ismertetőjegyeivel, fényképfelvételeivel és származási adataival együtt egy-egy lapra jegyezték fel, s azután csoportosították az egyes lapokat. Először különválasztották a 21 éven aluli egyének lapjait, azután a férfiakét és a nőkéit. E csoportokat a fejhosszúság szerint három osztályba sorolták; ezeket ismét a fej szélessége szerint válogatják háromfelé. Tizenegy mérés, ilyen beosztással 177, 147 kombinációt ad.

A Bertillon-féle módszert 1882 decemberében kezdték Párizsban alkalmazni, és csaknem minden állam elfogadta a személyazonosításnak ezt a rendszerét. Azonban ezt hamarosan kiszorította az ugyanezen célt szolgáló, de kivitelezhetőségében könnyebb, egyszerűbb és olcsóbb daktiloszkópiai személyazonosító módszer.

Aránylag hamar kiderültek a rendszer hátrányai: drága volt, és az adatok felhalmozódásával egyre nehezkesebbé és megbízhatatlanabbá vált a használata. Ennek ellenére, a Budapesti Rendőrkapitányság tervezte a bevezetését olyannyira, hogy dr. H. Arányi Taksony lefordította Alphonse Bertillon e témával foglalkozó könyveit, sőt, a bűnügyi osztály vezetőjével felkeresték Bertillon Párizsban, hogy a módszer budapesti bevezetéséről tárgyaljanak. Gárdonyi Viktor detektív elvégezte a párizsi Bertillon iskolát. Közben dr. Pekáry Ferenc, még mint kerületi rendőrkapitány, 1902-ben szabadságát Londonban töltötte, ahol megismerkedett az ujjnyomat-azonosítási módszerrel. Hazaérkezése után megírta azt a jelentést, amely végső soron alapja lett a daktiloszkópia hazai bevezetésének. Ennek köszönhető, hogy Magyarországon végül nem a bertillonage került alkalmazásra.

A daktiloszkópia „felfedezése” kétségkívül Herschel és Faulds érdeme, azonban a daktiloszkópia tudományos alapjainak kidolgozása Galtonnak köszönhető, míg az ujjnyomatok gyakorlati osztályozását Henry végezte el. Galton-t ugyan foglalkoztatta, hogy amennyiben az ujjnyomatok versenyre kelnek Bertillon rendszerével, akkor azokat is osztályozni kellene, bizonyos szempontok szerint. Ennek ellenére mégsem Galton, hanem Henry talált fel olyan rendszerézi formát, amellyel a kartonok közül bármelyik, percek alatt megtalálható volt.

A daktiloszkópia napjainkra a kriminalisztika tudományának egyik legfontosabb alkalmazási területévé nőtte ki magát, mivel nagymértékben elősegíti a

bűncselekmények nyomozása során a bizonyítást, és a tényállás felderítését. Az ujjlenyomatok, pontosabban az azokkal összefüggésben készített igazságügyi daktiloszkópiai szakvélemények, a legmeggyőzőbb bizonyítékok, mivel önállóan alkalmasak arra, hogy az elkövető személyére közvetlen következtetésekkel szolgáljanak. A daktiloszkópiai szakértői munka, más szakértői tevékenységeket megelőzve nyert gyakorlati alkalmazást, és ezt a jelentős szerepét még ma is őrzi.

A bertillonage időlegességének oka alapvetően két tényezőre vezethető vissza. Egyrészt abból a matematikailag kiszámítható tényből, hogy 11 méret (hibátlan!) felvétele esetén annak a statisztikai valószínűsége, hogy két olyan személyt találjanak, akinek mind a 11 mérete megegyezik egymással 1:286.435.456. (Vagyis 286.435.456 főt meghaladó lélekszám után fordulhat csak elő két, egyforma adatokkal rendelkező személy.) Ilyen nagyszámú, felnőtt korú lakossal rendelkező ország még ma is csak igen kevés van, mégis, 30 évi alkalmazás után, a Bertillon-féle azonosítási módszer csődöt mondott, ugyanis találtak két egyforma személyt. Úgy hívták őket, hogy Will West és William West. Kinézetre és a Bertillon kártya szerint is megegyeztek, és még a nevük is ugyanaz volt. Végül az ujjnyomatuk alapján tudták megkülönböztetni őket, ez pedig a Bertillon rendszer végét jelentette, és a daktiloszkópia elterjedésének kezdetét. Bertillon mentségére, később kiderült, hogy az illetők korán elválasztott ikrek voltak. További akadályt jelentett az a körülmény is, hogy a túl sok személy adatait tartalmazó nyilvántartások kezelhetősége nehézség, úgyszólván lehetetlenné vált.

III.

Pekáry szerepe a daktiloszkópia magyarországi bevezetésében

A kriminalisták elsődleges feladatuknak, a bűnözők által használt álnevek miatt, egy megbízhatóan működő személyazonosítási rendszer megalkotását tartották. Ennek jegyében született meg a kezdetben komoly eredményekkel kecsegtető Bertillon-féle antropometriai módszer (bertillonage), majd nem sokkal később, a megnyugtató megoldást felmutató daktiloszkópia.

Dr. zebegnői Pekáry Ferenc,⁵¹ mint kerületi rendőrkapitány, 1902-ben szabadságát – június 24. napjától július 2. napjáig – Londonban töltötte rokonánál dr. Duka Tivadarnál,⁵² aki nyugalmazott katonaeorvosként a brit fővárosban élt. Ő kalauzolta be a londoni rendőrségen a magyar vendéget. Hazaérkezése után írta meg Pekáry azt a jelentést, amelynek alapján nekikezdték a daktiloszkópia hazai tanulmányozásának. A jelentés bűnügyi nyilvántartásról szóló része az alábbiakat tartalmazta:

⁵¹ Dr. zebegnői Pekáry Ferenc (1859–1925): büntetőjogász és kriminalista, rendőrtisztviselő, miniszteri tanácsos, a daktiloszkópia és az országos bűnügyi nyilvántartás magyarországi meghonosítója, illetve megteremtője. Pekárytól bővebben: Jubileumi Emlékalbum – A 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére, 199–205. oldal.

⁵² Dr. dukafalvi kucsinyi Duka Tivadar (Dukafalva, 1825. június 22. – Bournemouth, Anglia, 1908. május 5.): orvos, 1848/49-es honvédtiszt, Görgey Artúr hadsegéde, később a brit hadsereg őrnagya; az MTA tagja, neves keletkutató, Körösi Csoma Sándor munkásságának kutatója és első életrajz írója volt. Az MTA Duka önzetlenségének köszönheti – többek között – a Körösi Csoma gyűjteményt. Forrás: Wikipédia – https://hu.wikipedia.org/wiki/Duka_Tivadar (letöltés: 2017. június 2.), valamint Ibolya Tibor: Dr. Gábor Béla, a daktiloszkópia első magyar szakértője. Kriminalisztikatörténeti tanulmányok, 46. oldal.

„Az új rendszert az angolok Kelet-Indiából vették át, ahol a végrendeletek és okiratok hamisításai napirenden lévén, Kelet-Indiának külön törvényhozása már régebben törvény által kötelezte a végrendeleti és más tanúkat, hogy aláírásaik mellé jobb kezük hüvelykujjának lenyomatát is helyezték rá.

Ebből fejlődött ki a jelenleg Angliában használatban lévő és tudományos alapon kidolgozott nyilvántartási rendszer. Az új rendszer megértésére beszereztem az angolok által használt E. R. Henry C. S. J. londoni nyugalmazott rendőrfőnök-helyettes által szerkesztett >>Classification and Uses of Fingerprints<< c. munkát. Beszereztem továbbá az ujjlenyomatoknál a londoni rendőrség által használt blankettákat, a nyomdásztentát, a tentának valamely tetszésszerű ímélen (réz vagy bádog) szétmázolására alkalmas eszközt, valamint a lenyomat leolvasásához a londoni rendőrség által használt nagyítóüveg egy példányát.

A nyomozó osztály főnöke nekem azt mondotta, hogy a londoni rendőrség ezzel a rendszerrel, sokkal több eredményre jutott, mint a Bertillon rendszerrel. Az új rendszerű nyilvántartás az arcképanyilvántartásnál is annyiban jobb, amennyiben előbbinél az arcvonások az idő folyamán változnak, ellenben az utóbbinál a kézujjak bőrrecéinek alakja, száma, növése, egymáshoz viszonya és elhelyezkedése a csecsemőkortól az aggkorig nem változik. Az új rendszer pontos elsajátításához mindenekelőtt szükséges a fent említett >>Classification, stb.<< című munka pontos betanulása, és azután egy-két havi gyakorlat, egyébként a szisztéma bevezetése könnyű, azt mindenki megtanulhatja és az ujjnyomatlapon rendszeres osztályozására is megvan már kialakult gyakorlat.”

Henry könyvét – melyet azóta is a daktiloszkópia klasszikus műveként tartanak számon – dr. H. Arányi Taksony fordította le, majd ez alapján kezdődött meg a gyakorlati tapasztalatok gyűjtése és a daktiloszkópia bevezetése a Budapesti Rendőrkapitányságon 1904-től.

3.1. A daktiloszkópia és a dánosi rablógyilkosság

A daktiloszkópia magyarországi bevezetésével kapcsolatban tehát nincsenek fehér foltok a kriminalisztika történetében. Ugyanez nem mondható el az első hazai bűnügyi célú alkalmazásával – a dánosi rablógyilkosság helyszínén talált ujjnyom vizsgálatával – kapcsolatban. Dánoson (ma Dánszentmiklós) 1907. július 19-én éjjel egy cigánykaraván tagjai bestiális módon meggyilkolták Szarvas István csárdatulajdonost és családját, valamint egy odatévedt kocsiist. Az áldozatok egyikét, a csárdatulajdonos 17 éves nevelt lányát, a meggyilkolása előtt megerőszakolták az elvetemült tettesek, majd felgyújtották a csárdát. A dánosi bűntény állandó hivatkozási alap a magyar daktiloszkópiában, ugyanakkor az eset tulajdonképpen nincs a magyar kriminalisztika történet által tudományosan feldolgozva. Ami az ügyről a kriminalisztikai szakirodalomban olvasható, ellentmondásos, és kérdéseket vet fel. Például az ominózus véres ujjnyom tekintetében – mostanáig – az is feledésbe merült, hogy azt pontosan honnan is rögzítették, illetve, az kitől származott. Így a rögzítés helyeként három különböző változat is olvasható; pohár, borosüveg, illetve a helyszín közelében talált „véres balta”. Ez utóbbiról ír pl. a 60 éves rendőrséget

bemutató műben,⁵³ Nemes Sándor detektív főfelügyelő, majd hatvan évvel később a kétkötetes kriminalisztika monográfia, és a magyar daktiloszkópia százéves évfordulóját ünneplő kiadvány is,⁵⁴ azt állítva, hogy a baltán megtalált véres ujjnyom a szakértői vizsgálat szerint Kolompár Balog Tuta „*cigányvajda*” ujjnyomának bizonyult. Más munkák szerint, a borosüvegről vagy pohárról rögzített ujjnyom Lakatos Balog János (Sztojka Párnó) ujjlenyomata volt.

A különböző verziók és ellentmondások annál is inkább érthetetlenek – egyben a fenti művek íróira és szerkesztőire nem kifejezetten hízelgők – mert rendelkezésünkre áll több forrásból is az az eredeti daktiloszkópiái szakértői vélemény, amelyet dr. Gábor Béla 1908. május 11. napján adott elő a tárgyaláson.

Az akkor már rendőrkapitány és királyi törvényszéki szakértő, könyvében megemlíti, hogy a daktiloszkópiái nyilvántartás bevezetése óta, évente 470 álnevet használó visszaeső tettest sikerült kiszűrni, továbbá körülbelül 200 előadást tartott a daktiloszkópiáról az „*ország minden részében*”, ennek ellenére a hatóságok részéről még mindig idegenkedés tapasztalható a módszert illetően. Különösen, mint a nyomozás eszközét nem sikerült a daktiloszkópiát elfogadtatni, ezért könyvével ezt tűzte ki célul. Dr. Gábor Béla műve komplett összefoglalást ad arról, amelyet akkoriban a daktiloszkópia nyomozás során és bizonyítékként történő felhasználásáról tudni lehetett. A könyv 82–90. oldalán szerepel a dánosi ügyben adott szakvéleménye, mint a bizonyíték bíróság előtti felhasználásának jellemző példája. Az alábbiakban közölt szakvélemény minden eddig vitatott kérdésre választ ad. Dr. Gábor Béla szakvéleménye alapján tehát kijelenthetjük, hogy:

1. a dánosi gyilkosság idején, a királyi ügyészségeken már rendelkezésre állt az ujjlenyomatok gyanúsítottaktól történő levételéhez szükséges szaktudás;
2. a daktiloszkópiát nem a dánosi bűnügyben használták fel először bizonyítékként a bíróság előtt;
3. több ujjlenyomat is volt, de azok azonosításra alkalmatlanná váltak, valószínűleg a szállításkor;
4. az ominózus, azonosításra alkalmas ujjlenyomatok egy poháron voltak;
5. az ujjlenyomat nem volt véres, az a kéz természetes izzadtsága, zsíros-sága miatt rögzült a poháron;
6. az ujjlenyomat Lakatos Balog János, alias, Sztojka Párnó jobb hüvelyk- és mutatóujjáról származott.

A dánosi bűnügyben 1908. május 29. napján életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt Lakatos Balog János azt is tagadta a perben, hogy a helyszínen járt volna. Elítélése után, de még a „*felfolyamodása*” miatti kúriai döntés előtt – miután rájött, hogy rossz védekezési taktikát választott –, annyit beismert, hogy valóban járt a dánosi Szarvas csárdában.

A dr. Gábor Béla eredeti szakvéleményében hivatkozott csíkszeredai ítélet bizonyíték arra, hogy az ujjlenyomatokat már a dánosi bűnügy tárgyalását megelőzően is felhasználták a magyar bíróság előtt. A csíkszeredai törvényszék esküdtbírósága csupán a rögzített ujjlenyomat és dr. Gábor Béla

⁵³ Borbély Zoltán – Dr. Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941 (Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942).

⁵⁴ Romanek József – Solymosi Józsefné – Tauszik Nagyzezsda: Daktiloszkópia 1904–2004 (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004).

„rendőrfogalmazó, a fővárosi államrendőrség nyilvántartási osztályának vezetője” szakértői véleménye alapján ítélte el egy férfit, akinek 12 ujjlenyomatát megtalálták egy papíron, amelybe a büntény során eltűnt pénz volt azt megelőzően becsomagolva.

Ha Magyarországon nem is a dánosi bűnügyben használták fel először bizonyítékként a bírósági eljárásban a daktiloszkópia eredményeit, az biztos, hogy az új bizonyítási módszer akkora nyilvánosságot kapott, hogy a szakemberek mellett, immár a laikusok is tisztában kezdtek lenni a módszer alapvető elveivel és jelentőségével.⁵⁵

A szerkesztő megjegyzése: Sztojka Párnó kalandregénybe illő életében 1942 őszén sajátos fordulat következett be: a váci fegyházból önként jelentkezett katonának. Annak a fegyencszázadnak a tagjait, ahol szolgált, a Don mentén harcoló gyalogzászlóaljak puskásszázadainak veszteségpótlására osztották be. Sztojka Párnó, a hírhedt bűnöző, a többszörös gyilkos, a magyar királyi honvédség egyenruhájában – nagy valószínűséggel – valahol az egykori Szovjetunióban hősi halált halt, vagy fogságba esett.⁵⁶

Felhasznált irodalom

1. Anti Csaba László: A modern állami rendőrség apostola, dr. zebegnyői Pekáry Ferenc. Dr. Szomor Sándor (szerk.): Jubileumi Emlékalbum – A 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2011)
2. Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Könyvkiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984)
3. Bárány Lászlóné (főszerk.): Általános Kislexikon Első Kötet (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2005)
4. Bárány Lászlóné (főszerk.): Általános Kislexikon Második Kötet (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2005)
5. Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika 1. kötet (BM Duna Palota és kiadó, Budapest, 2004)
6. Borbély Zoltán – Dr. Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941 (Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942)
7. <http://www.huszadikszazad.hu/index.php?apps=pedia&id=452> – Huszadik Század Zsebciklopédia (letöltés: 2017. június 2.)
8. <http://www.irasanalitika.com/> – Magyar Írásanalitikai Tudományos és Érdekképviselői Szervezet honlapja (letöltés: 2017. június 2.)
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Gilbert_Thompson – Wikipédia (letöltés: 2017. június 1.)
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Govert_Bidloo Wikipédia – (letöltés: 2017. május 31.)

⁵⁵ Ibolya Tibor: A daktiloszkópia és a dánosi rablógyilkosság. Jogtörténeti Szemle 2013/2. szám, 35–41. oldal (Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 2013).

⁵⁶ Dr. Kovács Gyula recenziója Ibolya Tibor: Kriminálisztikatörténeti tanulmányok című kötetéről. Magyar Bűnöldözők 2016/1–2. szám, 6–8. oldal (Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2016). Sztojka Párnóról részletesebben Ibolya Tibor: Sztojka Párnó – Egy „kóborcigány” bűnöző élete. Kriminálisztikatörténeti tanulmányok, 144–172. oldal.

11. https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Faulds – Wikipédia (letöltés: 2017. június 1.)
12. https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Christoph_Andreas_Mayer – Wikipédia (letöltés: 2017. május 31.)
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Nehemiah_Grew – Wikipédia (letöltés: 2017. május 31.)
14. https://en.wikipedia.org/wiki/Sir_William_Herschel,_2nd_Baronet – Wikipédia (letöltés: 2017. június 1.)
15. https://hu.wikipedia.org/wiki/Duka_Tivadar – Wikipédia (letöltés: 2017. június 2.)
16. https://hu.wikipedia.org/wiki/Marcus_Fabius_Quintilianus – Wikipédia (letöltés: 2017. május 31.)
17. <https://www.archive.org/stream/b21452726?ref=ol#page/n1/mode/2up> Anatomische Beschreibung der Blutgefäße des menschlichen Körpers [Anatómiai leírása az ereknek és az emberi testnek (letöltés: 2017. május 31.)]
18. Ibolya Tibor: A daktiloszkópia és a dánosi rablógyilkosság. Jogtörténeti Szemle 2013/2. szám (Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 2013)
19. Ibolya Tibor: A tetoválás, mint a kriminalisztikai azonosítás eszköze a magyar kriminalisztika történetében. Ibolya Tibor (szerk.): Kriminalisztikatörténeti tanulmányok (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)
20. Ibolya Tibor: Dr. Gábor Béla, a daktiloszkópia első magyar szakértője. Ibolya Tibor (szerk.): Kriminalisztikatörténeti tanulmányok (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)
21. Ibolya Tibor: Sztojka Párnó – Egy „kóborcigány” bűnöző élete. Ibolya Tibor (szerk.): Kriminalisztikatörténeti tanulmányok (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)
22. Kovács Gyula: Kriminalisztikatörténeti tanulmányok – recenzió Ibolya Tibor azonos című könyvéről. Magyar Bűnüldöző 2016/1–2. szám (Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2016)
23. Lakatos János (szerk.): Kriminalisztikai alapismeretek (Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2006)
24. Mark Twain: Élet a Mississippin (1883). Fordította: Benedek Marcell és Tandori Dezső (Gondolat Kiadó, Budapest, 1971)
25. Mark Twain: Pudingfejű Wilson tragédiája (1894). Fordította: Réz Ádám (Ulpus-ház Kiadó, Budapest 1998)
26. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon (Magyar Könyvklub–Officina Nova, Budapest, 1994)
27. Romanek József – Solymosi Józsefné – Tauszik Nagyvezsda: Daktiloszkópia 1904–2004 (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004)

Dr. Hajnal László Péter⁵⁷

A kiskorú veszélyeztetése miatt folytatott nyomozások kritikus pontjai I.⁵⁸

(Részletek)

A szerkesztő előszava

Hajnal László Péter szakdolgozata három főrészből áll.

A bevezetést követő első részben a szerző a kiskorú fogalmát járja körül, valamint a kiskorú védelmének dimenzióival foglalkozik. Ez utóbbi témakörön belül szó esik a büntetőjogon kívüli és a büntetőjogi védelemről.

A második rész a kiskorú veszélyeztetésének első (klasszikus) alapesetét boncolgatja, figyelemmel az általános törvényi tényállás elemeire.

A harmadik rész a kiskorú veszélyeztetése miatt folytatott nyomozások kritikus pontjaira mutat rá. E rész, amely nem mellesleg a dolgozat legérdekesebb és legterjedelmesebb szakasza, sorrendben a következő fejezetekből áll: a nyomozás megindítása; a kiskorú tanú kihallgatása; az igazságügyi szakértő kirendelésének szükségessége; a szembesítés; a soronkívüliség.

Az összegző befejezést követően a mű forrás- és irodalomjegyzékkel zárul.

A tisztelt érdeklődők e lapszámban Hajnal László Péter munkájának I–II. részét olvashatják. A tanulmány III. részét a következő lapszámban tesszük közzé.

*Dr. Kovács Gyula
szerkesztő*

Bevezetés

A Nagykáta Járás Ügyészségen szolgálatot teljesítő ügyész vagyok. Az ügyészség illetékességi területéhez tizenhárom település⁵⁹ tartozik, s főszabályként két rendőrkapitányság tevékenysége felett lát el nyomozásfelügyeleti tevékenységet.

⁵⁷ A szerző szakvizsgázott jogász, bünygyi szakjogász, a Nagykáta Járás Ügyészség ügyésze.

⁵⁸ Az eredeti művet – azonos címmel – a szerző 2016. december 15-én védte jeles eredménnyel (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bünygyi szakjogász szakirányú továbbképzés). A témavezető (konzulens) tanár szerény személyem, a bíráló (opponens) pedig dr. Bóli László r. őrnagy, az NKE RTK Krimináltaktikai és Metodikai tanszékének oktatója volt (a szerkesztő megjegyzése).

⁵⁹ A bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról szóló 2010. évi CLXXXIV. törvény mellékletének 14/7. pontja.

A szakdolgozatom címében szereplő kiskorú veszélyeztetése viszonylag új te-repe az általános hatáskörű helyi ügyészség nyomozásfelügyeleti és vádképviseleti tevékenységének, hiszen 2011. március 1-je előtt a törvényszék székhelyén lévő „központi” helyi bíróság (ma járásbíróság), s így a „központi” helyi bíróság mellett működő ügyészség járt el e bűncselekmény elkövetésekor.

A témaválasztásomat több szempont motiválta az alábbiak szerint.

1. Az utóbbi időben ugrásszerűen megnőtt a kiskorú veszélyeztetése miatt tett feljelentések száma, azonban a vádemelések száma nem növekedett, sőt, csökkenő tendenciát mutat.

2. A kiskorú veszélyeztetése a leggyakoribb bűncselekmény a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények [a Büntetőtörvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) XX. Fejezet] közül. A tipikusan kiskorúak sérelmére elkövetett más bűncselekmények miatt indított büntető-eljárások száma a kiskorú veszélyeztetése miatt indított büntetőeljárások száma mellett elenyésző.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásának sokfélesége, a tényállásban rejlő mérlegelési elemek (súlyos kötelességszegés, veszélyességre való alkal-masság) komplex nyomozói-vizsgálói munkát igényelnek, amelyre a feljelen-tések determináló hatásúak. A determináló hatás mind pozitív, mind negatív irányban érvényesül, nevezetesen a feljelentés nem tartalmaz érdemi részt a bűncselekmény megnevezésén túl, vagy éppen ellenkezőleg: minden apró, akár egyszeri, akár véletlenszerű magatartásra kitér, s a feljelentő szubjektív, néha kellő alapot nélkülöző kijelentései kapnak benne hangsúlyt.

4. A kiskorú veszélyeztetése miatt tett feljelentések sorsa alapvetően kétféle lehet: vagy a feljelentés elutasításra kerül, vagy pedig a nyomozás elrendelésevel egy hosszadalmas büntetőeljárás veszi kezdetét. E bűncselekmény miatt folytatott büntetőeljárások elhúzódhatnak, nem érvényesül a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) 64/A. § (1) bekezdés b) pont-jában előírt soron kívüliség.

5. Több esetben a bűncselekménynek kevés a szemtanúja, aki közvetlenül észlel, tapasztal. Ilyen legtöbbször a hozzátartozó, vagy csak maga a kiskorú sértett. Éppen ezért rendkívül fontos az eljárási szabályok maradéktalan be-tartása, különösen a kiskorú sértett kihallgatása során.

A szakdolgozattal elérni kívánt céloom többek között, hogy a téma átgondo-lásával, háttér- és segédanyagok felkutatásával, feldolgozásával magam és mások számára is konkrétan hasznosítható ismeretanyagot hozzak létre, ösz-szefoglaljam azokat a jellemzően a nyomozó hatóság által elkövetett hibákat, amelyek kihatással lehetnek a bizonyítás törvényességére, a büntetőeljárás időszerűségére, s rámutassak a véleményem szerint helyes gyakorlatra, me-todikára. Szeretném bemutatni továbbá, hogy a büntetőjognak mint eszköznek tényleg ultima ráció jellegűnek kell lennie, s rendkívül fontosak a büntetőjogon kívüli, elsősorban gyámügyi lehetőségek, intézkedések. A szakdolgozatom vé-gén szeretnék választ adni a következő kérdésekre:

1. A feljelentések számának ugrásszerű megnövekedésével szemben miért csökken a vádemelések száma a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmé-nyek vonatkozásában?
2. Melyek a leggyakrabban elkövetett, tipikusnak tekinthető nyomozási hi-bák?

3. Miért húzódnak el a kiskorú veszélyeztetése miatt indult büntetőeljárások?

A szakdolgozat megírása során az alábbi kutatási módszereket alkalmaztam: a téma kifejtéséhez elsősorban a kapcsolódó hatályos jogszabályokat, közjogi szervezetszabályozó eszközöket tanulmányoztam, amelyek a sarokköveknek tekinthető Be. és Btk., valamint számos más törvény, Kormányrendelet, miniszeri rendelet, ORFK utasítás, legfőbb ügyészi utasítás, valamint Büntető jogegységi és elvi határozatok.

Ezen kívül szakkönyvekre, tankönyvekre támaszkodtam, továbbá felhasználtam a témához kapcsolódó magyar cikkeket, szakfolyóiratokban megjelent tanulmányokat, elemzéseket.

A szakdolgozatom megállapításait a gyakorlatomban előforduló bűnügyek bemutatásával támasztom alá, így több konkrét jogesetet, s a hozzájuk kapcsolódó nyomozó hatósági, ügyészi és bírósági határozatot tanulmányoztam.

I.

A kiskorú fogalma és védelmének dimenziói

E fejezetben meghatározom a kiskorú – büntetőjogi védelem szempontjából releváns – fogalmát, rámutatok arra, hogy a Btk. ezt többféle értelemben jeleníti meg, s nem egységes a fogalomhasználat. Áttekintem továbbá a kiskorúakra vonatkozó büntetőjogon kívüli és büntető anyagi jogi védelem rendszerét.

1.1. A kiskorú fogalma

Kiindulópontként a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény – Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki – szolgál, amely a gyermekvédelem alapidokumentuma. Az egyezmény I. részének 1. cikke értelmében gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

A gyermek fogalmát nem határozza meg sem a Btk., sem a Be., de a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) sem.

A Ptk. 2:10. § (1) bekezdés első mondata alapján kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

A Btk. értelmező rendelkezései között nem találjuk meg sem a gyermek, sem a kiskorú meghatározását, holott arra a törvény több helyen is utal, használja ezeket a szakszavakat, sőt, új fogalmat vezet be, amikor a fiatalkorúról, mint a bűncselekmény elkövetőjéről beszél.

A gyermek kifejezést használja a Btk. a büntethetőséget kizáró ok megfogalmazása során, amikor is kimondja, hogy nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be. Kivételes esetben azonban a tizennegyedik életévét be nem töltött személy, azaz a gyermekkorú is büntethető az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)–(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetése esetén, amennyiben a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az

elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással (16. §).

A Btk. 13. § (2) bekezdése szerint közvetett tettes az, aki a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását e cselekményért – egyebek mellett – gyermekkor miatt nem büntethető személy felhasználásával valóítja meg. A törvény tehát itt is a tizennegyedik életévét be nem töltött személyre utal.

A Btk. XX. fejezete „*A gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*” címet viseli, amely alapján feltételezhetnénk, hogy a fejezetben foglalt bűncselekmények passzív alanyai a tizennegyedik életévét be nem töltött személyek lehetnek. Ez azonban nincs így, mert a fejezetben szereplő bűncselekmények értelmében gyermeknek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek minősülnek. A fejezetben található bűncselekmények elnevezése szintén nem egységes, mert egyesekben a kiskorú megnevezés szerepel [kiskorú veszélyeztetése (208. §), kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása (210. §), kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (211. §)], míg máshol a gyermek szó szerepel [gyermekmunka (209. §)]. Hasonlóan a XX. fejezethez, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről szóló XIX. fejezet több tényállásának elnevezése a gyermek szót szerepelteti, mint például a gyermekprostitúció kihasználása (203. §) vagy a gyermekpornográfia (204. §), holott e bűncselekmények esetében sem szűkül le a passzív alanyok köre a tizennegyedik életévét be nem töltött személyekre.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a Btk. nem használja következetesen a gyermek fogalmát, mert gyermek alatt érti a tizennegyedik életévét be nem töltött büntetendő cselekményt elkövető személyt (aki nem büntethető életkora miatt), és a bűncselekmény passzív alanyává váló tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt is.

A Btk. XI. fejezete vezeti be a fiataikorú fogalmát, amelyet a 105. § (1) bekezdése akként határoz meg, hogy fiataikorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét nem. A Btk. 105. § (1) bekezdésében rögzített fiataikorú fogalom így irányadó kellene, hogy legyen valamennyi különös részi deliktum tekintetében. Ennek azonban ellentmondani látszik a Btk. 16. §, amely főszabályként a büntetethezőségi alsó korhatárt a tizennegyedik életév betöltésében jelöli meg, de a tizenkettedik életév betöltéséhez bizonyos feltételek teljesülése esetén mégiscsak büntetőjogi felelősségre vonást kapcsol.

A fiataikor kezdetének így a Btk. 16. §-ában felsorolt bűncselekmények vonatkozásában és a szükséges belátási képesség megléte esetén a tizenkettedik születésnapot, egyebekben pedig a tizennegyedik születésnapot követő nap tekintendő.

Fentiekből megállapítható, hogy a Btk. értelmében

- gyermek a tizennegyedik életévét be nem töltött személy, aki gyermekkora miatt főszabályként nem büntethető, illetve az a tizenkettedik életévét betöltött és tizennegyedik életévét be nem töltött személy, aki a Btk. 16. §-ában meghatározott büntetendő cselekményeket követte el, de az elkövetésekor nem rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással (*kvázi elkövető*), akik megjelölésére a gyermekkorú személy, „*gyk*” jelölés szolgál,

- gyermek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, akinek sérelmére bűncselekményt követnek el (*sértett* vagy *passzív alany*), megjelölésükre a kiskorú sértett, „kk” jelölés szolgál,
- fiataikorú az a gyermek, aki tizenkettedik életévét betöltötte, de tizenegyedik életévét nem és a Btk. 16. §-ában meghatározott bűncselekmények elkövetésekor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással, valamint az a tizenegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, aki a Btk. Különös Részében meghatározott bűncselekményt elkövette (*elkövető*) megjelölésükre a fiataikorú terhelt, „fk” jelölés szolgál.

Érdekességgként jegyzem meg, hogy a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 82. § 1. pontja értelmében a szabadságvesztés végrehajtása során fiataikorú alatt érteni kell a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott – fiataikorúak szabadságvesztését töltő – elítéltet is.

1.2. A kiskorú védelmének dimenziói

E fejezetben a kiskorú védelmének büntetőjogon kívüli és büntetőjogi dimenzióiról lesz szó.

1.2.1. A büntetőjogon kívüli védelem

A gyermekek büntetőjogon kívüli védelmét illetően, számtalan jogszabály tartalmaz a gyermekek érdekeit védő rendelkezést, amelyek közül – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak kiemelését tartom szükségesnek.

Mivel Magyarország Alaptörvénye (továbbiakban: Alaptörvény) képezi a jogforrási hierarchia csúcsát, így elmondhatjuk, hogy a legmagasabb szintű jogforrás deklarálja a gyermekek védelmét Magyarországon.

Az *Alaptörvény* Szabadság és felelősség részének XVI. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A XV. cikk (5) bekezdése pedig rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedéssel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alaptörvény rendelkezéseit „*aprópenzre*” a jogforrási hierarchia alacsonyabb szintjén álló törvények, Kormányrendeletek és miniszteri rendeletek váltják.

A *Munka Törvénykönyvéről* szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) rendelkezései: a fiatal munkavállalókra vonatkozó szabályokkal, már a bevezető rendelkezések között találkozhatunk. Az Mt. 4. §-ában foglaltak szerint a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nem munkaviszony keretében történő foglalkoztatására e törvénynek a fiatal munkavállalóra vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. A törvény tárgyi hatálya tehát kiterjed a munkaviszonyon kívüli, ún. munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyokra is. Az Mt. 114. § (1) bekezdésében foglaltak alapján fiatal munkavállaló számára éjszakai munka, valamint rendkívüli munkaidő nem rendelhető el.

A fiatal munkavállaló (a tizennyolcadik életévét be nem töltött munkavállaló) napi munkaideje legfeljebb nyolc óra lehet. Az általános szabályokhoz képest fontos eltérést jelent, és ezért külön kiemelandó, hogyha a fiatal munkavállaló több munkaviszony keretében végez munkát, akkor a különböző munkáltatóknál végzett munkaidejét össze kell számítani.

A fiatal munkavállalók számára, mint védendő munkavállalói csoport számára

- a) legfeljebb egy heti munkaidőkeretet lehet elrendelni,
- b) négy és fél órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén, legalább harminc perc, hat órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén legalább negyvenöt perc munkaközi szünetet,
- c) legalább tizenkét óra tartamú napi pihenőidőt kell biztosítani.

A fiatal munkavállaló esetében nem alkalmazható az egyenlőtlen munkaidő-beosztás, ideérve a heti pihenőnap egyenlőtlen beosztását is [vesd össze az Mt. 114. § (2)–(4) bekezdésével].

Az Mt. tartalmaz még a fiatal munkavállalókat védő további jogszabályi rendelkezések (munkavédelem, kártérítési felelősség), de a fentiekből is kitűnik, hogy a munka világában a kiskorú munkavállalók védelme biztosított.

A *Ptk. rendelkezései*: a törvénynek különösen két területe az, ahol a gyermek jogai, és mindenekfelett álló érdekének figyelembe vétele hangsúlyosan megjelenik: egyrészt a Második Könyv cselekvőképességi szabályai körében (2:8–2:41. §), másrészt a Negyedik Könyvben, a családjogi rendelkezések között (4:1–4:244. §).

Az új Ptk.-ban lényeges változás, hogy a kiskorú személy cselekvőképességének részleges vagy teljes korlátozása bírói ítélettel csak tizenhetedik életévének betöltése után lehetséges. A tizenhét éves korhatár előírása azért szükséges, hogy a kiskorú kellően érett legyen ahhoz, miszerint a cselekvőképességének korlátozásánál az életkorából következő pszichés változásoktól függetlenül születhessen döntés. A kódexben hangsúlyos elv, hogy a cselekvőképesség korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon nem biztosítható. A teljesen korlátozó gondnokság elrendelésére csak kivételesen, abban az esetben kerülhet sor, ha az érintett személy gondnokával együtt sem képes jognyilatkozat-tételre, és feltétlenül szükséges, hogy helyette valaki eljárjon (pl. tartósan kómában van, és személyi vagy vagyoni érdekeinek védelme indokolja).

A gyermek mindenek felett álló érdekének alapelve a törvény számos rendelkezésében tükröződik: a gyermeknek a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatainak megállapítására vonatkozó jogában, a szülői felügyelet, az örökbe-fogadás és a gyámság körében, az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembe vételében, és abban az elvben, hogy a gyermek a saját családjától csak törvényben meghatározott esetben, saját érdekében válasszható el.

A hatályos Ptk. az alapelvek között rendelkezik arról, hogyha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa. A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet csak korlátozni.

A Ptk. rendelkezései közül mindenképp kiemelést érdemel a szülői felügyeleti jog szabályozása, hiszen az meghatározó a kiskorú veszélyeztetése miatt folytatott nyomozások során is, amikor meg kell állapítani a törvényes képviselő személyét, személyeit, illetve, hogy a felügyeleti jogot mennyiben és miben korlátozta a bíróság vagy a gyámhatóság.

A Ptk. 4:146. § (2) bekezdése határozza meg a szülői felügyelet tartalmát, amely magában foglalja a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőének jogát és kötelességét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát. A törvényes képviselővel a későbbi fejezetben fogok bővebben foglalkozni.

A *közigazgatási jog* területéről a gyámügyi igazgatásnak van kiemelkedő jelentősége, hiszen a legtöbb esetben a büntető feljelentést megelőzi egy gyámügyi eljárás, amelyben alkalmazásra kerülnek különböző gyermekvédelmi intézkedések, s csak ezek sikertelensége, elégtelensége, vagy súlyos veszélyeztetés esetén következik a büntetőjogi mechanizmus életre hívása. Az esetek nagy többségében a gyámhivatal, illetve a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat a feljelentő a kiskorú veszélyeztetése miatt indult bűnügyekben, illetve az előttük keletkező iratok (pl. feljegyzések családlátogatásról) és az ott dolgozó, családdal foglalkozó szakemberek tanúvallomásai fontos részét képezik a bizonyítékoknak.

A *gyámügyi igazgatás* területéről röviden áttekintem a kiskorú veszélyeztetése miatt indított nyomozások szempontjából jelentőséggel bíró eszközöket.

Alapjogszabálynak tekinthető a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.), amelynek 5. § n) pontja meghatározza a veszélyeztetettség fogalmát. A hivatkozott törvényhely szerint, a veszélyeztetettség olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

A gyermekek védelmét szolgáló Gyvt. hatálya alá tartozó eszközök a pénzügyi, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, gyermekvédelmi szakellátások, valamint a hatósági intézkedések. A három eszközcsoport közül a hatósági intézkedéseket kell kiemelni, hiszen az ide tartozó intézkedések alkalmazására akkor kerülhet sor a Gyvt. 67. § (1) bekezdése alapján, ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható, és ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti. A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések közé tartozik [Gyvt. 15.§ (4) bekezdése]:

- a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
- b) a védelembe vétel,
- c) a családba fogadás,
- d) az ideiglenes hatályú elhelyezés,
- e) a nevelésbe vétel,
- f) a nevelési felügyelet elrendelése,
- g) az utógondozás elrendelése,
- h) az utógondozási ellátás elrendelése és
- i) a megelőző pártfogás elrendelése.

A fenti hatósági intézkedések csoportosításának egyik általam választott szempontja, hogy azok egy része a gyermekhez, mint szabálysértést vagy bűncselekményt elkövető személyhez kapcsolódik [b) és i) pont], másik része – amely témánk szempontjából jelentős – a gyermekhez, mint a veszélyeztettség alanyához köthető, aki egy esetleges bűncselekmény – kiskorú veszélyeztetés – sértettje lehet [b) és d)–e) pont].

Részletesebben a védelembé vétel, az ideiglenes hatályú elhelyezés és a nevelésbe vétel intézkedésével foglalkozom, hiszen a büntetőeljárás megindítása szempontjából jelentősége leginkább ezeknek van, s az esetek többségében a kiskorú veszélyeztetésének sértettjei védelembé vagy nevelésbe vétel hatálya alatt állnak, a büntetőeljárások kezdő momentuma pedig sok esetben a gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezése.

A gyermek védelembé vételére akkor kerül sor, ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltehető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható [Gyvt. 68. § (1) bekezdése].

Ebben az esetben a gyámhatóság a gyermek részére a gyermekjóléti központ családsegítést és gyermekjóléti szolgáltatást végző munkatársát rendeli ki és a veszélyeztetettség okának megszüntetése érdekében különböző intézkedéseket tesz. Ilyen intézkedés lehet például a szülő kötelezése, hogy folyamatosan vegye igénybe a gyermekek napközbeni ellátását, a gyermekek átmeneti gondozását; gyermekével keressen fel valamely családvédelemmel foglalkozó személyt vagy szervezetet; gyermeke vegye igénybe az egészségügyi szolgáltatásokat. Ilyen intézkedés továbbá a szülő figyelmeztetése a helytelen életvezetésének, magatartásának következményeire, valamint az azok megváltoztatására való felhívása, stb. [Gyvt. 68. § (3) bekezdés a)–h) pontja]. Lényeges kiemelni, hogy a védelembé vétel nem érinti a szülő felügyeleti jogát, így a törvényes képviselő joga is korlátozás nélkül illeti meg a szülőt.

A következő lépcsőfok – amikor is a védelembé vétel elégtelennek bizonyult – a gyermek nevelésbe vétele. Erre az intézkedésre többek között akkor kerül sor, ha a gyermek számára családba fogadó gyám rendelésére nincs lehetőség, és a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, a veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható (Gyvt. 77–78. §). A nevelésbe vétel fenti esetében a szülő szülői felügyeleti joga szünetel.

A fenti két intézkedés között a hasonlóság abban rejlik, hogy mindkettő esetében fennáll a gyermek veszélyeztetettsége, azonban a védelembé vétel esetén reális esély mutatkozik arra, hogy a gyermek családban való maradásával is megszüntethető a veszélyeztetettség, míg a nevelésbe vétel esetén nyilvánvalóvá válik, hogy a védelembé vétellel a veszélyeztetettség nem számolható fel. Lényeges különbség, hogy a védelembé vétel esetén a szülői felügyeleti jog érintetlen marad, míg a nevelésbe vétel esetén az szünetel.

A gyermek ideiglenes hatályú elhelyezése úgy mond „SOS” intézkedés, amelynek többek között akkor van helye, ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. A Gyvt. 72. § (2) bekezdése

meghatározza a súlyos veszélyeztetettség fogalmát: a gyermek olyan bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat. A határozat meghozatalára nem csak a gyámhatóság jogosult, hanem többek között a bíróság, ügyészség és rendőrség is.

Kifejezetten a Gyvt. fenti rendelkezéséhez kapcsolódik a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló 32/2007. (OT 26.) ORFK utasítás, amelynek VI. fejezete a Gyvt.-ből eredő rendőri feladatok körét szabályozza. Az utasítás 42. pontja összhangban a Gyvt. 72. §-ával kimondja, hogyha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges, a rendőrség a kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről határozhat, amelyet végzéssel kell elrendelni.

A Nagykáta Rendőrkapitányság elenyésző esetben alkalmazza az ideiglenes hatályú elhelyezést. Ennek egyik oka, hogy nagyon kevés esetben indul büntetőeljárás a gyámhivatal „megkerülésével”, s a gyermek már valamely fentebb felsorolt hatósági intézkedés alatt áll, illetve a súlyos veszélyeztetés nem áll fenn. A jogintézmény rendőrség általi csekély alkalmazása azonban helyénvaló és kívánatos is, hiszen a csekély elrendelések egy része megalapozatlan volt, amelynek oka a rendőrkapitányság gyámügyi téren való tapasztalatlanságának tudható be.

Az ideiglenes hatályú elhelyezéstől kezdődően az érintett gondozási, nevelési joga szünetel, azonban az egyéb szülői felügyeleti jogokat – így a törvényes képviselőt – nem érinti az intézkedés.

Összefoglalva és a büntető anyagi jogi szabályozással összevetve megállapíthatónak tartom az alábbiakat:

- Önmagában a kiskorú Gyvt.-ben meghatározott veszélyeztetettsége [Gyvt. 5. § n) pont] nem azonos a Btk. 208. § (1) bekezdésében meghatározott veszélyeztetettséggel, így a védelembé vétel elrendelése nem eredményezheti automatikusan a nyomozás elrendelését kiskorú veszélyeztetése miatt.
- A védelembé vételt követően elrendelt nevelésbe vétel esetén alappal lehet kiskorú veszélyeztetése miatt feljelentést tenni, s a legtöbb esetben a nyomozás elrendelése is indokolt.
- Ideiglenes hatályú elhelyezés esetén – feltételezve annak megalapozottságát – minden esetben feljelentést kell tenni, hiszen fogalmából is kiindulva fennáll a kiskorú súlyos veszélyeztetettsége [Gyvt. 72. § (2) bekezdése].

1.2.2. A büntetőjogi védelem

A büntetőjogi védelem köréből kiemelést érdemel a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Kormányhatározat (a továbbiakban: Bűnmegelőzési Stratégia), amely a 2.1. pontjában rögzíti Magyarország tíz évre irányadó kriminálpolitikai törekvéseinek általános céljait. E célok között szerepel a megfelelő védelem biztosítása a családok számára, valamint a gyermek- és fiatalok veszélyeztetettségének csökkentése.

A Bűnmegelőzési Stratégia 5.4.6. pontja többek között a gyermek- és fiatalok sértettekkel foglalkozik, amelyhez kapcsolódóan leszögezik, hogy

„Büntetőjogi szempontból a gyermekkorú és fiatalkorú sértett fogalma értelmezhetetlen, mindazonáltal a kriminálistatisztika gyermekkorú sértettnek tekintti azon sértettet, aki a 14 életévét nem töltötte be, míg fiatalkorúnak a 14–18 év közöttit.” Erre a dolgozatom I. pontjában én magam is utaltam, amikor megpróbáltam rögzíteni az életkorhoz fűződő Btk.-beli szóhasználatot. A bűncselekmények legvédtelenebb áldozatai a gyermekkorú sértettek, akiknek sérelmére elkövetett második leggyakoribb bűncselekmény a kiskorú veszélyeztetése.

Nemzetközi szinten kiemelést érdemel a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (az 1.1. fejezetben már esett róla szó), amely széles körben ír elő kötelezettséget a részes államok számára a gyermeki jogok biztosítása terén. A következőkben az Egyezményben felsorolt büntetőjogi eszközzel védendő gyermeki alapjogokat tekintem át, oly módon, hogy mellérendelem a Btk. különös részében szereplő azon tényállásokat, amelyek ugyancsak ezeket az alapjogokat védik.

Egyezmény által biztosított gyermeki alapjogok és a vonatkozó cikkek	A Btk. által védelmet biztosító tényállások és azok szakaszai
Az élethez való jog: 6. cikk 1. pont ⁶⁰	Emberölés bűntette, illetve minősített esete: Btk. 160. § (1) bekezdése, (2) bekezdés i) pontja, (5) bekezdése Öngyilkosságban közreműködés minősített esete: Btk. 162. § (2) bekezdése Magzatelhajtás: Btk. 163. §
A gyermek szüleitől való elválasztásának tilalma: 9. cikk 1. pont ⁶¹	Családi jogállás megsértése: Btk. 213. §
Jog a mindkét szülővel való kapcsolattartáshoz ⁶²	Kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása: Btk. 210. §
Törvényellenes külföldre utaztatás és ott-tartás tilalma ⁶³	Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása: Btk. 211. §
A szülői felügyelet alatt álló gyermek bántalmazásának, elhanyagolásának, kizsákmányolásának tilalma ⁶⁴	Kiskorú veszélyeztetése: Btk. 208. §

⁶⁰ Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre.

⁶¹ Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el.

⁶² Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével.

⁶³ Az Egyezményben részes államok intézkedéseket tesznek, hogy megakadályozzák a gyermekek törvényellenes külföldre utaztatását és ott-tartását.

⁶⁴ Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

Gazdasági kizsákmányolás és fejlődésre ártalmas munkára való kényszerítés tilalma: 32. cikk 1. pont ⁶⁵	Kényszersmunka: Btk. 193. § (1) bekezdése és (2) bekezdés c) pontja Gyermekmunka: Btk. 209. §
A gyermek védelme a kábítószerrel és új pszichoaktív anyagokkal szemben: 33. cikk ⁶⁶	Kábítószer-kereskedelem: Btk. 177. § Kábítószer birtoklása: Btk. 179. § Kóros szenvedélykeltés: Btk. 181. § Új pszichoaktív anyaggal visszaélés: Btk. 184/A. §
Védelem a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formája ellen: 34. cikk ⁶⁷	Szexuális kényszerítés: Btk. 196. § (1) bekezdése, (2) bekezdése a) pontja és (3) bekezdése Szexuális erőszak: Btk. 197. § (2) bekezdése és (3) bekezdés a) pontja, valamint a (4) bekezdés a) és b) pontja Szexuális visszaélés: Btk. 198. § Kerítés: Btk. 200. § (2) bekezdése és (4) bekezdés a) pontja Gyermekeprostitúció kihasználása: Btk. 203. § Gyermekepornográfia: Btk. 204. § Szeméremsértés: Btk. 205. § (2) bekezdése
A gyermek elrablásának, eladásának és a vele való kereskedelemnek a tilalma: 35. cikk ⁶⁸	Emberrablás: Btk. 190. § (1) bekezdése, (2) bekezdés a) pontja és a (3) bekezdés a) pontja Emberkereskedelem: Btk. 192. § (2)–(4) bekezdés a) pontja és (5)–(6) bekezdései

II.

A kiskorú veszélyeztetésének első alapesete [Btk. 208. § (1) bekezdése]⁶⁹

Amint a fejezet címe is mutatja, a szakdolgozat témáját kizárólag a „klasszikus” kiskorú veszélyeztetése képezi, azaz a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábírással, illetve rábírní törekvéssel történő elkövetés [Btk. 208. § (2) bekezdés a) pont], valamint a bűncselekmény elkövetéséhez felajánlás [Btk. 208. § (2) bekezdés b) pont], nem tárgya a munkámnak. Ennek alapvető oka, hogy a (2) bekezdésben

⁶⁵ Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára.

⁶⁶ Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést, ideértve a törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelésügyi intézkedéseket, arra, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott kábító- és pszichotróp szerek tiltott fogyasztásától, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.

⁶⁷ Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától.

⁶⁸ Az Egyezményben részes államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon meghoznak minden alkalmas intézkedést arra, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.

⁶⁹ E fejezet elkészítéséhez felhasználtam Lajtár István: A gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények című munkáját. Dr. Polt Péter (szerk.): Új Btk. Kommentár 4. kötet, 47–56. oldal (Nemzeti Közszerológiai és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013).

felsorolt elkövetési magatartások sokkal ritkábban fordulnak elő, s a mindennapi gyakorlatban közel sem vetnek fel annyi problémát, mint a „klasszikus” (1) bekezdés szerinti kiskorú veszélyeztetése.

A „klasszikus” jelző tehát egyben azt is jelenti, hogy a mindennapi életben való előfordulás szerint tipikusnak a Btk. 208.§ (1) bekezdés szerinti alakzat tekinthető.

E fejezetben a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény törvényi tényállását tekintem át, az alábbi ábrán látható klasszikus tagolásnak megfelelően. Ez az áttekintés alapvető jelentőségű, mert meghatározza a kiskorú veszélyeztetésének büntetőjogi fogalmát, azt, hogy mely magatartás (tevékenység vagy mulasztás), ki által, kivel szemben és hogyan kifejtve válhat tényállásszerűvé, azaz büntetendővé, így kijelölve a büntető anyagi jogi keretét a témának. A nyomozás során a bizonyítás sarokköveit képezik a tényállási elemek, s így a nyomozó, az ügyész és a büntetőjogi felelősséget elbíráló bíró számára is szükséges ezek alapos ismerete.

Az általános törvényi tényállás elemei	
OBJEKTÍV TÉNYÁLLÁSI ELEMÉK	SZUBJEKTÍV TÉNYÁLLÁSI ELEMÉK
1. Tárgy – jogi tárgy – elkövetési tárgy	1. Alany – általános alany – speciális alany
2. Tárgyi oldal – elkövetési magatartás – eredmény, okozati összefüggés – szituációs ismérvek	2. Alanyi oldal – bűnösség – célzat, motívum

A táblázat dőlt betűvel szedett részei jutnak szerephez a kiskorú veszélyeztetésének törvényi tényállásában.

A kiskorú veszélyeztetésének tényállása az elmúlt 54 évben lényegileg nem sokat változott.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény ifjúság elleni büntett néven ismerte, s a 274. § (1) bekezdése az alábbiak szerint határozta meg: „A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles az a személy, aki a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyezteti, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény egészen 2012. június 30. napjáig hatályban lévő szövege, megváltoztatva az elkövetési magatartást a következőként fogalmazta meg a bűncselekmény tényállását: „A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, vagy erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő” [195. § (1) bekezdése].

A jelenleg hatályos Btk. 208. § (1) bekezdése átvette a korábbi Btk. 2012. július 1-jétől hatályos szövegét, amelyet a gyermekbarát igazságszolgáltatás

megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény 5. §-a határozott meg. A véglegesnek tekinthető törvényi tényállás szövege tehát a következő: *„A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”*

I. A bűncselekmény jogi tárgya az a társadalmi viszonyokban kifejezésre jutó érdek vagy érték, amelyet a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet. A jogalkotó a jogi tárgyak szerint határozza meg a Btk. különös részi rendszerét.

A kiskorú veszélyeztetése a gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményeket taglaló XX. fejezetében került elhelyezésre, s a tényállás jelentőségét mutatva elsőként került a 208. §-ban szabályozásra.

A büntetőjogi oltalom a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődéséhez fűződő egyéni és társadalmi érdeket védi, s közvetetten védi a család intézményét is, pontosabban erősíti a családnak a gyermek iránti kötelezettségét, funkcióit. Ez alapján elmondhatjuk, hogy a bűncselekmény jogi tárgya komplex.

II. A bűncselekmény elkövetési tárgya – jelen esetben passzív alanya – a törvényi tényállásban megjelölt személy, akire az elkövetési magatartás behatást gyakorol, vagy mint behatás irányul. A kiskorú veszélyeztetése esetében egybeesik a passzív alany az eljárásjogi sértettel, hiszen a kiskorú az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette [Be. 51. § (1) bekezdése]. A bűncselekmény passzív alanyává csak meghatározott személyes kvalifikáltsággal rendelkező személy válhat, méghozzá az, aki a bűncselekmény elkövetésének időpontjában a 18. életévét nem töltötte be és házasságkötés révén sem vált nagykorúvá [Ptk. 2:10. § (1) bekezdése].

III. Az elkövetési magatartás vonatkozásában, a bűncselekmény mind aktív magatartással, azaz tevéssel, mind passzív magatartással, azaz mulasztással is elkövethető. Maga a tényállás nem tünteti fel egyik változatot sem, hanem közvetlenül maga jelöli meg a kötelességnek azt a körét, amelynek a megszegése az elkövetési magatartás. A bűncselekmény elkövetési magatartása a súlyos kötelességszegés, amely a kiskorú neveléséből, felügyeletéből vagy gondozásából ered. *„Az elkövetési magatartás körében érvényesül leghangsúlyosabban a jogalkalmazói mérlegelés, melynek során először a minőségi körülményt kell vizsgálni, azt, hogy az elkövetett magatartás nevelési, felügyeleti vagy gondozási kötelességszegésnek minősül-e, másodlagosan pedig egy mennyiségi ismérv alapján kell vizsgáldni, azaz eléri-e a súlyos szintet a kötelességszegés.”*⁷⁰

A nevelés a kiskorú fejlődését segítő, jellemét formáló, tudatos és tervszerű, példamutatáson alapuló tevékenység. A nevelés a kiskorú életkorához, testi, szellemi állapotához, egyéniségéhez igazodóan, tudatos ráhatást, magatartásformálást jelent, amelynek célja többek között a kiskorú ismereteinek,

⁷⁰ Balogh Anna: A szülői feladatokból eredő kötelességek megszegése súlyosságának megítélése – Gyakorlati útmutató tudományos köntösben, avagy ismerjük fel a kiskorú veszélyeztetése büntetettét. *Ügyészek Lapja* 2016/6. szám, 33. oldal (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2016).

önmagáról és a világról alkotott képének gazdagítása, érzelmi-indulati életének, valamint értékrendszerének pozitív irányú fejlesztése.

A felügyelet a kiskorú körülményeinek, magatartásának rendszeres ellenőrzését, időről-időre visszatérő, vagy csak egyetlen alkalommal, de meghatározott időtartamban történő figyelemmel kísérését, kontrollálását, a potenciális veszélyek megelőzését, az ártalmak elhárítását jelenti. A felügyelet célja a kiskorú testi épségének védelme, megóvása, a személyiségére károsan ható jelenségek elhárítása.

A gondozás a kiskorú normális testi-lelki fejlődésének biztosítása, amely rendkívül sokféle tevékenységet magában foglal, így többek között a kiskorú alapszükségleteiről (élelmezéséről, megfelelő ruházkodásáról, a személyi higiéniáról, betegség esetén ápolásáról), valamint a gyermek érzelmi támogatásáról való gondoskodást.

A kiskorúval szemben fennálló kötelezettségeket a családjogi és más szabályok általánosságban határozzák meg, s a társadalomban kialakult erkölcsi normák és a szokások konkretizálják.

A Gyvt. 12. és 13. §-ai határozzák meg a szülői jogokat és kötelezettségeket. Ezekből itt csak azt emelném ki, hogy a 12. § (1) bekezdése értelmében: *„a gyermek szülője jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családban gondozza, nevelje és a gyermeke testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket – különösen a lakhatását, étkezését, ruházattal való ellátását –, valamint az oktatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutását biztosítsa.”* Az idézett törvényhely (4) bekezdés a) pontja azt is kimondja, hogy a gyermek szülője köteles gyermekével együttműködni és emberi méltóságát tiszteletben tartani. Az utóbbi értelmében – figyelemmel a 6. § (5) bekezdés első mondatára – *„a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez.”*

Külön figyelmet érdemel a 6. § (5) bekezdés második mondata, amelyet az egyes szociális tárgyú törvények módosításáról szóló 2004. évi CXXXVI. törvény 53. §-a állapított meg 2005. január 1-jei hatállyal. Eszerint: *„a gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek, és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.”* Ez azért érdekes, mert a bírói és ügyészségi jogalkalmazói gyakorlatban úgymond *„megengedett”* a gyermek bántalmazása a szülőt megillető házi fegyelmi jog gyakorlása során, mindaddig, amíg az nevelési célzatú és nem eredményez sérülést. Amennyiben a gyermeknek sérülése keletkezik, és ez nem rendszeresen fordul elő, úgy a kiskorú veszélyeztetése helyett a Btk. 164. § (1)–(2) bekezdéseibe ütköző és a (4) bekezdés b) pontja szerint minősülő, védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könnyű testi sértés büntette valósul meg. Azaz a bírói és ügyészségi jogalkalmazási gyakorlat nem tekinti súlyos kötelességszegésnek a gyermek tetteles becsületsértést meg nem haladó bántalmazását a házi fegyelmi jog gyakorlása keretében, mindaddig, amíg az nevelési célzatú és tekintettel van a nevelési cél elérésének alkalmasságára, szükségességére, módjára, különös tekintettel az életkorra, testi felépítésre, nemre, egészségi állapotra.

Az általános és középiskolai pedagógus fegyelmezési joga a fentieknél korlátozottabb, az csak a szóbeli becsületsértésig terjedhet.

Az elkövetési magatartás fenti kötelezettségek súlyos megszegése. A kötelezettségszegés megvalósulhat akár tevékenységben, akár mulasztásban, vagy ezek ötvözetével is. A kötelezettségek megszegése jellemzően hosszabb időn keresztül, ismétlődő magatartások sorozataként nyilvánul meg, így például a kiskorú élelmezésének, tisztán tartásának rendszeres elmulasztásával, de ilyennek tekinthető a rendszeres veszekedés a gyermek jelenlétében. Azonban nem kizárt az egyszeri, időleges vagy rövid ideig tartó magatartás tényállásszerűsége sem, így például, ha a kiskorú jelenlétében a nevelésre, gondozásra, felügyeletre kötelezett bűncselekményt követ el.

Az, hogy a kötelezettségszegés súlyos-e, alapvetően a bírói és ügyészi mérlegelés körébe tartozik. Vannak egyértelmű esetek, amikor a kötelezettségszegés az általános társadalmi felfogás szerint minimálisan elvárható követelmények nem teljesítésével kirívónak tekinthető. Azonban az esetek többségében kisebb nevelési hibák, csekélyebb súlyú mulasztások összességükben, összhatásukban válnak súlyos kötelezettségszegéssé.

Árnyalja a képet, amikor olyan szociális helyzetben lévő elkövetők kerülnek a bűnüldözés látószögébe, ahol az anyagi problémák kihatással lehetnek a kötelezettségek nem teljesítésében, megszegésében. Ilyen, amikor a szülők két vagy három gyermekkel élnek egy vagy másfélszobás lakásban, ahol szinte elkerülhetetlen, hogy a gyermekek ne hallják a szülők veszekedését, vagy óhatatlanul is bepillantást nyerhetnek a szülők szexuális életébe. Továbbá amikor a városi iskola a lakóhelytől több kilométerre fekszik, buszközlekedés, kerékpár nincs, s a reggel iskolába induló három gyermek közül egy rendszeresen az iskola mellé jár, és a szülőnek nincs lehetősége reggelente elkísérni őket, mert többműszakos munkarendben dolgozik egy másik településen.

IV. A kiskorú veszélyeztetésének tényállásában azon ismérvként szereplő külvilági változás, amely az elkövetési magatartással összefüggésben jön létre (és amelyet a tényállás is tartalmaz), nem más, mint az eredmény, azaz a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetettsége.

A fentiekből látszik, hogy a tényállás anyagi (materiális) bűncselekmény, azon belül pedig materiális veszélyeztető deliktum, a passzív alany veszélybe jutását szabályozza tényállásszerű eredményként. A bűncselekmény konkrét veszélyeztetési deliktum, hiszen az eredményként jelentkező konkrét veszély akkor valósul meg, ha a károsodás, a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége fenyeget.

A kiskorú testi fejlődését súlyosan veszélyezteteti például a gyermek éheztetése, súlyos, rendszeres vagy többszöri testi bántalmazása, amelynek következtében sérülést szenved, betegség esetén gyógykezelésének elmulasztása.

A kiskorú értelmi fejlődése kerül veszélybe, ha az elkövető cselekménye következtében a gyermek szellemi fejlődése megtorpan, lelassul, iskolai tanulmányaiban jelentősen visszaesik, lemarad. Az értelmi fejlődés veszélyeztetése tipikus esetei közé tartozik a gyermek huzamosabb ideig iskolába nem járatása. Későbbi fejezetben fogok kitérni a Kúria Büntető Kollégiumának a 22/2007. számú véleményére, amely kifejezetten az iskolaköteles gyermek általános iskola látogatásától való huzamos időn keresztül történő visszatartásáról rendelkezik.

A kiskorú erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése akkor valósul meg, amikor a kiskorú erkölcsi normákhoz való viszonyában, a társadalomba történő normális beilleszkedésében zavar keletkezik, például a kiskorú jelenlétében, mással

történő szexuális érintkezés, vagy ilyen cselekmény videón történő bemutatása, illetve a kiskorú jelenlétében a házastárs, más családtag bántalmazása, a kiskorú előtti trágár beszéd, jelenlétében elkövetett bűncselekmény.

A kiskorú érzelmi fejlődése a kiskorúnak azt a jogát jelenti, hogy érzelmileg kiegyensúlyozott felnőtté váljon, s ennek veszélyeztetését jelenti a kiskorú megfélemlítése, megalázása.

V. Az okozati összefüggés vonatkozásában azt kell vizsgálni, hogy az elkövetési magatartás és az eredmény között okozati fennáll-e? Az okozatossági elméletek közül – véleményem szerint – legegyszerűbben a „*conditio sine qua non*” elmélete által érthető meg az okozati összefüggés mibenléte. Eszerint ha az elkövetési magatartás nélkül nem következett volna be az eredmény pontosan ugyanúgy és ugyanakkor, a magatartás oka az eredménynek, míg az ellenkező esetben az okozati összefüggés hiányzik.

VI. A bűncselekmény alanya vonatkozásában elmondhatjuk, hogy a kiskorú veszélyeztetése különös bűncselekmény (*delictum propium*), hiszen tettesként csak a törvényben meghatározott személyes kvalifikáltsággal rendelkező egyén valósíthatja meg, azaz a bűncselekménynek speciális alanya van. Résszesként a bűncselekményt bárki elkövetheti.

A különös bűncselekményeken belül pedig a sajátképi különös bűncselekmények alcsoportjába tartozik, hiszen a tetteséghez szükséges személyes kvalifikáltság a büntethetőséget megalapozó körülmény, azaz ha e személyes kvalifikáltság hiányzik, nem jöhet létre a bűncselekmény, vagy nem ez a bűncselekmény valósul meg.

Az alannyá válás általános feltételei véleményem szerint nem képezik a tényállás részét, hiszen az, hogy a bűncselekmény alanya csak természetes személy lehet magától értetődően általánosan elfogadott. A bűncselekmény alanyiságának további ismérvei közül az életkort és a beszámítási képességet nem tényállási elemként szabályozza a törvény, hanem büntethetőséget kizáró okokként, s tényállási elemként csak negatív feltételként jöhetnének szóba.

Ki követheti el tettesként és társtettesként a kiskorú veszélyeztetését?

A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy. Ilyen tipikusan a szülő, a gyám, a nevelő szülő, vagy például a diákokthozban foglalkoztatott gyógypedagógus és pedagógus asszisztens is, aki a nevelésükre bízott gyermekekkel szemben folyamatosan fizikai bántalmazásokat, megtorló, illetve megalázó jellegű fegyvermező intézkedéseket alkalmaz (BH 1997. 469.).

2005. szeptember 1-jéig a bűncselekményt nem követhette el az a személy, akinek szülői felügyeleti jogát határozattal megvonták, még akkor sem, ha a kiskorúval egy lakásban élt, és folytatta a kiskorú fejlődésére károsan ható magatartást. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról szóló 2005. évi XCI. törvény 4. §-a iktatta be azt a mai napig hatályos értelmező rendelkezést, miszerint a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. Ezt a kitétele a hatályos Btk. már beemelte a különös törvényi tényállásba [208. § (1) bekezdése].

Az együtt élő szülők szülői felügyeleti jogukat mindig együttesen gyakorolják, a különélő szülők pedig főszabályként együttesen gyakorolják, kivéve, ha

megállapodásuk vagy a gyámhatóság vagy a bíróság eltérően nem rendelkezik. Ebből következően mind az együtt élő, mind a külön élő szülők tártstettesei lehetnek a bűncselekménynek, ha együttes mulasztásuk (kötelességszegésük) eredményezi a kiskorú testi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztettségét.

VII. A bűncselekmény szükségképpeni tényállási eleme a bűnösség. Figyelemmel a Btk. 4. § (1) bekezdésére,⁷¹ a kiskorú veszélyeztetése kizárólag szándékosan követhető el.

A bűncselekmény mind egyenes szándékkal (*dolus directus*), mind eshetőleges szándékkal (*dolus eventualis*) elkövethető, amely egyenes szándékot akarati-érzelmi oldalon a kívánság, az eshetőleges szándékot a belenyugvás jellemezi (Btk. 7. §). Az elkövető szándékának át kell fognia mind a kötelességszegés súlyosságát, mind azt, hogy ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti.

Kiemelést érdemel, hogy a Kúria bünteteskiszabás során értékelhető tényezőkről szóló 56. számú Büntető Kollégiumi véleménye alapján az eshetőleges szándék, mint enyhébb bűnösségi alakzat a bünteteskiszabás során rendszerint enyhítő körülményt képez. Azonban a kiskorú veszélyeztetése ez alól kivételt jelent, hiszen tipikusan eshetőleges szándékkal követik el, s az eshetőleges szándék tipikus voltára tekintettel került meghatározásra a bűncselekmény büntetési tétele is, így a kiskorú veszélyeztetése esetén az egyenes szándékot indokolt súlyosító körülményként figyelembe venni.

A fentiekben röviden áttekintésre kerültek a kiskorú veszélyeztetésének tényállásában megjelenő törvényi tényállási elemek, amelyek a nyomozás során bizonyítást igényelnek.

Megállapítható, hogy a Btk. 202. § (1) bekezdésében nem jelennek meg *expressis verbis* szövegszerűen az elkövetés szituációjához tartozó ismérvek, azonban jelentőségük nem elhanyagolható. Az elkövetés szituációjához tartozó ismérvek esetleges tényállási elemek, s közéjük tartozik az elkövetés helye, ideje, módja, valamint eszköze.

Igaz megállapítás az, amely szerint ezeket a szituációs ismérveket minden egyes bűncselekmény esetén vizsgálni szükséges, akkor is, ha nem törvényi tényállási elemek, mert a nyomozás során kiemelkedő jelentőséggel bírnak, s jelentőségük az alábbiakban foglalható össze:⁷²

- *Az elkövetés helye* a kriminalisztika harmadik alapkérdésére, a *Hol történt a bűncselekmény?* kérdésére ad választ.

Az elkövetés helye elsődlegesen meghatározza a nyomozó hatóság és az elsőfokú bíróság illetékességét. A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet 3. § (1) bekezdése főszabályként rögzíti, hogy a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt elkövették. A törvényhely (2) bekezdése kiegészítő szabályként alkalmazni rendeli a megelőzés szabályát arra az estre, ha az elkövető a bűncselekményt több nyomozó hatóság illetékességi területén követte el, vagy több nyomozó hatóság illetékességi

⁷¹ Bűncselekmény az a szándékosan – vagy ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.

⁷² Dr. Kovács Gyula: A lopás nyomozása – előadás. Elhangzott: a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi szakjogász képzésén, Budapesten, 2016. február 27-én.

területén követett el bűncselekményeket, vagy az elkövetés helye nem állapítható meg. A (3) bekezdésben rögzített szabály pedig abban az esetben mutatja meg az illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságot, amennyiben a bűncselekményt külföldön követték el, mert ez esetben az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén az elkövetőt fogva tartják, ennek hiányában pedig, amelynek illetékességi területén az elkövető utolsó ismert belföldi lakó- vagy tartózkodási helye van.

A Be. 17. §-a lényegében ugyanazon illetékességi okokat alkalmazza az illetékes elsőfokú bíróság meghatározására, mint a fenti BM rendelet, vagyis az illetékességet meghatározó főszabály a bűncselekmény elkövetésének helye.

Hol tekinthetjük a bűncselekményt elkövetettnek, azaz mi is az elkövetés helye?

A bűncselekmény és így a kiskorú veszélyeztetésének elkövetési helye, az a hely, ahol a bűncselekményben meghatározott elkövetési magatartás kifejtésre került, illetve ahol az eredmény bekövetkezett. Az elkövetés helye továbbá meghatározza azt a földrajzi egységet, helyet, ahol a bűncselekmény nyomai, anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök fellelhetőek, amelyek a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából nélkülözhetetlenek. Az elkövetés helye lehet az egyik kiindulási pontja az adatgyűjtésnek és a tanúkutatásnak.

– *Az elkövetés ideje a negyedik kriminalisztikai alapkérdésre, a Mikor történt a bűncselekmény elkövetése?* kérdésre ad választ.

Az elkövetés idejének megállapítása alapvető anyagi jogi kérdések tisztázását teszi lehetővé, például: melyik törvény alkalmazandó a cselekményre, illetve elévült-e a bűncselekmény? Az elévülés szempontjából elmondhatjuk, hogy a kiskorú veszélyeztetése, mint materiális deliktum esetén az elévülés kezdő időpontja az a nap, amikor a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének veszélyeztetettsége bekövetkezik [Btk. 27. § a) pontja]. Az elkövetés idejének meghatározása továbbá azért is fontos, mert a terhelt által bejelentett alibi ellenőrzésekor azt kell bizonyítani, hogy a bűncselekmény elkövetésének idején a terhelt az adott helyen és időben ott volt, vagyis meg kell cáfolni, hogy a terhelt az adott időben nem lehetett máshol. A tanúkutatás során szintén célszerű azt olyan időpontban foganatosítani, amikor a bűncselekmény megvalósulhatott, pl. amikor délután az anya a gyermekeket az iskolából hazafelé vitte, vagy amikor apa rendszeresen késő este hazaért a kocsmból.

– *Az elkövetés módjának⁷³ és eszközének⁷⁴ szintén meghatározó jelentősége lehet a bűncselekmény bizonyítása során, mert mind az eszköz, mind az elkövetési mód alapot adhat az elkövető személyére vonatkozó következtetés levonására.⁷⁵*

⁷³ A kriminalisztika hatodik alapkérdésére, a *Hogyan, mi módon, milyen módszerrel követték el a bűncselekményt?* kérdésre ad választ.

⁷⁴ A kriminalisztika hetedik alapkérdésére, a *Mivel, milyen eszközzel követték el a bűncselekményt?* kérdésre ad választ.

⁷⁵ A témához kapcsolódóan lásd még: Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása, 42–43. oldal (Rendőrtisztai Főiskola Budapest, 2011); Kovács Gyula – Nagy József: A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései, 37–39. oldal (Nemzeti Közszerzői és Tanácsadó Kiadó, Budapest, 2013); Dr. Kovács Gyula: Nyomozás a gyakorlatban – A kezdeti lépésektől a nyomozás tervezéséig és szervezéséig. Magyar Bűnüldöző, 2014/1–2. szám, 20–37. oldal (Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2014).

A fentieket egy példával szemléltetve: az elkövetés eszköze és módja alapján lehetett megcáfolni a gyanúsított védekezését egy a Nagykáta Rendőrkapitányság előtt folyamatban volt bűnügyben, amikor is a gyanúsított az állította, hogy a 6 éves lány sértett önmagát bántalmazta seprűnyéllel a hátán, illetve a nála jóval vékonyabb, alacsonyabb 4 éves öccse ütlegelte. Az eszköz – seprű – méreteiből, a keletkezett sérülések jellegéből, az adott sérülések keletkezéséhez szükséges erőbehatás nagyságából egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy ilyen eszközzel, ilyen módon sem a 6 éves sértett nem tudott magának, sem a 4 éves öccse nem tudott neki ilyen sérüléseket okozni. Ez esetben természetesen az elkövetés eszköze egyben tárgyi bizonyítási eszköz is volt, így a nyomozás során a Be. 151. § (2) bekezdés *a)* és *b)* pontjai alapján lefoglalásra került.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Balogh Anna: A szülői feladatokból eredő kötelességek megszegése súlyosságának megítélése – Gyakorlati útmutató tudományos köntösben, avagy ismerjük fel a kiskorú veszélyeztetése büntettét. *Ügyészek Lapja* 2016/6. szám (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2016)
2. Kovács Gyula – Nagy József: A kriminálmétodika elméleti és gyakorlati kérdései (Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013)
3. Kovács Gyula: A lopás nyomozása – előadás. Elhangzott: a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi szakjagász képzésén, Budapesten, 2016. február 27-én
4. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása (Rendőrtiszt Főiskola Budapest, 2011)
5. Kovács Gyula: Nyomozás a gyakorlatban – A kezdeti lépésektől a nyomozás tervezéséig és szervezéséig. *Magyar Bűnüldöző*, 2014/1–2. szám (Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2014)
6. Lajtár István: A gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. Polt Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár* 4. kötet (Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013)

*** * ***

Dr. Kovács Anita⁷⁶

Közrend, közbiztonság és a bűnügyi operatív helyzet a Székesfővárosban, Thaisz Elek főkapitánysága idején I.⁷⁷

(Részletek)

A szerkesztő előszava

Dr. Kovács Anita szakdolgozatának I–III. fejezetét olvashatja lapunk hasábjain a tisztelt érdeklődő. A mű további részei – reményeink szerint – a következő lapszámokban fognak megjelenni.

A szerző a szakdolgozat elkészítésekor – egyebek mellett – a következő kérdésekre kereste a választ:

- Vajon, milyen lehetett az élet Pesten, illetve Budapesten a XIX. század második felében?
- Miképpen élte meg a polgárság Pest, Buda, Óbuda és a Margitsziget egyesítését?
- Milyen volt akkortájt a közrend, a közbiztonság és a bűnügyi operatív helyzet, valamint milyen gyakorlati és elméleti problémákkal szembesült a Székesfőváros rendőrsége?
- Az 1848/49-es forradalom és szabadság leverését követő Bach-korszakban, majd a kiegyezés után Pest, illetve Budapest rendőrfőkapitányának, milyen jogszabályi környezetben kellett tevékenykednie, milyen erők és eszközök álltak rendelkezésére a feladatok elvégzéséhez?
- Jó főkapitány volt Thaisz Elek, gondos gazdája a Székesfővárosnak? Dr. Szomor Sándor után szabadon: „*most kavarta, vagy nem kavarta?*” (utalás a szerző később hivatkozott szócikkére).
- Napjaink rendőrei hogyan álltak volna helyt az akkori viszonyok között, a Thaisz-féle rendőrség állományában? A mai rendőrök közül, merné-e bárki is bevállalni a főkapitányi pozíciót?

Előrebocsátom, hogy a kérdések nem maradtak megválaszolatlanul.

Az eredeti dolgozat bevezetéssel kezdődik, majd a tíz főrész után összeggésszel, valamint forrás- és irodalomjegyzékkel, illetve mellékletekkel zárul.

A bevezetésben a szerző megosztja az olvasóval a témaválasztás indokát és a dolgozat megírásával elérendő célt, ismerteti a kutatási módszereket (külön említést érdemel a főkapitány szépunokájával, Thaisz Andreával történő kapcsolatfelvétel). A bevezetés rezümé is tartalmaz, sőt, a hallgató a már hivatkozott kérdéssel készíti gondolkodásra az olvasót: „*szívesen lettünk volna-e a*

⁷⁶ A szerző rendőr-őrnagy, az ORFK Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ munkatársa.

⁷⁷ A tanulmány forrása dr. Kovács Anita azonos című szakdolgozata. Az eredeti művet a szerző 2016. december 15-én védte jeles eredménnyel (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés). A témavezető (konzulens) tanár szerény személyem, a bíráló (opponens) pedig dr. Szomor Sándor r. ezredes volt (a szerkesztő megjegyzése).

XIX. század közepén a székesfőváros rendőrségének tagja vagy főkapitánya? Dolgozatomban egy időutazást teszek, lássuk, hogyan döntenének!"

A bevezetés utáni tíz számozott főrész a következő fejezetekből áll:

Első fejezet – *Igény és kísérek az országos állami rendőrség megteremtésére a XIX. században Magyarországon*

Második fejezet – *Thaisz Elek a Magyar Királyi Államrendőrség első rendőrfőkapitánya (1861–1884)*

Harmadik fejezet – *Az önkormányzat irányítása alá tartozó Pest város rendőrségének kialakulása, hivatali struktúrája, helyzete 1860–1873 között*

Negyedik fejezet – *A polgári rendőrség feladatköre (A rendőri állomány szakmai felkészültsége, eredményessége és erkölcsi helyzete; Az első magyar rendőrségi „helyszínelő” felvétel)*

Ötödik fejezet – *A rendőrség rendfenntartó tevékenysége, közrendészeti ügyek a fővárosban (A polgárság forradalmi mozgalmai a fővárosban: Antiszemita megmozdulások; A munkásmozgalmak első korszaka; A közrendészeti ügyek: Koldulás; Prostitúció)*

Hatodik fejezet – *A bűnügyi helyzet bemutatása [A polgári biztosok szerepe, feladatköre; A besúgók (hadácsok) szerepe, feladatköre; Titkosrendőr-ügynökök; Jelentősebb bűncselekmények]*

Hetedik fejezet – *A rendőrség szervezetét érintő változásokat eredményező rendelkezések (Az államosítás előzményei; Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről; A fővárosi rendőrség közvetlenül a BM felügyelete alatt; Az 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről; Az 1881. évi XXI. törvénycikk jelentősége, főbb rendelkezései; A szervezet hatásköre, sajátosságai és a rendőrség szervezeti tagozódása; A rendőrség tevékenységét befolyásoló további korabeli jogi szabályozás; A „Sárgakönyv” az ideiglenes bűnvádi eljárásról; Jelentősebb jogszabályok 1872–1881 között)*

Nyolcadik fejezet – *Thaisz Elek távozása (A távozáshoz vezető körülmények: A postalópás-ügy; Az Operaház megnyitóján történt zavargások; A rendőrség működését kifogásoló parlamenti interpellációk; A Parlamentben 1884. december 6-án elhangzott interpelláció; Thaisz Elek távozása: Nyugdíjazási kérelem; Thaisz Elek halála)*

Kilencedik fejezet – *Visszaemlékezések, vélekedések Thaisz Elek tevékenységéről (Rákosi Jenő; Mikszáth Kálmán; Baksa János; Kostyál Jenő; Vécsey Leo; A rendőrség megítélése a sajtóban)*

Tizedik fejezet – *Ami a „Thaisz-korszak” után következett*

Az összegzésben a szerző összefoglalja a dolgozat főbb megállapításait; kitér a bevezetőben meghatározott cél megvalósításának kérdésére; és az ott feltett kérdéseket is megválaszolja.

Mellékletek: a dolgozat végén 6 fényképmelléklet látható, amelyek nagymértékben emelik a mű színvonalát:

1. Pestvárosi kerülő
2. Teleki László halálakor készített sztereófotók
3. Thaisz Elek fényképe
4. A fővárosi rendőrség egykori székháza
5. Thaisz Elek beadványa
6. Thaisz Elek nyugdíjazási kérelme

A szakdolgozat első és hátsó borítójának tükörlapját egy érme fényképe díszíti: az előlapján Thaisz Elek portréja, a hátlapján a régi, Hatvani utcai rendőrfőkapitánysági épület látható. Szép, és arra enged következtetni, hogy a szakdolgozat készítője munkája elkészítésekor nem csupán szakmailag, hanem érzelmileg is motivált volt.

Dr. Kovács Gyula
szerkesztő

I.

Igény és kísérletek az országos állami rendőrség megteremtésére a XIX. században Magyarországon

Magyarország rendőrségét 1848 előtt a különböző városokban és megyékben működő, egymással össze nem függő önkormányzati rendőri szervek képezték, központilag kezelt országos rendőrség azonban nem jött létre.

A megalakult nemzeti kormány az 1848-as időkben már megkísérelte Pest, Buda és Óbuda egyesítését az 1849. június 24-én kelt, a független Magyarország belügyminisztere által Pest és Buda egyesítését, Óbuda bekebelezését kimondó rendelettel,⁷⁸ valamint a rendőrség államosítás általi országos rendezését. Az egyesítés és a rendőrség államosítása azonban csak az elképzelések szintjén maradtak, mivel ezen időszak a változtatásokra nem volt alkalmas, valamint a szabadságharc leverését követően katonai igazgatás következett be.

A világsi fegyverletétel után Pesten a császári hadtest rendőri osztálya működött, majd 1851–1861 között átadta helyét a császári és királyi rendőrigazgatóságnak, Pest-Budára is kiterjedő hatáskörrel.⁷⁹ A császári és királyi rendőrigazgatóság lényegében a hírhedt osztrák „*policia*” állami rendőrhatalommal volt azonos. A magyar rendvédelmet és igazságszolgáltatást érintően 1852. május 27-én kelt császári nyílt paranccsal bevezették az osztrák büntetőtörvényeket és bíraskodást.

A rendőrigazgatóság személyzete „*megbízhatatlan, mindenfelől toborzott, szedett-vetett elemekből állt*”.⁸⁰ Feladatkörét a hazafiak utáni kémkedés, titkos összeesküvések utáni szimatolás, és a polgárok magánéletének megfigyelése képezte. A polgárság személy- és vagyonvédelmére nem sok gondot fordítottak, így a közbiztonság megteremtésével és fenntartásával sem foglalkoztak,

⁷⁸ Ernyes Mihály: Fejezetek a rendőrség történetéből, 92–93. oldal (Betűcenter Lapkiadó Betéti Társaság, Pécs, 1994).

⁷⁹ Baksa János: Rendőrségi Almanach I. rész, 16. oldal (Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó Rt. Budapest, 1923).

⁸⁰ Baksa János, 16. oldal.

amelynek eredménye az országban kialakult közbiztonsági állapotokban meg is mutatkozott. A magyar zsebmetszők, betörők és hamiskártyások még „szomorú világhírnévre” is szert tettek.⁸¹

Pest város Közgyűlése 1861-ben tiltakozó határozatot szavazott meg a császári és királyi rendőrség jogellenes intézkedései miatt, és követelték a rend védelmének helyhatóságához való visszaállítását. A határozat alapján történt szavazás eredményeképpen állították fel újra Pest város rendőrségét, amely városi önkormányzati alakulat volt. A polgári rendőrség – amely részben a mai rendőrség alapját és magvát adta⁸² – első főkapitányának 1861 áprilisában Thaisz Eleket választották meg.⁸³

A Vasárnapi Újság⁸⁴ „Pest város új rendőrsége” cím alatt az alábbiak szerint adta közzé a hírt: *„Hazánk ujra szervezési nagy munkájában változás alá kell esnie az eddigi rendőrségi intézményeknek is. E munka lassan halad bár, de biztosan, s úgy hiszszük inkább is célhoz fog vezetni, mint az eddigi nyomasztó, s csaknem egészen idegen elemekből összeállított, s azért a népségtől mindig bizalmatlansággal, ellenszenvvel fogadott rendszer.”*

Thaisz Elek nekilátott az osztrák rendszer felszámolásának, és a várost több körzetre osztotta, amelyek képviselték akkoriban a kerületeket. A főkapitányságon kívül létrejött a belső lipótvárosi, terézvárosi, józsefvárosi alkapitányság, továbbá mezei kapitányságok és partkapitányságok létesültek. A rendfenntartásra szolgáló fegyveres állomány a rendbiztosokból és a poroszlókból vagy a drabantőrségből⁸⁵ állt.⁸⁶ A rendbiztosok a kapitányi hivatal végrehajtó közegei voltak, akik havi zsoldot és egyenruhát kaptak, és a fő- vagy alkapitányi hivatalban végezték szolgálatukat. A fegyveres őrség részét képezték a darabontok is, akik fegyverzete mindössze egy kardból állt, ami a lovasoknál puskával egészült ki.⁸⁷

A rendőrség a városi tanács által alkotott szolgálati utasítás alapján működött. A rendbiztosok, a számukra 1863. XII. 19-én kelt tanácsi határozattal kiadott utasítás szerint, kötelesek voltak magukat állandóan „szolgálatban lévőeknek” tekintetni, feladatuk a közönség törvény szerinti oltalmazása, nem pedig zaklatása.⁸⁸ Tevékenységük részét képezte továbbá az utcai rend, a biztonság és közérkölciség fenntartása, az építkezések, a nyilvános „járóművek”, az ipar és a városok rendjének biztosítása. Az utasítás kihangsúlyozta, hogy óvakodniuk kell az ittasságtól, a megvesztegethetéstől, hivatali visszaéléstől, álnokságtól.⁸⁹ Ezen szolgálati utasítás széleskörű feladatokat és az erkölcsi magatartásukra vonatkozó előírásokat határozott meg. Az utasításban foglaltak a kötelezettek részéről azonban nem valósultak meg maradéktalanul.

⁸¹ Baksa János, 17. oldal.

⁸² Baksa János, 17. oldal.

⁸³ Ernyes Mihály, 124. oldal.

⁸⁴ Vasárnapi Újság, 113. oldal („1861. nyolczadik évi folyam 10-ik szám, Pest, mártius 10-én”).

⁸⁵ Darabont, drabant: 1. gyalogos katona a XVI–XVII. században; 2. fegyveres szolga, megyei/városi hajdú. Forrás: <http://www.szotar.net/> – Szótár.net – Akadémiai Kiadó (letöltés: 2017. február 15.).

⁸⁶ Baksa János, 17. oldal.

⁸⁷ Baksa János, 16. oldal.

⁸⁸ Baksa János, 15. oldal.

⁸⁹ Baksa János, 16. oldal.

A kiegyezés (1867)⁹⁰ megnyitotta a független magyar közigazgatás kiépítésének lehetőségét. A kiegyezés előkészítése során és annak eredményeként, a rendőrség visszakerült az önkormányzatokhoz. Ezt követően kezdődött egy lassú átalakulás, modernizálódás.

Vasárnapi Újság, 113. oldal

A rendvédelem és a rendészet számára is távlatokat jelentő olyan jogszabályokat kellett alkotni, amelyek törvényi alapokra helyezik a rendvédelmi szervek működését a hatékonyság és eredményesség érdekében.

Az országban, így a fővárosban is, az 1867 után alkalmazott rendfenntartó erők azonban alkalmatlannak voltak feladataik teljesítésére a létszámuk, a felszereltségük és szakmai felkészületlenségük, a helyi közigazgatásnak való kiszolgáltatottságuk, valamint az alvilággal meglévő összefonódásuk miatt, ezért egyre erőteljesebb igény jelentkezett egy központi irányítású, egységes állami rendvédelem iránt.

II.

Thaisz Elek, a Magyar Királyi Államrendőrség első rendőrfőkapitánya (1861–1884)

Thaisz Elek⁹¹ Pest város rendőrfőkapitányává választását követően 1861. május 1-jétől, majd Budapest létrejöttével 1873. december 15-től 1884. november elejéig irányította az egyesített főváros rendvédelmi feladatait.

Thaisz magyar érzelmű volt, lendületes rendőri pályakezdése párosult az erős akaratból fakadó egyéni munkatevékenységgel, ami miatt gyakran került összeütközésbe a pesti önkormányzattal.⁹² Hivatalba lépésekor nagy eréllyel és kedvvel látott munkához, a régi osztrák rendszer által „ottfelejtett” hadácsokat⁹³ lecserélte magyarokra. „Az osztrák rendőrség által lefoglalt könyveket, iratokat, levelezéseket visszaadatta a könyvkereskedőknek és magánosoknak. A volt policia iratait pedig egyszerűen szétszóratta.”⁹⁴ Munkáját a hiányos rendőri állományon kívül azonban még külső okok is megnehezítették.

⁹⁰ Lásd „a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintésének módjáról” szóló 1867. évi XII. törvénycikk rendelkezései. Forrás: <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5313> – Ezer év törvényei (letöltés: 2017. február 15.).

⁹¹ Lásd fényképmelléklet: 3. számú kép

⁹² Ernyes Mihály, 143. oldal.

⁹³ Hadácsok: besúgó, kémek.

⁹⁴ Borbély Zoltán – Kapy Rezső: A 60 éves Magyar Rendőrség 1881–1941, 79. oldal (Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat Budapest, 1942).

Thaisz Elek rendőrfőkapitányt, „az Októberi Diploma⁹⁵ kiadása után, 1861 elején pesti főkapitánnyá választották. Kiszolgálta a bécsi udvart. 1871-ben személyesen vezette a párizsi kommun mellett tüntető munkások ellen vezetett rendőri és katonai alakulatokat. Gyakran összeütközésbe került az 1873-ban egyesített Budapest tanácsával; önkényeskedése mellett panamáit tették hírhedtté. A közbiztonságot elhanyagolta; részben ennek volt következménye a fővárosi rendőrség államosítása.”⁹⁶

A főkapitány a hiányos szolgálati utasításokat és a helyhatósági szabályrendeletek előírásait nem igazán vette figyelembe, mindig egyénileg és önhatalmúlag rendelkezett. Emiatt több alkalommal került összeütközésbe a főváros tanácsával, első sorban Szentkirályi Mór⁹⁷ főpolgármesterrel, amelynek eredményeként Thaiszt felfüggesztették állásából. Az autonómia sérelme miatt ellene indított fegyelmi vizsgálat során közel egy év elteltével, 1867-ben végül felmentették a vád alól. A következő évben újra bíróság elé állították, és ismét felmentő ítélet született vele szemben.⁹⁸

Az utóbbi esetben, 1868-ban Pest–Pilis–Solt megyék központi törvényszéke 5801. számú felmentő ítéletének indokolásában kifejtésre került, hogy Pest városnak még nincsenek olyan helyhatósági szabályrendeletei, amelyek a rendőri hivatal hatáskörét és e hatáskörben az eljárás módját meghatároznák. „A rendőri intézkedések mineműségének meghatározása az illető tisztviselőnek (teendőiről, az ezekkel járó személyes felelősségről és az ehhez képesti eljárásáról) egyénileg alkotott felfogásától feltételeztetik.”⁹⁹ Thaisz ilyen egyénileg alkotott felfogás szerint is intézte a budapesti rendőrség eljárásait. „Öntörvényűsége miatt az újságírók egyik

Thaisz Elek (1820–1892)

⁹⁵ Októberi Diploma (1860. október 20.): a Habsburg Birodalom konzervatív átszervezési kísérletének alkotmányos alapdokumentuma. Helyreállította az egyes országok és tartományok 1848 előtti önkormányzatait, s följük helyezte központi törvényhozó testületként a Birodalmi Tanácsot. A birodalmi kormányt egy, a magyar koronaországok ügyeivel foglalkozó tárca nélküli miniszterrel egészítette ki. A had- és külügy továbbra is uralkodói felségjog maradt. A magyar közvélemény többsége elutasította az Októberi Diplomát (a szerkesztő megjegyzése). Forrás: Bárány Lászlóné (főszerk.): Általános Kislexikon Második Kötet, L–Z, 319. oldal (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2005).

⁹⁶ Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar Életrajzi Lexikon Második Kötet, L–Z, 850. oldal (Akadémiai Kiadó Budapest, 1969).

⁹⁷ Szentkirályi Móric (Pest, 1807. március 7. – Budapest, 1882. január 7.) liberális politikus, 1847-ben Kossuthal együtt Pest vármegye követe volt az utolsó rendi országgyűlésen, 1867/68-ban Pest főpolgármestere volt. Forrás: Magyar Életrajzi Lexikon Második Kötet, L–Z, 756. oldal (Akadémiai Kiadó Budapest, 1969).

⁹⁸ Baksa János, 18. oldal.

⁹⁹ Borbély Zoltán – Kapy Rezső, 16. oldal.

*elsőszámú céltáblájává vált, kapott hideget, meleget egyaránt. Bekerült egy >>verbális szaunába<<, ahol gyakran izzasztották meg és öntötték nyakon különböző, általában hivatalához kapcsolódó korrupciós vádakkal.*¹⁰⁰

A főkapitányi székbe került Thaisz Elek vállalta fel a prostitúcióval kapcsolatos első szabályrendelet kidolgozását az 1860-as években. Lelkes éjszakai tanulmányútjai során ismerkedett meg a mai Vígszínház helyén álló egykori „Neue Welt” tánchelyiségben a tulajdonos, Linzer Antal feleségével – Reich Fannival – aki ott, mint kasszírnő dolgozott. *„Találkozásuk fordulópont lett mindhármut életében: Linzer, rendőrfő-kapitányi ráhatásra elvált feleségétől, Linzernéből Thaiszné lett, és finoman hátulról irányította mintegy 17 évig az erkölcsrendészetet, Thaisz nős lett (ami majd későbbi bukásához is vezet).*¹⁰¹ Thaisz pályáját végigkísérték az ellene folyó korrupciós vádak, valamint népszerűségét az sem növelte, hogy miután Linzer Antal 1867-ben elvált feleségétől,¹⁰² Reich Fannit 1872-ben feleségül vette.

Thaisz Eleket 1873. december 15-én a fővárosi rendőrség állami kezelésbe vétele és a belügyminiszter közvetlen alárendeltségébe kerülésével a belügyminiszter Budapest rendőrfőkapitányává nevezte ki.

III.

Az önkormányzat irányítása alá tartozó Pest város rendőrségének kialakulása, hivatali struktúrája és helyzete 1860–1873 között

Thaisz Elek főkapitánnyá történt megválasztását követően Pest várost több körzetre osztotta, létrehozta a mai kerületeknek megfelelő al-kapitányságokat.

A rendészeti feladatokat a rendbiztosok intézménye elődeinek számító, szabad elhatározásból, önként vállaló személyek végezték, akik felügyeltek a közrendre. Az őrszemélyzet tagjai voltak a poroszlók. A poroszlói testület élén a poroszló őrmester állt, évi 500 forintos fizetéssel. Beosztottai a tizedesek voltak (300 ft), akiknek 100 közporoszló engedelmeskedett (250 ft). Fontos feladatokat látott el a külterületeken az őrszemélyzet lovas alakulata, a huszár őrmester (600 ft) parancsnoksága alatt álló 20 közhuszár (500 ft), valamint az úgynevezett mezei biztos (600 ft) alá tartozó 20 mezei kerülő (500 ft). Az őrszemélyzethez tartozott még nyolc toronyőr (250 ft) a tűzrendészeti feladatok ellátására.

A rendőri posztokra kiírt pályázat alapján az őrszemélyzet kiválasztás során előnyben részesültek a volt honvédek és a nős személyek. Az iskolázottság nem volt kritérium, mivel nagyobb részük írástudatlan volt. A poroszlók rendbiztossá előléptetése főkapitányi javaslatra történt az alábbi „kompetenciák” alapján: jó magaviselet, józanság és buzgalom.

Az őrszemélyzet felállítását követően került sor főkapitányi hivatal állomáryanak kinevezésére. A főkapitányság fogalmazói karát, valamint a

¹⁰⁰ Szomor Sándor: Most kavarja, vagy nem kavarja? Rendhagyó portré Thaisz Elekről. Budapest – a városalakók folyóirata, 2011. évi 10. szám, 15. oldal (Press Xpress, Budapest, 2011).

¹⁰¹ Forrai Judit: Munkaidő-szabadidő a mulató Budapesten a 19. század végén 297. oldal https://library.hungaricana.hu/hu/view/NOGM_AFT_41/?query=linzer%20antal&pg=298&layout=s – HUNGARICANA – Közgyműteményi portál (letöltés: 2016. október 11.).

¹⁰² Budapest Főváros Levéltára Polgári Perek házassági bontóper, HU BFL-IV.1343.f-1867-V.0006 – <https://archives.hungaricana.hu/hu/learn/Polgper/69141/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ-saW56ZXIqYW50YWwifQ> (letöltés: 2016. szeptember 22.).

hadnagyokat a közgyűlés, az írnokokat a városi tanács, az őrszemélyzetet pedig a főkapitány választotta, illetve nevezte ki.¹⁰³

A tisztviselői kar volt az intézkedő és rendelkező. A rendőri őrszemélyzet a nagyszámú, szerteágazó rendészeti feladatok mellett a nyomozási munkát is ellátta. Ez utóbbi jelentette a végrehajtási, megfigyelő és felderítő tevékenységet (a megfigyelő és felderítő tevékenység 1886. január 1-jétől a Detektívtestület feladatát képezte). A rendbiztosokhoz tartoztak a rendőrkémek is, akiknek feladatát képezte valamely bűneset során a vasúti és gőzhajó pályaudvarok, valamint a gyanús személyek szemmel tartása.¹⁰⁴

A poroszlók létszámának 1870-ben 100 fővel történt emelése az 1861. évi adatokhoz képest a dupláját jelentette, ezzel együtt a rendbiztosok létszáma is 33 fővel növekedett.¹⁰⁵ Az államosítás előtt Pest városi rendőrség ereje 147 rendbiztosból és 250 darabontból állt, ami azt jelentette, hogy minden 500 lakosra jutott egy rendőr.¹⁰⁶ A városi legenda szerint Thaisz főkapitány a Duna-parton dolgozó zsákhordó munkásokkal egészítette ki a rossz fizetések miatt állandó létszámhiánnyal küzdő személyzetét.¹⁰⁷

A főkapitány a városi tanácsnak tartozott felelősséggel a közbiztonság (korabeli kifejezéssel éve: „*közbátorság*”) és a rend fenntartásáért, valamint a közrendészeti szabályok betartásáért.¹⁰⁸

Thaisznak Szentkirályi főpolgármesterrel történő csatározásai is arról tanúskodnak, hogy az önkormányzat által eléggé korlátozottak voltak a rendőrség fejlődési lehetőségei.

A vizsgált időszakban a rendőrség nem volt népszerű intézmény Magyarországon, az emberek ellenszenvvel viseltettek a rendőregyenruha iránt és ségnyeltes valamint lealacsonyító pályának tekintették a rendőri tevékenységet. Nem is igazán voltak nagy számban jelentkezők a testülethez a fővárosi rendőrség átszervezése során sem.¹⁰⁹

¹⁰³ Czaga Viktória – Horváth J. András – Jancsó Éva: A fővárosi rendőrség története 1914-ig, 157–159. és 186. oldal (Budapesti Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1995).

¹⁰⁴ Baksa János, 27. oldal

¹⁰⁵ Czaga – Horváth – Jancsó, 185. oldal

¹⁰⁶ Baksa János, 23. oldal

¹⁰⁷ Dr. Tomsics Emőke: Pesti Rendőr-főkapitányságok. Szomor Sándor (szerk.): Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére, 111. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2011).

¹⁰⁸ Czaga – Horváth – Jancsó, 164. oldal

¹⁰⁹ Baksa János, 27. oldal

Dr. Kovács Gyula–Dr. Lancsár Károly Bence¹¹⁰

Felülvizsgált nyomozati kihallgatási protokoll, gyermekkorú sértettek és tanúk kihallgatásához¹¹¹

**I.
Szerkesztői előszó**

A)

Az új büntetőeljárásról szóló T/13972. törvényjavaslatot (a továbbiakban: Törvényjavaslat) az igazságügyi miniszter 2017 februárjában terjesztette az országgyűlés elé. A Törvényjavaslatot az Országgyűlés 2017. június 13-i ülésnapján elfogadta (a kihirdetésére lapzártánkig még nem került sor), az új büntetőeljárásról szóló törvény 2018. július 1-jétől lép hatályba.

Témánk (a gyermekkorú¹¹² sértettek és tanúk kihallgatása) szempontjából a hatályos Be.¹¹³ 207. § (4) bekezdésének van meghatározó jelentősége. A hivatkozott törvényhely szerint: *a nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná. A tanú kihallgatásának indítványozását a törvényes képviselő, a gondozó és a tanú érdekében eljáró ügyvéd az ügyésznél kezdeményezheti.*

Vizsgáljuk meg, hogy a 2018. július 1-jétől hatályba lépő új büntetőeljárásról szóló törvény (a továbbiakban: új Be.), miképpen rendezi ezt a kérdéskört?

A nyomozási bíró tevékenységével kapcsolatos általános eljárási szabályokat, a bíróság eljárásának formáit, a bíróság ülésének az előkészítését, magát az ülést, az ügyiratok alapján történő bírósági eljárást, a bíróság döntéseit és a jogorvoslással összefüggő rendelkezéseket az új Be. Tizenkettedik Része (*A bíróság eljárása a vádemelés előtt*) – azon belül pedig a 463–483. § – tartalmazza.

Az új Be. a nyomozási bíró feladatait – *Általános eljárási szabályok* címszó alatt – a 464. §-ban sorolja fel. E feladatok között azonban – a hatályos büntetőeljárásról szóló törvénnyel ellentétben – nem szerepel a tizennegyedik életévét be nem töltött személy (a továbbiakban: gyermekkorú) – meghatározott feltételek megléte esetén történő – kihallgatása [lásd a már hivatkozott hatályos Be. 207. § (4) bekezdését]. Ebből eredően az új Be. hatálybalépését követően a

¹¹⁰ Dr. Lancsár Károly Bence szakvizsgázott jogász, bünyügyi szakjogász, a Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiumának bírósági fogalmazója.

¹¹¹ A mű eredeti címe: The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol. Fordította: Lancsár Károly Bence (a szerkesztő megjegyzése).

¹¹² Gyermekkorú a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy.

¹¹³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.).

gyermekkorú (akár sértett, akár tanú) kihallgatása az ügyész és a nyomozó hatóság (kizárólagos) hatásköre lesz.

B)

A gyermekkorú kihallgatása (a panaszfelvételkor meghallgatása, kikérdezése, tanúként történő kihallgatása; a továbbiakban együtt: kihallgatása) során a lehető legpontosabb vallomás beszerzése, valamint a gyermek lelki sérülésének elkerülése céljából, kiemelkedően fontos a megfelelő, a gyermek érdekeit és életkori sajátosságait figyelembe vevő megközelítés és kérdezési taktika alkalmazása, amely a gyermek kihallgatását végző személy részéről szakértelmet és ezzel együtt megfelelő képzettséget feltételez.

A gyermekkorú kihallgatása során tartózkodni kell a befolyásolására alkalmas kérdésektől. A kérdéseket egyszerű, a gyermekkorú számára világosan érthető szavak és mondat szerkezetek alkalmazásával célszerű megfogalmazni, kerülve a kétértelmű kifejezéseket. Ajánlatos figyelembe venni a kihallgatott életkorából adódó szókincsét, és mellőzni kell a bonyolult fogalomhasználatot, a hirtelen témaváltást, a több kérdés egyszerre történő feltételét (az úgynevezett „lerohanást”), vagy a gyermekkorú számára nem, vagy nehezen érthető, elvont fogalmak használatát.

A kihallgatás alkalmával, nyitott kérdések feltevésével lehetőséget kell biztosítani a gyermekkorú számára, hogy a történeteket, a mondanivalóját szabadon előadhassa (ez amúgy is minimum vagy általános krimináltaktikai ajánlás). Tanácsos elkerülni a rávezető kérdéseket, továbbá az eldöntendő, zárt kérdéseket csak a meghallgatás végén, abban az esetben helyénvaló feltenni, ha nyitott kérdéssel az adott probléma nem volt tisztázható.¹¹⁴

A kihallgatásra való felkészülést segítik a különböző, gyermekkorúak kihallgatásával kapcsolatos modellinterjúk ismerete, amelyek közül az egyik legkidolgozottabb a 40.000 kihallgatás kutatási eredményeire támaszkodó, nemzetközi együttműködés keretében kidolgozott NICH¹¹⁵ Protocol (a továbbiakban: Protokoll). A Protokoll részletes javaslatokat és észrevételeket fogalmaz meg a kihallgatáskor alkalmazandó stílussal, a gyermek memóriájának működésével, a befolyásolhatósággal, a gyermeket érő esetleges megrázkódtatással és lelki sérüléssel kapcsolatban csakúgy, mint a meghallgató személytől elvárható magatartás vonatkozásában.

A Protokollban rögzítette modellinterjú hét egymást követő és egymásra épülő lépésből, valamint függelékéből áll. A Protokoll – az 1. Függelékben írt kivételt nem számítva¹¹⁶ –, nem támogatja a rajzolást vagy babák használatát az információnyeréshez, mert téves végkövetkeztetéshez vezethetnek a gyermekori agyműködés eredményeképpen.¹¹⁷

¹¹⁴ Virág Csaba: *A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság emlékezetkutatási kérdései*. Kúriai Döntések, 2013/1. szám, 47–48. oldal (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013).

¹¹⁵ The National Institute of Child Health and Human Development (NICH¹¹⁵). Magyarul: Nemzeti Gyermek-egészségügyi és Emberfejlődési Intézet.

¹¹⁶ 1. Függelék – Kapcsolatépítés rajzolással, ha a gyermek nem válaszol, zárkózottnak, ijedtnak vagy figyelemhiányosnak tűnik a kapcsolatépítési fázis során.

¹¹⁷ Dr. Rainer Lilla: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai*, 17–18. oldal. Magyar Bírói Egyesület honlapja – <http://www.mabie.hu/node/2496> (letöltés: 2017. március 1.).

A gyermekkorú kihallgatására vonatkozó, külföldön már jól bevált Protokollból tehát sokat lehetne tanulni és hasznosítani. A Protokollt – különös tekintettel az új Be. nem túl távoli jövőben várható hatálybalépésére –, célszerű lenne minél hamarabb átültetni a hazai (jog)gyakorlatba. Az vitán felüli, hogy a gyermekkorúak sérelmére elkövetett erőszakos és/vagy szexuális bűncselekmények (de lényegében bármilyen más deliktum) nyomozása során a sértett kihallgatása az egyik legfontosabb elem a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából (a sértett – a terhelt mellett – amúgy is a büntetőeljárás kulcsfigurája, annak ellenére, hogy bizonyos szakmai körökben már-már megveszekedett módon hajtogatják a tárgyi bizonyítási eszközök primátusát).

C)

Sajnos, a helyzet úgy áll, hogy a kérdéses Protokollnak nincs elérhető magyar fordítása. Pontosabban eddig nem volt, de immár van. Dr. Lancsár Károly Bence bírósági fogalmazó gondolt egy merészet: maga, illetve remélhetőleg mások örömeire és hasznára angolból magyarra fordította az NICHD Protokollt.

Dr. Lancsár Károly Bence munkája ugyan nem hiteles fordítás (eredeti változatban inkább csak nyersfordításnak volt tekinthető), de ami a lényeg: a gyermek- és fiatalkorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények nyomozásával foglalkozók, valamint a rendészeti tanintézetek hallgatói számára kifejezetten jól hasznosítható (tan)segédlet. (A fordító „mankónak” aposztrofálta a munkáját, azonban meglátásom szerint ez annál jóval több.) Most a március 1-jei első vagy eredeti állapothoz képest a finomított (ha úgy tetszik, a fordítás fordítását) és némiképp kiegészített ötödik változatot olvashatja a tisztelt érdeklődő (lényegében folyamatosan csiszoltattuk a művet). A folytatás, vagyis a Protokoll tananyagga vagy tansegédletté minősítése (és egyben továbbgondolása), reményeink szerint nem fog sokat várni magára.

Az általunk összeállított *anyag hat részből áll*: szerkesztői előszó; maga a Protokoll; Függelék; a gyermekkorú kihallgatásával összefüggő speciális szabályok, valamint a gyermek- vagy különleges meghallgató szobával kapcsolatos felvetések; szerkesztői utószó; valamint forrás- és irodalomjegyzék.

A Protokoll (II. rész) hét fejezetből tevődik ki: A) Bemutatkozás; B) Kapcsolatépítés és kommunikációs gyakorlat; C) Az alapszabály elmagyarázása és begyakorlása; D) További kapcsolatépítés és részleges memóriagyakorlat; E) Lényegi szakasz; F) Információtovábbítás; G) A kihallgatás lezárása.

A Függelékben (III. rész), amely a Protokoll szerves részét képezi, a következők olvashatók: Kapcsolatépítés rajzolással (1. Függelék); Ha további kihallgatás szükséges (2. Függelék); Befolyásolás-mentes támogatási technikák (3. Függelék); 1. Táblázat, amely az eredeti Protokollban nem szerepel, és amely a befolyásolás-mentes támogatási technikákat rendszerezi.

A gyermekkorú kihallgatásával összefüggő speciális szabályok, valamint a gyermek- vagy különleges meghallgató szobával kapcsolatos felvetések (IV. rész) néhány, a gyermekkorú kihallgatására vonatkozó sajátos szabályt, továbbá a gyermek- vagy különleges meghallgató szoba alkalmazásával együtt járó felvetést tartalmaznak (lényegében a cím lefedi a tartalmat).

A szerkesztői utószóban hangot adok abbéli bizodalمامnak, hogy munkánk nem volt hiábavaló, és a Protokoll hasznára válik a jogalkalmazók, illetve a rendészeti tanintézetek hallgatói számára.

A forrás- és irodalomjegyzék a felhasznált szakirodalmat és az internetes hivatkozásokat tartalmazza. Ez utóbbiban az eredeti (angol nyelvű) Protokoll és Függelék linkje is megtalálható. A művet Creative Commons 4.0 licence védi [CC-BY-NC-SA-4.0]!

Dr. Kovács Gyula
szerkesztő

II. A Protokoll

A Protokoll – a függelékeket nem számítva – a következő hét [A)–G)] részből áll: A) *Bemutakozás*; B) *Kapcsolatépítés és kommunikációs gyakorlat*; C) *Az alapszabály elmagyarázása és begyakorlása*; D) *További kapcsolatépítés és részleges memóriagyakorlat*; E) *Lényegi szakasz*; F) *Információtovábbítás*; G) *A kihallgatás lezárása*.

A) Bemutakozás

A kamerának:

- Nagy Erzsébet r. százados vagyok. 2017. március 7-én, 10.30 órakor, a gyermekkorú Kiss Katalin sértettet hallgatom ki, a Budapesti XI. kerületi Rendőrkapitányság különleges meghallgató szobájában.¹¹⁸

*Ellenőrizze, hogy az audiovizuális felvevő eszköz, működésben van-e.*¹¹⁹

- Szervusz, Katika. Örülök a találkozásnak. Hogy vagy?
- Engem Nagy Erzsébetnek hívnak, és az a munkám, hogy gyermekeket hallgatom ki, a velük megtörtént dolgokról. Amint látod, van itt egy videokamera is, ami felveszi a beszélgetésünket, így semmi nem fog elfelejtődni az általad elmondottakból. A kamera lehetővé teszi, hogy csak rád figyeljek, és nem vonja el a figyelmemet a jegyzetelés.

A bemutatkozás során a jóindulatú gesztusok nélkülözhetetlenek:

- Jól érzed magad?
- Esetleg szükséged van valamire, nem vagy szomjas?

B) Kapcsolatépítés és kommunikációs gyakorlat

B.1.

- Katika, szeretnék alaposabban megismerni, ezért kérek, mesélj magadról.

¹¹⁸ A felsorolás (listajeles szöveg) a kihallgató közlendőjét rögzíti.

¹¹⁹ A kurzív betűvel szedett szövegrész a Protokoll ajánlásait, javaslatait tartalmazza.

Várjon a gyermek válaszára. Ha a gyermek válaszol, adjon megerősítést és fejezze ki elismerését:

- Köszönöm, hogy mindezt elmondtad, ezáltal egy kicsit jobban megismerhettem.

*Ha úgy gondolja, hogy közvetlenül a beszédgyakorlattal szükséges folytatni a kihallgatást, ugorjon a **B.3.** pontra. Ha a gyermek (a **B.1.** kérdésre) nem válaszol, rövid választ ad, vagy megakad, mondja ezt:*

- Katika, tudom, most találkoztunk először, de nagyon szeretnék alapsabban megismerni, ezért örülök, hogy beszélgetünk.

*Ugorjon a **B.2.** pontra, ha úgy gondolja, hogy további kapcsolatépítésre van szükség. Ha a gyermek a közömbösség¹²⁰ vagy ellenállás nonverbális jeleit mutatja (pl. értetlenül bámul, idegenkedik), terelje a helyes útra:*

- Katika, nézz rám, kérlek. Kicsit közelebb is ülhetnél, hogy jobban halljam, amit mondasz.
- Ne sírj. Nyugodtan folytasd, amit elkezdted. Ha megosztod velem a gondodat, elmondod, mi a baj, biztosan tudok segíteni.
- Köszönöm, hogy a bizalmadba fogadtál, és kérlek, mesélj még arról, mi történt veled.

B.2.

- Katika, valóban szeretnék jobban megismerni. Ebben segítene az is, ha elmesélnéd, mi a kedvenc elfoglaltságod, mit szoktál az iskolai szünetekben, vagy tanítás után csinálni.

Várjon a válaszra. Ha a gyermek továbbra is a közömbösség vagy ellenállás jeleit mutatja, kérje meg, hogy beszéljen egy választott semleges témáról, mielőtt a kihallgatás elkezdődik (meg lehet kérdezni a gyermek gondviselőjét azokról a dolgokról, amiket szeret csinálni):

- Hallottam, hogy szeretsz rajzolni. Elmondanád, miket szoktál rajzolni?

Kérdezze a gyermeket valamely szemmel látható jellegzetességéről (pl. az öltözködése):

- Látom, hogy a pólódon egy rajzfilm figura van. Ez a kedvenc rajzfilm sorozatodból van? Mesélj róla, mert nem ismerem a filmet, de kíváncsi vagyok rá.

Ajánlja fel a rajzolás lehetőségét a gyermeknek (1. Függelék):

- Katika, nem rajzolnál nekem valamit? Olyasmit, amit szívesen rajzolsz, vagy amit meg akarsz mutatni. Esetleg egy régebbi, kellemes élményedről. Nyugodtan használd a papírt, ceruzát, neked készítettem elő.

¹²⁰ Az eredeti (angol) meghatározás szó szerinti fordítása: *kerülés*, illetve *elkerülés*. Azt gondolom, hogy a *közömbösség* kifejezés praktikusabb.

B.3.

- Katika, mondtad, hogy szívesen jársz rajzszakkörre. Mesélj még egy kicsit erről. Engem igazán érdekel. A kislányom is szeret rajzolni.

Tartózkodjanak a TV-műsoroktól, filmekről vagy fantáziálástól. Várjon a válaszra.

B.4.

- Katika, mesélj nekem valamilyen kellemes élményedről, amire jólesik visszagondolni. Bármilyen eseményről mesélhetsz, ami akár az iskolában, akár a családokban történt.

B.5.

- Mesélj kicsit többet arról, amit az előbb elkezdted mondani.

Tegyen fel különböző kérdéseket eltérő témakörökben; az egyik kérdés lehetőség szerint a személyiség belső tartalmára irányuljon: gondolatokra, érzésekre, benyomásokra vagy érzelmekre.

B.6.

- Már megosztottad velem az egyik kellemes élményedet. Köszönöm. Most kérlek, mesélj nekem egy olyan, veled megtörtént eseményről, amire nem szívesen emlékszel, amire rossz visszagondolni, bárhol történt is az eset.

Fontos! Ne említse konkrétan azt a helyszínt, ahol a vizsgálat tárgyát képező (bűn)cselekmény¹²¹ megtörtént vagy megtörténhetett.

B.7.

- Kérlek, mondd még többet arról, amit az előbb már elkezdted mesélni.

Tegyen fel különböző kérdéseket, hogy minél több információt szerezzen az eltérő témakörökből; az egyik kérdés lehetőség szerint a személyiség belső tartalmára irányuljon: gondolatokra, érzésekre, benyomásokra vagy érzelmekre. Ha a gyermek aggasztó információkat közöl, tárja fel röviden az információ lényegét, közben tegyen bizalmat keltő megnyilvánulásokat¹²² irányába. Érdemes ellenőrizni, hogy a gyermek korábban beszámolt-e róla (másnak):

- Beszéltél nekem arról a nagyon kellemetlen dologról. Elmondtad ezt már másnak vagy másoknak (felnőttek) is?

¹²¹ A Protokoll eredetileg az „állítólagos vagy gyanús erőszak” (vajon, a gyermekkel szemben tanúsított „nem gyanús” erőszak nem képezi jogsértés tárgyát?) kifejezést használja. Az egyértelműség és a hazai büntetőeljárás jogszabályokhoz igazodás miatt, a „(bűn)cselekmény” vagy a „bűncselekmény gyanúja” szakszavak mellett tettem le a voksomat.

¹²² Az eredeti fordítás szerint: „támogató nyilatkozatokat” kell a gyermek irányába tenni. Azt gondolom, megfelelőbb a „bizalmat keltő”, vagy a „bizalmat ébresztő” kifejezés használata.

Ha a gyermek nemmel válaszol, mondja az alábbiakat:

- Szeretnéd, hogy segítsék elmondani valakinek, esetleg az anyukádnak?

B.8.

- Katika, nagyon örülök, hogy a bizalmadba fogadtál, és elmesélted nekem egy kellemes és egy kellemetlen élményedet. Szeretném, ha tudnád, nekem ezután is elmondhatsz mindent, bármit, ami veled történt, legyen az jó vagy rossz.

C) Az alapszabály elmagyarázása és begyakorlása

Tisztázza a kérdéseket a gyermek értelmi képességének megfelelően.

C.1.

- Katika, szeretnék még alaposabban megismerni téged, ezért ennek érdekében felteszek néhány kérdést. Ha esetleg olyasmit kérdezek, amit nem értesz, nyugodtan szóljál, hogy „*Erzsike néni, ezt nem értem*”. Rendben lesz így?

Szünet

- Katika, ha pedig esetleg nem értem, amit válaszolsz a kérdésekre, akkor kérni fogom, hogy magyarázd el, mondj nekem kicsit többet a dologról.

Szünet

- Ha viszont felteszek egy kérdést, amire nem tudod a választ, csak mondd nyugodtan, hogy „*nem tudom*”. Hogy megértsd, mire gondolok: ha pl. azt kérdezem tőled, mit ettem ma reggelire, mit fogsz rá válaszolni?

Várjon a válaszra. Ha a gyermek azt válaszolja „nem tudom”, mondja a következőket:

- Helyes, nagyon jól válaszoltál Katika. Hiszen honnan is tudhatnád, hogy mi volt a mai reggelim?

Ha a gyermek megpróbálja kitalálni a választ, mondja azt:

- Nem, Katika, nem értettél meg. Nem tudhatod a választ, hiszen amikor reggeliztem, nem voltál velem. Amikor nem tudod a választ, kérlek, ne találgass, csak mondd azt, hogy nem tudod.

Szünet

- De amennyiben tudod a választ a kérdésre, vagy emlékszel rá, nagyon fontos, hogy elmondj nekem. Rendben, Katika?

C.2.

- Ha esetleg nem úgy mondok valamit, ahogy volt, kérlek, figyelmeztess rá. Megteszed, Katika?

Várjon a válaszra.

- Hogy megérted, mondok egy példát: ha azt mondanám, hogy te óvodáskorú fiú vagy, mit mondanál erre?

Ha a gyermek csak tagad, de nem javítja ki Önt, mondja a következőket:

- Mit mondanál, ha helytelenül óvodáskorú fiúnak neveznék?

Várjon a válaszra. Erősítse meg a gyermeket, ha helyes választ ad:

- Így van, Katika. Látom, megértetted. Most már tudod, hogyan figyelmeztess, ha valamit nem jól tudok, vagy olyasmit mondok, ami nem igaz.

Szünet

Javítsa ki a hibás választ:

- Nem, Katika. Te nem óvodáskorú vagy, hanem egy kisiskolás, hiszen nem óvodába, hanem már iskolába jársz. Szóval, ha azt mondom, hogy óvodáskorú fiú vagy, erre mit mondanál?

Erősítse meg a gyermeket, ha helyes választ ad, ha rossz választ ad, javítsa ki, és gyakorolják újra:

- Lássunk egy másik példát: ha azt mondanám, hogy itt állsz előttem (*mellette a kihallgatóval szemben ül egy széken*), mit mondanál?

Várjon a válaszra.

- Rendben, Katika. Látom, már érted, hogyha rosszul mondok valamit, neked ki kell javítanod engem, és meg kell mondanod a helyes választ.

C.3.

- Tudod, nekem az a munkám, hogy gyermekekkel beszélgessek olyan dolgokról, amik velük történtek. Sok gyermekkel találkozom. Mivel megértem őket, és segíteni is tudok nekik, ezért őszintén elmondják az igazságot azokról a dolgokról, amik velük történtek. Katika, nagyon fontos, hogy te is elmondd nekem az igazat arról, ami veled történt.

D) További kapcsolatépítés és részleges memóriagyakorlat

A kihallgatás előtt, kérjük, határozzon meg egy friss, rövid, pozitív és jelentőségteljes eseményt, amelyben a gyermek aktívan részt vett. Ha lehetséges, olyan eseményt válasszon, ami a (bűn)cselekményhez közeli időszakban történt. Ha az inkriminált bűncselekmény egy meghatározott napon valósult meg, és/vagy konkrét eseményhez köthető, a gyermeket kérdezze egy másik eseményről.

- Örülök, hogy találkoztam veled Katika, és szeretnék egy kicsit jobban megismerni.

D.1. (Elsődleges felhívás)

- Úgy tudom, pár nappal ezelőtt ünnepeltétek a születésnapodat. Mesélj nekem egy kicsit arról, milyen volt ez a születésnap zsúr? Mindent mondj el, az elejétől a végéig, hogy én is elképzelhessem, milyen volt a buli.

Abban az esetben, ha az esemény korábban nem volt megnevezve, kérdezze meg:

- Csináltál valami különlegeset mostanában? Voltál valahol, esetleg születésnap bulin, vagy hasonló más összejövetelen?

Ha a gyermek nem nevez meg egyetlen konkrét eseményt sem, mondja a következőket:

- Azt szeretném kérni tőled, mondj el mindent, ami szombaton veled történt, attól kezdve, hogy felébredtél.

D.2. (Utólagos felhívások)

Ismételje el az első eseményt, amellyel a cselekmény elkezdődött. Ezután kérdezze meg:

- És azon a szombaton, miután felkeltél, mit csináltál, Katika?

Ebben a szakaszban végig ezt a kérdést ismételje olyan gyakran, ahányszor csak szükséges, egészen addig, amíg egy komplett beszámolót nem kapott a cselekményről.

- Köszönöm Katika, hogy annyi mindent elmondtál nekem, de szeretnék még több kérdést feltenni azzal kapcsolatban, amiről eddig beszélgettünk.

D.3. (Időszakra korlátozott felhívások)

Próbáljon meg három időszakra korlátozott felhívást mondani, azonban a felhívások mennyiségét és típusát a gyermek képességeihez és reakciójához igazítsa.

- Katika, kérlek, mondj el mindent, ami a születésnap buli kezdetétől a vendégek hazaindulásáig történt.

Ha a gyermeknek nehezebb esik megértenie az Ön által megadott időszakmeneteket, mondja:

- Kérlek, mondj el mindent nekem, ami a születésnap ünnepségen történt, attól kezdve, hogy a barátnőid/osztálytársaid a szüleid kíséretében megérkeztek a bulira?
- Köszönöm, Katika, hogy mindezt elmesélted nekem. Igazán szépen fejezed ki magadat, okosan beszélsz, ez segít nekem is elképzelni a történeteket.

D.4. (Célzott felhívások)

Próbáljon meg három célzott felhívást mondani, azonban a felhívások mennyiségét és típusát a gyermek képességeihez és reakcióihoz igazítsa.

Összpontosítson a gondolatokra és érzésekre is. A célzott felhívásokat két formában lehet alkalmazni:

- Korábban már említetted, hogy mit éreztél akkor. Mesélj egy kicsit még többet erről az érzésről.

D.5.

- Katika, köszönöm, hogy beszéltél nekem a születésnap buliról. Még beszéljünk egy kicsit erről. Nagyon fontos, hogy elmondj nekem minden olyan dolgot, ami ténylegesen megtörtént veled.

D.6.

- Katika, eddig hogy érezted magad? Nem fáradtál még el?

*Ha a lényegi szakaszt megelőzően, a gyermek nem működik együtt és vonakodik, fejezze be a kihallgatást. Ugorjon a **G)** fejezethez annak érdekében, hogy befejezze a kihallgatást, és tűzzön ki egy további kihallgatást a folytatódó kapcsolatépítés érdekében (2. Függelék).*

E) Lényegi szakasz

E.1. (Rávezetés a lényegi kérdésekre)

*Fontos! Ha a gyermek határozott szóbeli ellenállást tanúsít anélkül, hogy bármilyen szinten is tagadná a sérelmére elkövetett (bűn)cselekményt, ugorjon az **E.1.a.** szakaszra („Bizalmat ébresztő kijelentések, a nyílt ellenállás leküzdésének elősegítése érdekében”), és igyekezzon feloldani a gátlását anélkül, hogy további rávezető kérdéseket tenne fel.*

- Most, hogy egy kicsit már megismerkedtünk, szeretnék beszélgetni veled arról, miért is vagyunk itt.

*Amennyiben a kihallgatás bármely szakaszában a gyermek meggyanúsít¹²³ valakit, térjen át az **E.2.** részre. Ha a gyermek egy irreleváns eseményről számol be, mondja a következőket:*

- Megértettem, amit elmeséltél Katika. Még később is beszélgethetünk erről, de most szeretnék megkérni, hogy arról mesélj, ami veled történt.
- **[1.]** Tudom, hogy valami történt veled. Mondj el mindent arról, ami történt, az elejétől a végéig.
- **[2.]** Ahogy már említettem, az a munkám, hogy gyermekekkel beszélgessek olyan dolgokról, amik megtörténtek velük. Nagyon fontos, hogy elmondd nekem, mit gondolsz arról, miért vagytok itt, miért hozott ide téged ma az anyukád?

Ha a gyermek nem gyanúsít meg senkit, és tartózkodónak, vagy ellenállónak tűnik, szükséges lehet olyan általános bizalmat keltő kijelentéseket tenni irányába, amelyek nem személyesen rá utalnak, és nem említik az erőszakot:

¹²³ A Protokoll eredetileg a „megvádol” kifejezést alkalmazza. Alapvetően a hazai büntetőeljárás jogszabályokhoz igazodás miatt, a „(meg)vádol” helyett a „(meg)gyanúsít” szakszavakat használom.

- [3.a.] Katika, tudod, nekem az a munkám, hogy meghallgassam a gyermekeket olyan dolgokról, amik megtörténtek velük.
- [3.b.] Katika, tényleg szeretném tudni azt, ha valami kellemetlen történt egy gyermekkel. Ezért vagyok itt.
- [3.c.] Katika, itt a gyermekek mindazokról a jó és rossz dolgokról beszélhetnek, amik velük megtörténtek. Az a munkám, hogy megpróbáljak segíteni a gyermekeknek.
- [4.] Hallottam, tegnap beszéltél egy tanárral az iskola udvarán, a szünetben. Kérlek, mondd el nekem is, hogy miről beszélgettetek.
- [5.] Látom, nagy, kék foltok vannak a karodon. Mondj el erről mindent, hogyan keletkeztek a foltok?
- [6.] Katika, történt veled valami szombat délután a születésnapid bulin?

Ha a gyermek nem gyanúsít meg senkit, és tartózkodónak vagy ellenállónak tűnik, tegye fel a fenti bizalmat ébresztő kijelentéseket (3.a–c.) vagy a következő kinyilatkoztatásokat, amelyek személyesen a gyermekre utalnak, de még mindig nem említik az erőszakot:

- [3.d.] A beszélgetésünk alapján úgy érzem, egy kicsit már ismerlek. Bátoran elmondhatsz többet is magadról, akár jó, akár rossz dolgokat, amik veled történtek.
- [3.e.] Sokat meséltél magadról, köszönöm, hogy elmondtad. Miközben beszélgetünk, kérlek, mondd el nekem mindent, ami veled történt.
- [3.f.] Katika, ha van bármi, amit el akarsz mondani, nyugodtan mondd el, mert engem érdekel, számomra fontos, hogy megtudjam.

Ha a gyermek nem gyanúsít meg senkit, de nem is tagad: mérje fel, és tervezzé meg a következő lépéseket. Ahhoz, hogy felmérje a helyzetet és eldöntse, folytatja-e a kihallgatást vagy sem, figyelembe veheti az ellenállás verbális és nonverbális jeleit. Fontolja meg a kihallgatás lezárását (ugorjon az E.1.b. pontra), és tervezzen meg egy későbbi kihallgatást (2. Függelék), ha úgy gondolja, hogy a gyermek ellenáll vagy vonakodik az együttműködéstől, azonban a későbbi kapcsolatépítés eredményes lenne. Folytassa a rávezető kérdések fokozatos feltételét, ha azt gyanítja, hogy:

- ✓ A bűncselekmény nem történhetett meg. [Mert, fontos lehet megtudni, hogy miből ered a gyanú].
- ✓ A gyermek nem érti meg a kihallgatás célját.
- ✓ A gyermek ellenáll a próbálkozásainak vagy kerüli az együttműködést, de komoly aggodalom merül fel a gyermek állapotával vagy a nyomozással kapcsolatban.
- [7.] Katika, bántott már téged valaki?
- [8.] Katika, csinált már valaki veled olyat, amiről azt gondoltad, hogy nem helyes?
- [9.] Katika nyúlt úgy hozzád, konkrétan valamelyik testrészedhez, idegen vagy ismerős felnőtt, hogy neked az kényelmetlen volt, és/vagy félelmet ébresztett benned?

Ha a gyermek nem gyanúsít meg senkit, és tartózkodónak, vagy ellenállónak tűnik, azonban valamely nyilvánvaló bizonyíték gyanút ébreszt, használhatja a

fenti bizalmat keltő kijelentéseket (3. a–f.), vagy a következők közül valamelyiket:

- [3.g.] Katika, a szüleid aggódnak érted, és nem csak ők, de én is szeretném tudni, hogy történt-e veled valami olyan szokatlan dolog, ami számodra kellemetlen volt, esetleg fájdalmat okozott?
- [3.h.] Katika, ha valami történt veled, és szeretnéd, hogy ne forduljon elő többet, elmondhatod nekem, sőt, megkérlek, hogy mondd el.
- [3.i–1.] Katika, ha nehezedre esik beszélni a történetekről, mondd el kérélek, hogy miért?
- [3.i–2.] Katika, látom rajtad, valami történt veled. Mi bánt?
- [3.i–3.] Katika, mi történne, ha elmondanád nekem?
- [3.i–4.] Katika, mondta neked valaki, esetleg megfenyegetett, hogy ne beszélj a veled történetekről?
- [3.j.] Néha a gyermekek azt hiszik, hogyha valami rossz történik velük, az az ő hibájuk, de a gyermekek nem felelősek azért, ami velük történt.
- [3.k.] Ha szeretnél velem beszélni a történetekről, azt dönts el te. Rád bízom, hogy beszélsz róla, vagy sem.
- [10.] Katika, valaki olyasmit mondott, hogy látta, amint a szombati születésnap bulin egy felnőtt férfi elhívott téged a ház mögé. A karodnál fogva szorosan fogott, és te láthatóan nem akartál vele menni. Szeretném megtudni, hogy ezután mi történt veled.

E.1.a. *(Bizalmat ébresztő kijelentések, a nyílt ellenállás leküzdésének elősegítése érdekében)*

Ha a gyermek kifejezetten nehezen vagy vonakodva fejezte ki magát, de nem tagadta az erőszakot, ahhoz, hogy megnyíljon, használhatja a fenti bizalmat keltő kijelentéseket (3.a–k.), vagy a következő kijelentéseket a nyílt ellenállás leküzdése érdekében:

- [3.l.] Katika, megértem, hogy nehezedre esik elmesélni a veled történeteket, de kérélek, kezdjünk el beszélgetni, és én majd segítek.
- [3.m.] Hidd el, sok gyermek hozzád hasonlóan tanácstalan, hogy miképpen meséljen el egy ilyen dolgot, de azért vagyok itt, hogy segítsék nekik ebben.
- [3.n.] Megértem, hogy restelled elmesélni a történeteket, de ha elmondod, mi zavar, mi bánt, én segíthetek.
- [3.o.] *Ha a gyermek bizalmatlanságát fejezte ki:* Anyyira már megismertelek a beszélgetésünk során, hogy biztos vagyok abban, te tudsz beszélni erről a dologról is.
- [3.p.] *Amennyiben a gyermek azt mondja, hogy kifejezetten aggódik valami miatt, és úgy ítéli meg, az Ön segítségével valóban bízhat:* Ne aggódj, amit itt elmondasz, az a kettőnk titka marad, a többi gyermek nem fogja megtudni.
- [3.q.] A te választásod, hogy beszélsz-e róla, én pedig el fogom fogadni a döntésedet.

Amennyiben a kihallgatás során bármikor úgy tűnik, bűncselekmény történt, és úgy gondolja, hogy a gyermek visszahúzódó, vagy nem hajlik az együttműködésre, azonban a kapcsolatépítést elő fogja segíteni egy újabb találkozás,

*zárja le a kihallgatást, és tervezze meg a következőt (2. Függelék). Ha be akarja fejezni a kihallgatást, ugorjon a **G** szakaszra.*

E.2. (A cselekmény feltárása)

A kihallgatás lényegi részének egésze alatt mindvégig fontos, hogy megőrizze és elmélyítse a gyermekkel kialakított kapcsolatot, továbbra is használjon bizalomgerjesztő nyilatkozatokat, és említse meg a már szóba hozott gátlásokat, félelmeket és konfliktusokat.

E.2.a. (Nyílt felhívások)

[10.a.] (Felhívás a cselekmény elbeszélésére)

Ha a gyermek egy konkrét eseményt említ:

- Katika, azt mondtad nekem, hogy a szombati születésnap bulin, az egyik vendég felnőtt férfi a karodnál fogva hátravezetett a ház mögé, és ott a szoknyád alá nyúlt a kezével, és fogdosni kezdett, ami számodra kellemetlen és nagyon ijesztő volt. Kérlek, mondj el erről mindent, hogyan történt, részletesen, az elejétől a végéig.

Ha a gyermek megemlíti a cselekmények számát:

- Katika, azt mondtad nekem, hogy a szombati születésnap bulin, az egyik vendég felnőtt férfi a karodnál fogva hátravezetett a ház mögé, és ott a szoknyád alá nyúlt a kezével, és fogdosni kezdett, ami számodra kellemetlen és nagyon ijesztő volt. Azt is mondtad, hogy máskor is történt már ilyen. Kérlek, mondj el mindent az elejétől a végéig, attól kezdve, hogy megszólított az asztalnál, egészen addig, amikor már a ház mögött fogdosott. Meséld a korábbi esetekről is.

Ha a gyermek általános leírást mond el, és emiatt nem tudja meghatározni a cselekmények számát:

- Katika, azt mondtad nekem, hogy a szombati születésnap bulin, az egyik vendég felnőtt férfi a karodnál fogva hátravezetett a ház mögé, és ott a szoknyád alá nyúlt a kezével, és fogdosni kezdett, ami számodra kellemetlen és nagyon ijesztő volt. Csak egyszer ért hozzád vagy több helyen is fogdosott? Csinál-e még valami mást is?
- Azt mondtad, hogy több helyen is megtapogattott. Kérlek, mondd el, hogy hol és hányszor nyúlt hozzád? (**10.a.**).

Ha a leírás továbbra is általános, mondja:

- Katika, azt mondtad nekem, hogy a szombati születésnap bulin, az egyik vendég felnőtt férfi a karodnál fogva hátravezetett a ház mögé, és ott a szoknyád alá nyúlt a kezével, és fogdosni kezdett, ami számodra kellemetlen és nagyon ijesztő volt. Mondj el kérlek mindent erről, részletesen, az elejétől a végéig.

[10.b.] (Utólagos felhívások)

Ismételje meg a gyermek elbeszélését arról az eseményről, amellyel a cselekmény elkezdődött. Ezután kérdezze:

- És azután mi történt? Folytasd, kérlek, a többi dolog is fontos lehet.

Tegye fel ezt a kérdést olyan gyakran, ahányszor csak szükséges, egészen addig, amíg egy komplett beszámolót nem kapott a cselekményről.

[10.c.] (Időszakra korlátozott felhívások)

- Sok dolgot elmeséltél, amiből megértettem, hogy mi történt veled. Katika, most szeretnék további kérdéseket feltenni a molesztálásodról/zaklatásodról.
- Katika, gondolj vissza arra a szombat délutánra, és kérlek, mondd el mindent, ami attól a pillanattól kezdve történt, hogy a vendég férfi a ház mögé hívott, egészen addig, amíg a kezével a szoknyád alá nyúlva tapogatózott.

Ismételje ezt a kérdést olyan gyakran, ahányszor csak szükséges, egészen addig, amíg bizonyossá válik, hogy a cselekmény minden részlete tisztázott.

[10.d.] (Célzott felhívások)

A célzott felhívásokat két formában lehet alkalmazni:

- Kérlek, mesélj még arról, mitől volt rossz érzésed, miből gondoltad, hogy biztosan nem helyes az, ha téged, egy felnőtt férfi tapogat?
- Folytasd, kérlek, mesélj róla még többet.

Ismételje ezt a kérdés ebben a szakaszban olyan gyakran, ahányszor csak szükséges. Fontos! A nyílt felhívásoknak mindenképp meg kell előznie a közvetlen kérdéseket.

E.2.b. (Közvetlen kérdések)

Ha a gyanúval kapcsolatos valamely lényeges adat továbbra is hiányzik, vagy tisztázatlan a nyílt végű kérdések részletes feltevése után, tegyen fel közvetlen kérdéseket.

- [11.] Katika, azt mondtad, hogy a felnőtt férfi a szoknyád alá nyúlt, és tapogatózott téged. Pontosan mit értesz ez alatt? Ki volt az a férfi, mikor, hányszor és hol nyúlt a testedhez? Hogy értetted ezt?

Fontos: amennyiben lehetséges, párosítsa össze a nyílt végű kérdéseket a közvetlen kérdésekkel.

- Kérlek, mesélj erről még többet, hogy tisztán láthassam, mi történt valójában.
- Ha többet tudok a dologról, jobban tudok segíteni.

E.2.c. (Többes cselekmények feltárása)

Amennyiben a [10.a–11.] pontban írt kérdésekre adott válaszban a gyermek egyetlen cselekményt említ:

- [12.] Katika, amit most elmondtál nekem, csak egyszer, ott, a születés-napi bulin, vagy máskor, máshol is megtörtént már veled?

Ha a gyermek azt válaszolta, hogy ezek a cselekmények több mint egy alkalommal (többször) történtek meg, menjen vissza a [10.a.] kérdéshez, és tárja fel a többi cselekményt is. Gyakran a legutolsó, illetve a legelső cselekményt érdemes feltárni, vagy azt, amelyre a gyermek a legjobban emlékszik.

E.2.d. (Szünet)¹²⁴

- Katika, szeretnék biztos lenni abban, hogy mindent jól értettem, amit itt és most elmondtál. Átnézem a jegyzeteimet is, és még egyszer átgondolom, amit eddig hallottam tőled. Ha szükséges, és ha nem bánod, további kérdéseket fogok még feltenni annak érdekében, hogy tisztán lássam, valójában mi történt veled.

A szünet alatt tekintse át a kapott információkat, vizsgálja meg, van-e bármilyen hiányzó információ, és tervezze meg a kihallgatás további részét. Ügyeljen arra, hogy opciós kérdéseket írásban fogalmazzon meg, és gondolja át, miképpen helyettesíthetné nyílt végű vagy közvetlen kérdésekkel.

E.2.e. (Opciós kérdések – Információgyűjtés arról, amiről a gyermek nem beszélt)

A fókuszált kérdéseket abban az esetben tegye fel, ha már próbált egyéb megközelítéssel információhoz jutni, azonban egyértelművé vált, hogy valamilyen perdöntő adat továbbra is hiányzik. Fontos: amennyiben lehetséges, párosítsa össze az opciós kérdéseket a nyílt felhívásokkal („Mondj el mindent erről!”).

Többes cselekmény esetén vezesse rá a gyermeket saját szavaival a releváns elkövetésre.

- [13.] Katika, említetted, hogy a ház mögött fogdosott az a felnőtt férfi. Amikor ez történt, szerinted láthatott benneteket valaki, esetleg volt valaki a közeletekben?
- Katika, amikor azt mondtad, hogy a konyhában voltál azzal a felnőtt férfivel, volt ott valaki más is veletek?

Adott esetben folytassa egy felhívással:

- Mondj el mindent, konkrétan hol és hogyan fogdosott az a felnőtt férfi.

Mielőtt rátér a következő cselekményre, győződjön meg róla, hogy minden hiányzó adatot megszerzett a konkrét cselekményről.

¹²⁴ Az eredeti Protokollban itt a „Pause” helyett a „Break” szó szerepel, amely szünetet, pihenést is jelent.

F) Információtovábbítás

- Elmesélted, milyen okból jöttetek ma ide az anyukáddal. Sok mindent elmondtál nekem, ami segít megérteni, hogy mi történt veled.

Ha a gyermek megemlítette, hogy másnak is beszélt az esemény(ek)ről, mondja azt:

- Most szeretném megtudni, hogy a többi jelenlévő személy, miképpen jött rá, hogy veled valami kellemetlen dolog történhetett.

Ha a gyermek nem említette, hogy elmondta volna másnak a történeteket, vizsgálja meg ennek lehetőségét, és mondja a következőt:

- Esetleg tud valaki más is arról, ami veled történt?

Ezután derítse föl a közlés folyamatát, megjelölve a közlés időpontját, körülményeit, címzettjét, a cselekmény valószínű megbeszélését és a közlésre adott reakciókat, mind a gyermek, mind pedig a címzett oldaláról. Tegyen fel nyílt végű kérdéseket, amikor csak lehetséges.

G) A kihallgatás lezárása

- Katika, mit fogsz csinálni azután, hogy befejeztük ezt a beszélgetést?

Beszéljen a gyermekkel pár percig egy semleges témáról.

III. Függelék

A III. részben négy függelék szerepel: 1. Kapcsolatépítés rajzolással; 1. Ha további kihallgatás szükséges; 3. Befolyásolás-mentes támogatási technikák; 4. Befolyásolás-mentes támogatási technikák (1. Táblázat), ez utóbbit az eredeti Protokoll nem tartalmazta.

1. Függelék Kapcsolatépítés rajzolással

Ha a gyermek nem válaszol, zárkózottnak, ijedtnak vagy figyelemhiányosnak tűnik a kapcsolatépítési fázis során, alkalmazhatja a következő felhívást:

- Katika, szeretnél lerajzolni valami olyasmit, ami a kedvenc elfoglaltságoddal kapcsolatos?
- Katika, szeretnél lerajzolni valami kellemes élményt, ami veled történt?

Ajánljon fel a gyermeknek üres lapot és rajzeszközöket, és hagyja a gyermeket rajzolni pár percig. Üljön a gyermek mellé, mosolyogjon és biztassa a beszélésre, miközben rajzol. Ne értelmezze a rajzot. Mellőzze a gyermek rajzát, és csak azokra a szóbeli információkra figyeljen, amit a gyermek a rajzolás során,

vagy azután a nyílt felhívásoknál említett. Ha a gyermek nem beszél a rajzolás során, vagy azután, használjon nyílt felhívásokat:

- Kérlek, mesélj egy kicsit a rajzodról. Mit ábrázol ez a rajz, milyen emlékeid fűződnek hozzá?

Ha a gyermek befejezte a rajzolást, dicsérje meg:

- Nagyon szépen sikerült a rajzod, Katika. Köszönöm, hogy rajzoltál nekem, és megosztottad velem is az élményedet.

2. Függelék

Ha további kihallgatás szükséges

További kihallgatás végezhető, ha a kihallgató úgy gondolja, hogy egy másik alkalommal jobb kapcsolatot lehet kialakítani a gyermekkel, és nagyobb betekintést nyerhetünk abba, hogy az erőszak megtörtént-e vagy sem (rávezető rész). Néha két-három kihallgatás is szükséges lehet.

Általános irányelvek a további kihallgatáshoz:

1. Gyűjtsön személyes információkat a gyermekről valamilyen külső forrásból annak érdekében, hogy elősegítse a kapcsolatépítésre vonatkozó próbálkozásait (pl.: érdeklődési kör, gyermek által tapasztalt pozitív élmények, egyéb releváns információk).
2. A későbbi kihallgatás előtt tekintse át a korábbi kihallgatáson megszerzett információkat, hogy felfrissítse a memóriáját a gyermekkel való beszélgetéshez.
3. A gyermektől, valamint a körülményektől függően már a kihallgatás elején megemlíthetők röviden az alapszabályok, ahelyett, hogy teljesen begyakorolnák azokat.
4. A kapcsolatépítési szakasz alatt kérdezősködjön a barátokról, érdeklődési köréről, lényeges eseményekről, vagy olyan témákról, amiket a korábbi alkalmakkor már megbeszéltek.
5. Ha a kihallgatás bármely részében a gyermek meggyanúsít valakit, vagy valamilyen perdöntő információt említ, térjen át a kihallgatás lényegi szakaszára **[E]** szakasz].
6. Általánosságban a további kihallgatásnak a Protokoll menetét kell követnie, azzal, hogy szükség szerint módosítani kell az előző kihallgatásra való utalással a korábban kialakított kapcsolat fejlesztése érdekében. Például:
 - Talán emlékszel, Nagy Erzsébetnek hívnak...
 - Ma megint itt van a kamera is, hogy megörökítse a beszélgetésünket...
 - Amikor legutóbb találkoztunk, azt mesélted, szeretsz rajzolni...
7. A kihallgatás menetével, és a rávezető résszel kapcsolatos előrehaladást és döntéshozatalt a Protokollban rögzített kritériumok alapján kell elvégezni.

3. Függelék

Befolyásolás-mentes támogatási technikák

Befolyásolás-mentes támogatási technikák: A) A gyermek név szerinti megszólítása; B) A bizalom megalapozása; C) Megerősítés; D) A bizalom hangsúlyozása; E) Ézelmi támogatás; F) Kedves ösztönzés; G) Helytelen támogatási módszerek.

A) A gyermek név szerinti megszólítása

Szólítsa meg a gyermeket személyesen, a keresztnévét használva. Kerülje a túlzott kedveskedést (édesem, drágám, szívem, stb.).

B) A bizalom megalapozása

A gyermek üdvözlése

- Katika, örülök, hogy találkoztunk, és beszélgethetünk. Engem Nagy Erzsébetnek hívnak.
- *A gyermek korától függően:* Szólíts nyugodtan Erzsike néninek. *Vagy:* Ha nem bánod, tegeződhetünk.

A gyermek iránti személyes érdeklődés kifejezése

- Mivel első alkalommal találkoztunk, szeretnék jobban megismerni, és megtudni, mi bánt téged, mi történt veled?

Apróbb, jóindulatú gesztusok

- Nem fázol?
- Ha szükséged van rá, csak szólj nyugodtan, megmutatom, hol a mosdó.
- Hoztam neked ásványvizet, ha esetleg beszélgetés közben megszomjaznál.
- Belenézhetsz a kamerába, ha érdekel.
- Szólj, ha a beszélgetés során elfáradtál, akkor tartunk egy kis szünetet.

C) Megerősítés

Megerősítő viselkedés

Kerülje az „osztályzást” („nagyon jól mondtad”), és fejezze ki megerősítését határozott formában („köszönöm, hogy beszéltél az apukádról”).

- Teljesen érthetően mondtad el a történeteket.
- Nagyon sok adatot elmondtál, és ez fontos volt.
- Sokat segítettél, hogy megértsem a történeteket.

Köszönet és elismerés

- Szeretném megköszönni a segítségégedet.
- Nagyra értékelem, hogy beszélgettél velem.
- Köszönöm, hogy megpróbáltál visszaemlékezni, és elmondtad, mi történt veled. Köszönöm, hogy megosztottad velem mindazt, ami veled történt.

A gyermek döntésének tiszteletben tartása

- Te döntöd el, szeretnél-e beszélni a történekekről, vagy sem, az én feladatom pedig az, hogy meghagyjam neked a választás lehetőségét.

D) A bizalom hangsúlyozása

A kialakult kapcsolatra való utalás

- Sok mindent meséltél magadról, és ezáltal úgy érzem, már jobban ismerlek. Most, hogy megismerkedtünk, megoszthatod velem...

A törődés kifejezése

- Itt vagyok, és segíteni szeretnék neked.
- Én is aggódom érted, nem csak az anyukád.
- Fontos nekem, hogy megtudjam, mi történt veled, mert csak akkor tudok segíteni. És én nagyon szeretnék segíteni...

Annak hangsúlyozása, hogy a kihallgató olyan ember, akinek megnyílhathat a kihallgatott

- Ha történt veled valami, én itt vagyok, és meghallgatlak.
- Bízhatok bennem és elmondhatod, ha történt veled valami.
- Megoszthatod velem a titkodat, bármilyen kellemetlen dologról is van szó.
- Sok gyermekkel beszélgettem már, akik elmondták, hogy mi történt velük.
- A munkám része, hogy meghallgassam azokat a gyermekeket, akiknek valamilyen problémájuk van.

E) Érzelmi támogatás

A gyermek által kifejezésre juttatott problémák általánosítása

- Sok gyermek nehezen nyílik meg, nem egyszerű beszélniük a velük történt kellemetlen dolgokról.
- Sok gyermek szégyelli magát a beszélgetés elején, de aztán felbátorodik, és minden rendbe jön.
- Sok gyermeknek vannak titkai, én azért vagyok itt, hogy azokat meghallgassam.

Empátia

- Megértem, hogy nem könnyű erről beszélned.

A gyermek érzéseinek ellenőrzése

- Nem fáradtál még el? Tudjuk folytatni a beszélgetést, vagy tartsunk egy kis szünetet?
- Hogy érzed magad most, hogy befejeztük a beszélgetést?
- Hogy érezted magad azelőtt, hogy beszélgetni kezdtünk?
- Hogy érezted magad beszélgetés közben?

Érzelmek feltárása

- Kérlek, mesélj még a félelemedről. Könnyebb lesz, ha kibeszéled magadból.

- Látom, hogy sírsz. Elmondod, mi bánt?
- Azt mondtad, nem beszélhetsz erről nekem. Mondd el az okát.

Érzelmek felelevenítése

- Azt mondtad, hogy undorodtál (féltél, megbotránkoztál, stb.).

Nyílt kérdések a (bűn)cselekmény alatti érzésekről és gondolatokról

- Azt mondtad, undorodtál (féltél, megbotránkoztál, stb.), és el akartál rohanni. Kérlek, mesélj erről egy kicsit többet.

Érzelmek elfogadása és felismerése

- Azt mondtad, fájdalmas volt.
- Megértettem, amit elmeséltél nekem.

Megnyugtatózás

- Ne aggódj, ami itt elhangzik, azt a többi gyermek nem fogja megtudni.
- Arra törekszünk, hogy segítsünk olyan embereken, akiket mások bántottak.
- Néha segít a gyermekeknek, ha kibeszélhetik magukból a velük történeteket, ha megoszthatják másokkal a nyomasztó titkaikat.

Mentesítés a felelősség alól

- Nyugodj meg, ha valami rossz történt veled, valaki bántott, az nem a te hibád, te nem vagy felelős azért.

Általánosítás

- Ha ilyen rossz dolgok történnek a gyermekekkel, az sohasem az ő hibájuk.

Elnyomott érzelmek és konfliktusok feltárása

- Látom, nehéz erről beszélned. Mondd el nekem, mi miatt aggódsz, mi az, ami bánt?

F) Kedves ösztönzés

Óvatos hangsúlyozása annak, hogy a gyermek az információk kulcsforrása

- Nem pusztán kíváncsiságból érdeklődöm a részletek felől, hanem azért, mert szeretném megérteni, mi történt veled, mert én nem voltam jelen, amikor az megesett.

Az előadás legitimálása

- Beszélhetsz jó dolgokról, és rossz dolgokról is.
- Ebben a szobában bármit elmondhatsz, az itt elhangzottakat nem tudja meg senki olyan, akire nem tartozik.
- Ne zavartasd magad. Nyugodtan mondd el, szó szerint, hogy mi hangzott el akkor, amikor ez megtörtént veled.

- A gyermekek őszintén elmondják nekem, hogy mi történt velük, és ez azért jó, mert a dolgok ismeretében segíteni tudok nekik.

A bizalom kifejezése

- Ahogy hallgatlak, meggyőződésemm, hogy jól el tudod mondani, ami történt.
- Biztos vagyok benne, hogy el tudod mondani.

Segítség felajánlása

- Szeretném megkönnyíteni számodra a helyzetet. Te mondd meg, mit szeretnél, hogyan tudnék segíteni neked?
- Könnyebb lenne számodra, ha nem beszélgetni kellene, hanem leírhatnád a történeteket?
- Kezdjünk el beszélgetni, és majd olyan kérdéseket fogok feltenni, amivel segíthetek neked, hiszen azért vagyok itt.

Nonverbális kommunikációra (kapcsolatra) ösztönzés

- Kérlek, folytasd, és közben nézz rám, hogy jobban lássalak. Így könnyebben megértjük egymást.

Információközlésre ösztönzés

- Kérlek, folytasd, és mondd el nekem, mi történt.
- Hidd el, nagyon fontos, hogy elmondod nekem, ha valami kellemetlen dolog történt veled.

G) Helytelen támogatási módok

1. *Befolyásoló/sugalló támogatás:* feltételezések alkalmazása, szelektív megerősítés, a bűncselekmény (erőszak) idő előtti említése a rávezető szakasz során.
2. *Alaptalan támogatás:* irreális ígéretek vagy megnyugtatók.
3. *Konfrontáció:* a kihallgató kérdőre vonja a gyermeket, azt sugallva, hogy az általa közölt információ ésszerűtlen, más adatok által cáfolt vagy önmagával ellentétes.
4. *Feszültségkeltés:* félbeszakítás, a gyermek kijelentéseinek vagy magatartásának kritizálása, erőszakos magatartás, a gyermek más néven nevezése (pl. gúnynévvel illetése).
5. *Adekvát válaszok hiánya:*
 - a gyermek érdeklődésének és kívánságainak szűrése,
 - fizikai sérülések pontatlan leírása (célravezetőbb támogatónak lenni),
 - ellenállás, kihagyás (megállás, „nem tudom” válaszok), tagadások, érzelmek vagy stressz kinyilvánítása.

4. Függelék (1. Táblázat) Befolyásolás-mentes támogatási technikák

BEFOLYÁSOLÁS-MENTES TÁMOGATÁSI TECHNIKÁK		
A)	A gyermek név szerint megszólítása	
B)	A bizalom megalapozása	A gyermek üdvözlése A gyermek iránti személyes érdeklődés kifejezése Apróbb, jóindulatú gesztusok
C)	Megerősítés	Megerősítő viselkedés Köszönet és elismerés A gyermek döntésének tiszteletben tartása
D)	A bizalom hangsúlyozása	A kialakult kapcsolatra való utalás A törődés kifejezése Kihangsúlyozása annak, hogy a kihallgató olyan ember, akinek megnyílhat a kihallgató
E)	Érzelmi támogatás	A gyermek által kifejezésre juttatott problémák általánosítása Empátia A gyermek érzéseinek ellenőrzése Érzelmek feltárása Érzelmek felelevenítése Nyílt kérdések felvetése a (bűn)cselekmény alatti érzésekről és gondolatokról Érzelmek elfogadása és felismerése Megnyugtatás Mentesítés a felelősség alól Általánosítás Elnyomott érzelmek és konfliktusok feltárása
F)	Kedves ösztönzés	Óvatos hangsúlyozása annak, hogy a gyermek az információk kulcsforrása Az előadás legitimálása A bizalom kifejezése Segítség felajánlása Nonverbális kommunikációra (kapcsolatra) ösztönzés Információközlésre ösztönzés
G)	Helytelen támogatási módok	Befolyásoló/sugalló támogatás Alaptalan támogatás Konfrontáció Feszültségkeltés Adekvát válaszok hiánya

IV.

A gyermekkorú kihallgatásával összefüggő speciális szabályok, valamint a gyermek- vagy különleges meghallgató szobával kapcsolatos felvetések

„A gyermekmeghallgató szobák olyan helyiségek a rendőrségeken és a bíróságon, amelyekben barátságos a berendezés, és ezért ott kényelmesebben érezheted magad, mint egy tárgyalóteremben.”¹²⁵

Néhány, a gyermekkorú kihallgatásával összefüggő különös szabály

A bíróság, az ügyész és a nyomozó *hatóság az eljárás során folyamatosan vizsgálja, hogy a sértett a személyiségét és életviszonyait jellemző tényekre és körülményekre, a bűncselekmény jellegére vagy az elkövetés körülményeire tekintettel olyan különleges bánásmódot igénylő személy-e, akiről megállapítható, hogy a büntetőeljárásban sajátos szükségletekkel rendelkezik* (a továbbiakban: különleges bánásmódot igénylő sértett).

Ha a sértett a büntetőeljárás megindításakor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be (idetartozik tehát a gyermekkorú sértett is), *különleges bánásmódot igénylő sértettnek kell tekinteni.*

Amennyiben a büntetőeljárásban különleges bánásmódot igénylő sértett vesz részt, akkor a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak az eljárás során a különleges bánásmódot igénylő sértett lehető legnagyobb kíméletével kell eljárnia. Ennek során a sértett igényeinek a figyelembevételével különösen a 167. § (1) bekezdésében,¹²⁶ a 207. § (5) bekezdésében,¹²⁷ a 211. § (4a) bekezdésében,¹²⁸ a 213. § (4) bekezdésében,¹²⁹ a 244/A. § (2) bekezdésében,¹³⁰ a 292. § (2) bekezdésében,¹³¹ a 293. § (2) bekezdésében¹³² meghatározott intézkedések alkalmazására kell törekedni. A különleges bánásmódot igénylő sértettet érintő eljárási cselekményeket, ha az az eljárás érdekeit nem sérti, a sértett kíméletével, lehetőség szerint az igényeinek a figyelembevételével kell előkészíteni és végrehajtani.

¹²⁵ <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol> – Bíróság (letöltés: 2017. május 13.).

¹²⁶ A tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását kép- vagy hangfelvevővel, vagy egyéb berendezéssel kell rögzíteni.

¹²⁷ Az ügyész, a gyanúsított, a védő, a tanú érdekében eljáró ügyvéd, valamint a kiskorú tanú gondozója és törvényes képviselője a tanúnak vagy kivételes esetben a gyanúsítottnak a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását is indítványozhatja.

¹²⁸ Ha az illetékességi területén van tizennegyedik életévét be nem töltött személy meghallgatására szolgáló helyiség, a nyomozási bíró a tizennegyedik életévét meg nem haladott tanú meghallgatása esetén az ülést ilyen helyiségben is megtarthatja.

¹²⁹ A tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását kép- vagy hangfelvevővel, illetve egyéb berendezéssel kell rögzíteni.

¹³⁰ A tanács elnöke zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását rendelheti el a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúnak; a különleges bánásmódot igénylő sértettnek [Be. 244/A. § (2) bekezdés a) és c) pontja].

¹³¹ A különleges bánásmódot igénylő sértett tanúkenti kihallgatása esetén a kihallgatandó sértett vagy képviselője is indítványozhatja a vádlott tárgyalóteremből történő eltávolítását.

¹³² Az emberi méltóság megőrzésének biztosítása; a befolyásolásra alkalmas, illetőleg a választ magában foglaló, nem az ügyre tartozó, arra illetéktelen személy által feltett, a tárgyalás tekintélyét sértő, vagy az ismételt ugyanarra a tényre irányuló kérdésre a felelet megtiltása [vesd össze: Be. 290. § (2)–(3) bekezdése].

*A különleges bánásmódot igénylő sértetti minőség megállapításának kezdeményezésével, illetve annak vizsgálatával kapcsolatos iratokat a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság az iratok között elkülönítve, zártan kezeli.*¹³³

A tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt (másképpen: gyermekkorút) csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A kihallgatása esetén, a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell [Be. 86. § (1) bekezdése]. E rendelkezés jogpolitikai indoka az, hogy a tizennegyedik életévét meg nem haladó személlyel szemben – bizonyos kivételektől eltekintve – büntethetőséget kizáró ok áll fenn [Btk.¹³⁴ 15. § a) pontja és 16. §]. Hamis tanúzás (Btk. 272. §) miatt tehát a gyermekkorú nem büntethető.

A tizennegyedik életévét meg nem haladott személy tanúkénti kihallgatását megelőzően be kell szerezni azokat a bizonyítékokat, amelyek elkerülhetővé teszik a gyermekkorú kihallgatását. Ha a gyermekkorú tanú kihallgatása elengedhetetlen, azt a nyomozó szervnek olyan tagja végezze, aki ilyen irányú felkészültséggel rendelkezik. A gyermekkorú kihallgatását lehetőleg a tanú életkori sajátosságainak megfelelő környezetben kell elvégezni (erre később még kitérek). Amennyiben megalapozottan feltehető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná, a nyomozási bíró általi kihallgatását kell kezdeményezni (Nyer.¹³⁵ 22. §).

A tizennegyedik életévét be nem töltött személyt akkor lehet szembesíteni, ha a szembesítés a kiskorúban¹³⁶ nem kelt félelmet: ne felejtjük el, hogy a szembesítés egyfajta speciális, úgynevezett párhuzamos kihallgatás [Be. 124. § (3) bekezdése]. Ez a rendelkezés megítélésem szerint különösebb kommentárt nem igényel. Megjegyezni kívánom azonban, hogy a gyakorlatban a gyermekkorú szembesítésére igencsak ritkán kerül sor.

Az ügyész és a nyomozó hatóság – egyéb eljárási cselekmények mellett [Be. 183. § (1) bekezdése] – a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv ismertetésénél, ha az érintett személy írni-olvasni nem tud, illetőleg a tizennegyedik életévét nem töltötte be, hivatalból, vagy a gyanúsított, a védője, valamint az érintett személy indítványára hatósági tanút alkalmaz. Hatósági tanú hivatalból is alkalmazható, ha az eljárási cselekménnyel érintett személy az érdekeinek védelmére egyéb okból feltehetően nem képes [vesd össze a Be. 183. § (2) bekezdésével].

A nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná. A tanú kihallgatásának indítványozását a törvényes képviselő, a gondozó és a tanú érdekében eljáró ügyvéd az ügyésznél kezdeményezheti [Be. 207. § (4) bekezdése]. A Be. hivatkozott rendelkezését egyes nyomozó

¹³³ Részletesebben lásd a Be. 62/B–C. § (A sértettre vonatkozó különös rendelkezések), a Nyer 10/A. § (Különleges bánásmódot igénylő személy meghallgatása), valamint a 2012/29/EU irányelv 22. cikkének rendelkezéseit.

¹³⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)

¹³⁵ A 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet, a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól (Nyer.).

¹³⁶ Kiskorú az, aki a tizennyelcadik életévét nem töltötte be [a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:10. § (1) bekezdés első mondata].

hatóságok úgy értelmezik, hogy gyermekkorú (sértett) tanút – minden különösebb indok nélkül – ab ovo a nyomozási bíró hallgatja ki [vesd össze: a Nyer. 22. § (3) bekezdésével]. Megjegyzendő, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú nyomozási bíró által történő kihallgatásán a nyomozási bírón, a jegyzőkönyvvezetőn és – ha szükséges – a tolmácson kívül csak az ügyész, a tanú érdekében eljáró ügyvéd, a tanú törvényes képviselője és gondozója lehet jelen. A tanú kihallgatásáról a gyanúsítottat és a védőt utólag kell értesíteni azzal, hogy a kihallgatásról készült jegyzőkönyvet az ügyésznél megtekinthetik.

A tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását kép- vagy hangfelvétel, illetve egyéb berendezéssel kell rögzíteni. A felvétel a jegyzőkönyvet nem pótolja. A felvételtől készült másolaton a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságai – például arcképe, hangja – technikai úton torzíthatók. [vesd össze: a Be. 213. § (2)–(4) bekezdésével, valamint a 14. életévét be nem töltött személy tanúkénti kihallgatásának törvényi lehetőségéről szóló 68/2008. BK véleményről].

Felvetések a gyermek- vagy különleges meghallgató szoba alkalmazásáról¹³⁷

„Ha még nem múltál el 14 éves, és a rendőrség vagy a bíróság tanúként beidézt, akkor ilyen helyiségben hallgatnak meg.

A meghallgatás azt jelenti, hogy a bíró kérdéseket tesz fel Neked, és ezekre kell válaszolnod. A szobában a meghallgatáson csak Te és a bíró, valamint szüleid lesznek jelen. Ha valamit nem értesz, vagy valamivel gondod van, nyugodtan kérdezhetsz a bírótól.

Csak az a dolgod, hogy az igazat mondd el.”¹³⁸

Az előző alfejezetben utaltam arra, hogy *a gyermekkorú sértett és/vagy tanú kihallgatását lehetőleg a tanú életkori sajátosságainak megfelelő környezetben kell elvégezni.* Különösen lényeges szempont ez akkor, amikor egy erőszakos (szexuális) bűncselekmény sértettje gyermekkorú. *Ehhez kapcsolódik az ügynevezett különleges meghallgató szobában történő kihallgatás jogintézménye* (nem kevesen – még szakmai körökben is – ezeket a kihallgató helyiségeket „gyermekbarát” szobáknak aposztrofálják), *amelyről a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet, valamint a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről szóló 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás ad eligazítást.*

A témával összefüggésben nem mellőzhető a *„Gyermekek központú igazságszolgáltatás”* programja sem, amelyet Magyarország Kormánya 2012-ben hirdetett meg. A gyermekközponit igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, elsődleges

¹³⁷ E fejezet elkészítéséhez – az egyéb hivatkozások mellett – felhasználtam *A tanú kihallgatásának egyes kérdései* című tanulmányomat. Deres Petronella – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): 65 *Studia in honorem Lajos Kovács*, 183–203. oldal (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014).

¹³⁸ <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol> – Bíróság (a letöltés időpontja: 2017. május 13.).

szempontként juttatja érvényre a részvételükkel folyó vagy őket érintő minden ügyben a gyermekek mindenekfelett álló érdekeit.

(A gyermekközponthoz igazságszolgáltatásról részletesebben:

- <http://birosag.hu/allampolgaroknak/gyermekkozponti-igazsagszolgalatas>, valamint
- <http://www.birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozponti-igazsagszolgalatas/folap>.)

A 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet 1. § (1)–(3) bekezdése értelmében, a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló helyiséget (a továbbiakban: különleges meghallgató szoba) úgy kell kialakítani, berendezni, felszerelni, hogy az életkortól és nemtől függetlenül igazodjon a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, illetve a különleges bánásmódot igénylő sértettek szükségleteihez, erősítse lelki és fizikai biztonságérzetüket. A különleges meghallgató szobában kép- és hangfelvétel készítésre és rögzítésére alkalmas technikai eszközöket biztosítani kell.

A különleges meghallgató szobák méretével, felszereltségével és berendezésével összefüggő szakmai követelményeket az IM rendelet melléklete tartalmazza.

Az 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás a különleges bánásmódot igénylő sértett [Be. 62/C. § (1) bekezdése és Nyer. 10/A. §] megnevezést nem használja, hanem a 14. életévét meg nem haladott, illetve gyermekkorú személy, valamint fiatakorú sértett, fiatakorú tanúként, továbbá fiatakorú elkövető¹³⁹ „gyermekmeghallgató” szobában történő kihallgatásáról rendelkezik (lásd az ORFK utasítás később hivatkozott pontjait).

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az ORFK utasítás „nem ismeri” a különleges meghallgató szoba megnevezést: következetesen a gyermekmeghallgató szoba terminus technicust használja. Ez jogszabály-szerkesztési hiba, ugyanis a 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet hatálybalépését követően, a közjogi szervezetszabályozó eszköz rendelkezéseit nem igazították hozzá az IM rendelethez (erre a 2016. október 7-i módosításkor lett volna lehetőség). Megjegyzendő, hogy a Bíróság elnevezésű internetes honlap, ugyancsak gyermekmeghallgató szobáról ír.¹⁴⁰

Az ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatának kötelező és ajánlott eseteit határozza meg. A gyermekmeghallgató szoba használata

a) kötelező

aa) a büntetőeljárás során a 14. életévét meg nem haladott személy kihallgatása során azon területi, vagy helyi nyomozó hatóságoknál, amelyek illetékességi területén rendelkezésre áll tanúsítvánnyal rendelkező gyermekmeghallgató szoba, és a nyomozási bíró a gyermekkorú személy általa történő meghallgatására irányuló ügyészi indítványt elutasítja;

ab) a büntetőeljárás során azon területi, vagy helyi nyomozó hatóságnál, amelynek illetékességi területén tanúsítvánnyal rendelkező gyermekmeghallgató szoba van

¹³⁹ Fiatakorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizenhétadikát nem [Btk. 105. § (1) bekezdése].

¹⁴⁰ <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozponti-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol> – Bíróság (a letöltés időpontja: 2017. május 13.).

- fiataikorú sértett tanúként történő kihallgatása során akkor, ha a sérelmére elkövetett bűncselekmény természetére tekintettel megalapozottan feltehető, hogy az olyan mértékben érintette testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődését vagy állapotát, hogy kihallgatását a lehető legkíméletesebb módon kell végrehajtani,
- fiataikorú tanúként történő kihallgatása során, ha a tanú fokozott kímélete a bűncselekmény természetére figyelemmel indokolt,
- fiataikorú elkövető kihallgatásakor, ha megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekménnyel összefüggésben más bűncselekmény áldozatává vált;

b) ajánlott

ba) fiataikorú sértett, fiataikorú tanú kihallgatása során;

bb) fiataikorú elkövető kihallgatása esetén.¹⁴¹

Az ORFK utasítás 8. pontja és a 9. pont *a)* alpontja *a gyermek- és fiataikorú gyermekmeghallgató szobájában történő meghallgatását/kihallgatását kógens módon előírja.* A magam részéről azonban *óva intenék mindenkit attól, hogy e rendelkezéseket mechanikusan alkalmazza.*

Szakmai körökben igencsak eltérő vélemények keringenek arról, hogy a gyermek- vagy a különleges meghallgató szobájában történő „foglalkozás” mennyi időes kortól ajánlott (egyesek szerint tíz év, mások szerint tizenkettő év alatt mindenféleképpen), abban viszont majdnem mindenki egyetért, hogy a prepubertás kort meghaladó, tehát a nagyjából tizenkét év körüli (és annál idősebb) gyermekkorút ilyen jellegű szobájában ne hallgassák ki. Jómagam ugyancsak osztom a kérdéses állásfoglalást: azt gondolom, a tizenkét év körüli és annál idősebb kiskorú, különösen a fiataikorú – életkorából és személyiségéből adódóan – általában meg tudja ítélni a vele történtek tárgyi súlyát, valamint képes felmérni, hogy ami a különleges meghallgató szobájában zajlik, az nem játék, hanem a sérelmére elkövetett bűncselekmény részeként egy kihallgatás, vagyis komoly dolog. A tizenkét éven felüli gyermekkorú és a fiataikorú gyaníthatóan az egész szituációt egyfajta helyzetkomikumként élné meg, a saját szerepét pedig úgy értékelné, hogy a nyomozó hatóság nem veszi komolyan, hanem kisgyermekként kezeli. (Mivel vizuális alkat vagyok, most felötlik előttem a szexuális erőszak, amúgy „gyakorlott” közösülőnek számító, tizenegyedik életévét éppen hogy be nem töltött sértettje, illetve a tizenöt éves, kábítószerfüggő drogdíler, valamint az útonállásszerű rablás tizenhat éves elkövetője, amint plüssmacik társaságában, egy bababútorokkal berendezett, báránnyelű, égszínké tapétás szobájában kihallgatják.) Végezetül néhány fénykép a gyermekmeghallgató szobákról: <http://www.birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol>.

V.

Szerkesztői utószó

A szerkesztői előszóban utaltam arra, hogy az új Be. hatálybalépését követően a gyermekkorú (akár sértett, akár tanú) kihallgatása az ügyész és a nyomozó hatóság kizárólagos hatásköre lesz.

¹⁴¹ Az 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás 8–9. pontja.

Az előszóban elhangzott az is, hogy a gyermekkorú kihallgatása során a lehető legpontosabb vallomás beszerzése, valamint a gyermek lelki sérülésének elkerülése céljából kiemelkedően fontos a megfelelő, a gyermek érdekeit és életkori sajátosságait figyelembevevő megközelítés, illetve kérdezési taktika alkalmazása, amely a kihallgatást végző személy részéről szakértelmet, ezzel együtt pedig megfelelő képzettséget feltételez.

Gyermekekkihallgató szoba¹⁴²

A kihallgatásra való felkészülést segítik a különböző, gyermekkorúak kihallgatásával kapcsolatos modellinterjúk ismerete, amelyek közül az egyik legkidolgozottabb a NICHD Protocol (Protokoll). A Protokoll részletes javaslatokat és észrevételeket fogalmaz meg a kihallgatáskor alkalmazandó stílussal, a gyermek memóriájának működésével, a befolyásolhatósággal, a gyermeket érő megrázkódtatással kapcsolatban csakúgy, mint a meghallgató személytől elvárható magatartás vonatkozásában. A Protokollból sokat lehetne tanulni és hasznosítani, ezért célszerű lenne minél hamarabb átültetni a hazai (jog)gyakorlatba.

A dr. Lancsár Károly Bence fordítása alapján készült, általam szerkesztett és némileg továbbgondolt Protokollt ezennel közkinccsá tesszük. Mindketten bízunk abban, hogy a gyermek- és fiatalkorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények nyomozásával foglalkozók, valamint a rendészeti tanintézetek hallgatói számára jól hasznosítható (tan)segédletet sikerült összeállítanunk.

VI.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. <http://birosag.hu/allampolgaroknak/gyermekekkozpontu-igazsagszolgalta-tas> – Bíróság (letöltés: 2017. május 13.)
2. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekekkozpontu-igazsagszolgalta-tas/gyermekekkihallgato-szobakrol> – Bíróság (letöltés: 2017. május 13.)
3. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekekkozpontu-igazsagszolgalta-tas/folap> – Bíróság (letöltés: 2017. május 13.)
4. <http://nichdprotocol.com/wp-content/uploads/2013/03/AppendicesToProtocol.pdf> – NICHD Protocol Appendices [Függelék (letöltés: 2017. május 13.)]
5. <http://nichdprotocol.com/wp-content/uploads/2013/03/RevisedProtocolT-MWH2final-1.pdf> – NICHD Protocol [Protokoll (letöltés: 2017. május 13.)]
6. Kovács Gyula: *A tanú kihallgatásának egyes kérdései*. Deres Petronella – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): 65 *Studia in honorem Lajos Kovács (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014)*

¹⁴² <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekekkozpontu-igazsagszolgalta-tas/gyermekekkihallgato-szobakrol> – Gyulai Törvényszék – Bíróság (letöltés: 2017. május 13.). Vajon, hol a hiba?

7. Rainer Lilla: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai*. Magyar Bírói Egyesület honlapja – <http://www.mabie.hu/node/2496> (letöltés: 2017. március 1.)
8. Virág Csaba: *A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság emlékezetkutatási kérdései*. Kúriai Döntések (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013)

Dr. Kubisch Károly¹⁴³

A technológia-szabályozás orvosi jogi vonatkozásai I.¹⁴⁴

(A géntechnika bűnügyi azonosításának etikai kérdései)

(Részletek)

A szerkesztő előszava

Dr. Kubisch Károly dolgozatában – a géntechnika bűnügyi azonosításának etikai kérdésein belül – a technológia-szabályozás orvosi jogi vonatkozásait veszi górcső alá.

Az eredeti mű a bevezetést (A témaválasztás aktualitása; Az alkalmazott módszertan; Bevezetés), a záró gondolatokat és az irodalomjegyzéket nem számítva, négy fő részből áll.

Az első rész a személyazonosítási biometrikus módszerek fejlődésének rövid történetét vázolja fel. E részben szó esik a tetoválásokról és a testrajzokról; a fogazat; az ujjnyomat alapján történő; valamint a szerológiai azonosításról.

A második rész a genetikai profilról és a DNS alapú azonosításról értekezik. A szerző itt összehasonlítja a genetikai alapú bűnügyi azonosítást és a szerológiát, majd az emberi génállomány egyediségéről fogalmaz meg néhány gondolatot.

A harmadik rész a genetika kutatásának és alkalmazásának jogi hátterét vizsgálja, figyelemmel az alaptörvényi rendelkezésekre, az egészségügyi és a büntetőjogi szabályozásra.

A negyedik rész a genetikai kutatások eredményei alkalmazásának etikai kérdéseit taglalja. A szerző e részben vizsgálja a nemzetközi és a hazai szabályozás összhangját, kitér a genetikai diszkriminációra, valamint a biobanok, a humángenetikai kutatás és a genetikai adatok kezelésének szabályozására.

Az Obsitos Detektívek Lapjának 2017/1–2. számában a mű első fele – a bevezetés és az első két rész – olvasható. A dolgozat második felét a következő lapszámban tesszük közzé.

*Dr. Kovács Gyula
szerkesztő*

¹⁴³ A szerző az MPE Benedetto Gyermekvédelmi Szolgálat jogásza, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar (KRE ÁJK) Doktori Iskolájának, valamint a Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés (BSZJ) hallgatója.

¹⁴⁴ A tanulmány forrása dr. Kubisch Károly azonos című PhD-dolgozata. A témavezető prof. Dr. Domokos Andrea, intézet- és tanszékvezető egyetemi tanár (a szerkesztő megjegyzése).

A témaválasztás aktualitása és az alkalmazott módszertan

A biometrikus azonosítás, az orvosi és humángenetikai technológiai fejlődés eredményeként a krimináltechnika egyik jelentős és egyre szélesedő területévé változott. E hatalmas terület egy szűk szelete bemutatásának összehasonlító, illetve etikai vonatkozású elemzését tűztem ki célul. Jelen dolgozat terjedelmi keretei nem teszik lehetővé, hogy az összes alkalmazott biometrikus eljárást ismertessem. Ez okból a kriminalisztikában régóta ismert és alkalmazott azonosítási módszerek közül röviden a daktiloszkópiát, a fogazat alapú, a szerológiáj¹⁴⁵ azonosítást és a testrajzokat mutatom be, illetve az új kutatások révén a humán DNS alapú azonosítás jogi szabályozását járom körbe. A technológiai fejlődésből következő mikrobiológia és a humán genetika bűnügyi alkalmazásakor is felmerülhetnek olyan etikai kérdések, melyekre a jogtudomány adhat egzakt választ.

E tanulmányban összehasonlítom a régebbi – de ma is alkalmazott – kriminalisztikai személyazonosítási módszereket, a humán géntechnológia fejlődéséből adódó új lehetőségekkel. A humángenetikai mintaadó, az adatlevételre jogosultak köre, a mintavétel folyamata, a humángenetikai minta felhasználása, illetve a humángenetikai adat tárolása során felmerülő etikai kérdésekre adott hazai és nemzetközi jogi választ tekintem át vázlatosan.

Bevezetés

A nagy tárgyi súlyú, élet elleni bűncselekmények felderítése és bizonyítása – különösen, ha ismeretlen az elkövető – a legnagyobb kihívások közé tartozik a nyomozás során. A törvényben szabályozott módon meginduló büntetőeljárásban, olyan legálisan megszerzett bizonyítási eszközökre van szükség, amelyek kétséget kizáróan azonosítják az elkövető személyét, és bizonyítják a bűncselekmény elkövetését.

Az azonosítást egyes esetekben a nyomozóhatóság a bűnügyi nyilvántartás alapján végzi, vagy szakértőt rendel ki. A bizonyítás során a szakértő kirendelésének vannak törvényben előírt kötelező esetei, amikor mérlegelésre nincs lehetőség. Ilyen eseteket sorol fel a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 99. §, amikor általánosságban kimondja, hogy *„ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.”* Majd hozzáteszi: *szakértő alkalmazása kötelező, ha*

- *a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, illetőleg kábítószerfüggősége;*
- *a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés kényszergyógykezelés szükségessége;*
- *a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik;*
- *elhalt személy kihantolására kerül sor.”*

A büntetőeljárás kommentár szerint, *„ezekben az esetekben tehát mindig szakértőt kell alkalmazni (különben az ítélet megalapozatlanná válik). Az, hogy egy adott kérdés megállapításához (megítéléséhez) szükséges-e különleges*

¹⁴⁵ A szerológia a vérszérum (vérsavó) és más testnedvek tudományos vizsgálata.

szakértelem, az eljáró hatóság mérlegelésére van bízva. Nem kell ugyanakkor szakértőt kirendelni olyan kérdésekre, amelyek megítélése szakértelmet igényel, de az nem tekinthető különleges szakértelemnek. Ilyenek például az alapvető matematikai, fizikai, földrajzi ismeretek. A különleges szakértelem nem feltétlenül valamilyen egészen ritka bonyolult ismeretre utal, hanem csupán arra, hogy a jogi szakértelemtől teljesen eltérő ismeretet igényel a megoldandó kérdés.”¹⁴⁶ Perdöntő jelentőségű kérdés tehát, a nyomozás megindulásakor a cselekmény büntetőjogi minősítése és a szakértő kirendelésének szükségessége. Az új humángenetikai kutatások pozitív eredményei és a technológiai fejlődés segíti a hatékony és pontos döntést, valamint az eredményességet is növeli.

I.

A személyazonosítási biometrikus módszerek fejlődésének rövid története

A leggyakrabban alkalmazott biometrikus személyazonosító eljárások a következők:

- DNS alapján történő személyazonosítás;
- Arcfelismerés (2D, 3D) alapján történő személyazonosítás;
- Ujjnyomat alapján történő személyazonosítás;
- Kézgeometria vizsgálat alapján történő személyazonosítás;
- Érhálózat elemzés alapján történő személyazonosítás;
- Írisz vizsgálat alapján történő személyazonosítás;
- Retinavizsgálat alapján történő személyazonosítás;
- Fogazat alapján történő személyazonosítás;
- Különös ismertetőjegyek alapján történő személyazonosítás (testrajzok).

Összetett rendszerek:

- Arc + retinavizsgálat alapján történő személyazonosítás;
- Ujjnyom + retinavizsgálat alapján történő személyazonosítás;
- Arc + kézgeometria vizsgálat alapján történő személyazonosítás.

1.1. A tetoválások és testrajzok

Bizonyos esetekben alkalmas azonosítási módszer lehet a tetoválás, mint a test díszítésének egyik módja, amely megfelelően elkészítve alkalmas lehet egy személy pontos azonosítására. Egyik ősi bizonyítéka a bőr alsó hámrétege alá bevitt festés alkalmazásának, a Tirolban megtalált, közel 5300 éves jégbe-fagyott ember maradványa,¹⁴⁷ akinek testén koromalapú festéssel készült tetoválások találhatók. A bőrrajzokat különös ismertetőjegyként elfogadhatónak ítéldhetjük. Komoly és kutatható irodalma van az egész világon, ám a XXI. században erre a módszerre megbízható személyazonosítást építeni nem lehetséges. Ennek egyik fő oka a globalizáció, a sablonhasználat és az olyan sokszorosító eljárások, amelyek folytán ismétlődhetnek testre felvitt ábrák. Ennek

¹⁴⁶ Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog I–III. Kommentár a gyakorlat számára – Második átdolgozott kiadás, 567–582. oldal (HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2016).

¹⁴⁷ Ibolya Tibor: A tetoválás, mint a kriminalisztikai azonosítás eszköze a magyar kriminalisztika történetében. Kriminalisztikatörténeti tanulmányok I. fejezet, 7. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015).

ellenére, a tetoválásokat „*a modus operandi nyilvántartásban kezelik*”,¹⁴⁸ és alkalomadtán használható adatot is szolgáltatathat az azonosításhoz.

1.2. A fogazat alapján történő azonosítás

Azt mondhatjuk, hogy rendkívül ritka, gyakorlatilag nincs két egyforma fogazattal rendelkező ember. Ennek ellenére, a fogazatalapú azonosítás azért nem vezethet pontos eredményre, mert a fogászati képletek adatbázisban történő tárolása, regisztrálása, azonosítása, még az igen fejlett gazdasággal rendelkező országokban is komoly hiányosságokat mutat, különösen az alsóbb státuszú népesség körében. Ebből fakadóan, lehetnek olyan helyzetek, amikor az elkövető felkutatása szempontjából eredményes lehet egy fogászati röntgen vagy harapásnyom alapján történő azonosítás, de a gyakorlatban az elkövetők pontos, megdönthetetlen azonosításához ez már nem elegendő. Az életkor meghatározására a fogazat vizsgálata eredményes lehet, de ez is igen komoly szórást mutat skandináv modelleket vizsgálva.¹⁴⁹ Bizonyos egyedi jellegzetességek, alaki eltérések, számbeli rendellenességek, fogszerkezeti rendellenességek, helyzeti rendellenességek, állcsontok egymáshoz való speciális viszonyából fakadó sajátosságok, szerzett sajátosságok, orvosi beavatkozások és pótlások nyomainak mintaalapú összehasonlító ismerete közelebb vihet az azonosítandó személyhez, de ezek önmagukban nem perdöntő jellegűek.

1.3. Az ujjnyomat alapján történő azonosítás

A személyazonosításnak egyik lényeges és fontos állomása a daktiloszkópia,¹⁵⁰ amely az emberi test egyedi sajátosságaiból kiindulva, az emberi kéz belső felén látható bőrfodorszál rajzolatokat azonosításhoz használni kezdte. A tenyér vagy ujjnyomatokat az őskori barlangrajzoktól kezdődően, egészen a legújabb korig alkalmazták, leginkább egyedi alkotások aláírására. Példaként említhetők a Kínában talált több ezer éves dokumentumokat lezáró vagy hitelesítő agyagpecsétek, amelyeken a dokumentum ellenjegyzőjének ujjlenyomata szerepelt.¹⁵¹ A kínai orvoslás és kriminalisztika sok száz éves hagyományát vetíti eléink a Song Ci által írt „*Egy kínai halottkém feljegyzései*”¹⁵², illetve a Si Naj-an által leírt „*Vízparti történet*”¹⁵³ is, amelyben a tanúskodás hitelesítéseként ujjukkal pecsételik le vallomásukat. John N. Postgate ír arról, hogy az ókori Asszír és Babiloni területeken a szerződéskötés egyik bevett formája volt az ujjnyomattal történő hitelesítés.¹⁵⁴ Burtis C. Bridges mint az ujjnyomatokat

¹⁴⁸ A tetoválás, mint a kriminalisztikai azonosítás eszköze a magyar kriminalisztika történetében, 28. oldal.

¹⁴⁹ Angyal Miklós: Ismeretlen személyazonosságú holttestek kriminalisztikai és szakértői azonosítása. Doktori értekezés, 76. oldal (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2014).

¹⁵⁰ Az eredetileg görög szavakból összeálló szókapcsolatból: *δακτυλος* (daktylos): ujjak és *σχοπεῖν* (skopein): nézni származik a daktiloszkópia, vagy ujjnyomvizsgálat.

¹⁵¹ Raymond Dawson: A kínai civilizáció világa (Osiris Kiadó, Budapest, 2002).

¹⁵² Song Ci: Egy kínai halottkém feljegyzései. A világ első igazságügyi orvostani kézikönyve 1247-ből. Fordította és az előszót és a jegyzeteket írta: Tokaji Zsolt (Quattrocento Kiadó, Budapest, 2013).

¹⁵³ Si Naj-an: Vízparti történet I–III. Szerkesztette: Simon Róbert. Fordította, a jegyzeteket és az utószót írta: Csongor Barnabás (Európa Kiadó, Budapest, 1977).

¹⁵⁴ Postgate John Nicholas: Az asszír és a babiloni birodalom (Helikon Kiadó, Budapest, 1985).

vizsgáló történész írt a bőrfodorszálak alkalmazási lehetőségéről, s hivatkozik Marcus Fabius Quintilianus¹⁵⁵ Kr. u. 40–96 között élt ókori római rétor és jogász által alkalmazott eljárásra, amely egy véres tenyérnyomat vizsgálattal sikeresen bizonyította egy fiatal férfi ártatlanságát, akit saját szüleinek megölésével gyanúsítottak. A világon azonos időperiódusban eltérő metodikával ugyan, de megindulnak a kutatások az ujjnyomat bűnügyi azonosításának céljából. A Szent Bibliának Jób könyvében is találunk¹⁵⁶ arra vonatkozó utalást, hogy az ember azonosításának egyik lehetséges formája, a kezén található egyedi pecsét.

Európában a XVII. századra tehető az ujjnyomatok tudatos kutatása, Nehe-miah Grew (1641–1712) angol anatómiai és növényteni professzorként 1684 körül ígéretes kutatásokat végzett a kéz és láb bőrrelátatának egyediségéről. 1685-ben Hollandiában Govert Bidloo¹⁵⁷ orvos, anatómus kiadta *Anatomy of the Human Body* munkáját, amelyben bemutatta az emberi bőrfodorszálak rajzolatával kapcsolatos kutatásait is. Az olasz származású Marcello Malpighi¹⁵⁸ volt az, aki már mikroszkópos vizsgálattal kutatta a bőrrelátatokat az emberi kézen. Az ő kutatásai alapján nevezték el a bőr négy sejtrétegének második rétegét Malpighi-rétegnek.

A bőr legfelső rétege, amely takarja a dermiszt. A bőr általában olyan vastag, mint egy papírlap, de lehet vastagabb is. Hullámos alakja a bordák és a dermális papillák váltakozása miatt alakult ki. Négy sejtrétegből áll, amelyek a dermo-epidermális csomóponton helyezkednek el: a bazális réteg, a Malpighi-réteg, a granurális réteg és a szaruréteg, amelyet hidrolipid filmek borítanak. Az epidermisz 90%-ban keratinocita sejtekből áll, de tartalmaz melanocitákat, amelyek a bőrszínért felelősek, valamint Langerhans sejteket is. Az epidermiszt véretek hálózatk be. Alkotósejtjeit a dermisz diffúziója táplálja.¹⁵⁹

Johann Evangelist Purkinje, cseh származású anatómus és fiziológus mikroszkóppal végzett kutatásai során összefoglalta és meghatározta az ujjnyom kilenc jellegzetességét.¹⁶⁰ Az Indiában dolgozó, német származású angol alattvaló, Friedrich Wilhelm Herschel, az indiai Bengálban az aláírás helyettesítésére alkalmazta az ujjnyomatot. Henry Faulds Japánban, mint orvos figyelte meg, hogy magas szintű kézművességgel készült porcelánokon aláírásként alkalmazták az ujjnyomatot, illetve, az bűncselekmények elkövetőinek azonosítására is alkalmas.¹⁶¹ Sir Francis Galton 1892-ben kiadott *Fingerprints*¹⁶² című munkájában kimutatta, hogy az ujjlenyomat jellegzetes mintázata minden személynél ugyanaz marad egész élete során. Ezeknek a kutatásoknak és megfigyeléseknek köszönhetően vált alkalmassá, az ujjnyomatok által történő azonosítás.

¹⁵⁵ Quintilianus, Marcus Fabius: Szónoklattan. Szerkesztette: Adamik Tamás (Pesti Kalligram Kft. Kiadó, Budapest, 2009).

¹⁵⁶ „Minden ember kezét lepecsétli, hogy megismerje minden halandó, hogy az ő műve.” Szent Biblia: Jób könyve 37 rész 6. vers (Károli fordítás).

¹⁵⁷ <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/225321.pdf> – Jeffery G. Barnes: History (letöltés: 2016. november 26.)

¹⁵⁸ Malpighi Marcello itáliai orvos, anatómus, hisztológus volt. 1628–1694 között élt, és 1684-ben a Royal Society számára írt munkájában feldolgozta, az emberi kéz ujjainak, bőrrelátatának változátosságát.

¹⁵⁹ Forrás: <http://www.vichy.hu/> – Vichy Laboratoires (letöltés: 2016. november 26.).

¹⁶⁰ <http://www.erszabetrosta.hu/borlec-rajzolatok-dermatoglyphia/borrajzolatok-tudomanya/a-bor-rajzolatok-osztalozasa.html> – Rosta Erzsébet honlapja (letöltés: 2016. november 26.).

¹⁶¹ Földesi Krisztina: A daktiloszkópia funkcionális története. Hadmérnök X. évfolyam 3. szám, 5–14. oldal (Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2015).

¹⁶² Francis Galton: *Fingerprints* (McMillan & Corporation, London & New York, 1892).

Kijelenthető tehát, hogy a bőrfodorszálok rajzolata azért alkalmas az ember egyedi azonosítására, mert egyfelől a magzati életkor harmadik-negyedik hetében kialakuló rajzolatok az életkorral sem veszítik el azonosságukat, csupán az emberi testtel növekszenek. Másfelől, nincs két ember, akinek az ujjnyomatai azonos rajzolatot mutatnának. Galton számítása szerint 1:64.000.000.000 valószínűséggel ismétlődhetne meg egy embernek valamely ujjnyomrajzolata.¹⁶³ Lényeges, hogy a halál beálltát követően is megőrzi ezt a tulajdonságukat, és csak a bőr teljes oszlását követően válnak azonosításra alkalmatlanná. A daktiloszkópiának európai országokban történő alkalmazása mellett, magyarországi vonatkozásai is vannak. 1902-től kezdődően dr. Gábor Bélának és dr. Pekárý Ferencnek köszönhetően, a daktiloszkópia a bűncselekmények felderítése céljából bevezetésre került, de nem alkalmazták a bertillonage mellett.¹⁶⁴

A bertillonage a személyleírás módszertana, amelyet Alphonse Bertillon dolgozott ki 1885-ben Párizsban megjelent *Instructions signalétiques* című könyvében. Ez a személyazonosítási módszer az egyes testrészek méretének és formájának egyediségére épített. Bertillon módszerének kezdeti sikerei – 241 többszörösen visszaeső bűnelkövetőt azonosított módszerével – azt eredményezték, hogy Angliában és az Egyesült Államokban is bevezetésre került. A Dreyfuss perben élesen megmutakoztak a rendszer alapvető hibái, és ezt követően már nem alkalmazták.

Az első biometrikus azonosítási eljárásnak tekinthető törvényszéki módszert, az antropometriát, Alphonse Bertillon dolgozta ki és vezette be, a párizsi rendőrségen. A korábban már ismert ujjnyomat alapú azonosítás az igen elterjedt bertillonage kudarca miatt terjedt el. A daktiloszkópia 1902-es magyarországi bevezetését követően, öt évvel később, az 1907-ben Dánoson elkövetett, négy ember halálát előidéző rablógyilkosság nyomozása során az elkövetők egyértelmű beazonosítását nagyban segítették a helyszínen hagyott poháron talált ujjnyomatok.¹⁶⁵

Ezek a módszerek ugyan közvetlenül azonosítják a keresett személyt, mégsem tévedhetetlenek. Az ujjnyomat alapú azonosításnak is lehetnek olyan esetei, amikor a helyszínen hagyott ujjnyomtörödek alkalmatlan az azonosításra, vagy időközben speciális savmaratásos eljárással megsértik a bőrfodorra rajzolatok szerkezetét. Ekkor az egyedi azonosítást lehetővé tevő minúciák¹⁶⁶ többé nem adnak kétséget kizáró eredményt. Elmondhatjuk, hogy ma már általában kesztyű alkalmazásával takarják ki az egyedi azonosítást lehetővé tevő nyomtörödekeket az elkövetők.

1.4. A szerológiai azonosítás

Karl Landsteiner 1901-ben „felfedezte az ABO vércsoportrendszert, amiért 1930-ban megkapta a fízológiai és orvostudományi Nobel-díjat. Ezt követően 1937-ben, Alexander Weinerrel együtt azonosította az Rh-faktort is.”¹⁶⁷ Ez az időszak tekinthető a szerológia kezdetének, amely az ujjnyomat azonosítás

¹⁶³ Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika* 1. kötet, 386–387. oldal (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004).

¹⁶⁴ Ibolya Tibor: Dr. Gábor Béla, a daktiloszkópia első magyar szakértője. *Kriminalisztikatörténeti tanulmányok* III. fejezet, 46. oldal.

¹⁶⁵ Dr. Gábor Béla, a daktiloszkópia első magyar szakértője, 54. oldal.

¹⁶⁶ *Minúciák*: azonosítási pontok, a daktiloszkópiában az úgynevezett bőrfodorszálok ismertetőjelei.

¹⁶⁷ Lászik András: Szerológiai és DNS-vizsgálatok. Sótóny Péter: Igazságügyi orvostan, 307. oldal (Simmelweis Kiadó, Budapest, 2011).

mellett azért nem kerülhetett vezető pozícióba, mert természeténél fogva pontossága és megbízhatósága megkérdőjelezhető volt. A szerológia ugyanis, a vércsoport meghatározásban lényegesen előremutató felfedezés volt, de ismert, hogy azonos vércsoportja – az alcsoportokkal együtt is – sok embernek lehet.

A XIX. végén és a XX. század elején bevezetett ujjnyomat azonosításhoz képest, a géntechnológia pontossága és megbízhatósága még beláthatatlan távolságra volt. Ez a távolság determinisztikus paradigma létrejöttét eredményezte, alapjaiban változtatva meg a szakértői bizonyítás megbízhatóságát.

II.

A genetikai profil és a DNS alapú azonosítás

Mendel, akit a genetika atyjaként említenek,¹⁶⁸ az általa végzett borsókísérletek során, vizsgálni kezdte a növények bizonyos tulajdonságának öröklődését. Borsótermesztési kísérletei eredményeképpen olyan ismétlődő törvényszerűségeket vett észre, amelyeket 1865-ben készült összefoglalójában a kor egyik jelentős természettudósával, Charles Darwinnal is megosztott, nem sok sikerrel. Annak ellenére, hogy a korai genetika kutatás a mendeli törvényekre épült, Mendel eredményei lényegében feledésbe merültek. Később Friedrich Miescher bázeli katonáorvos volt az, aki a sebesült katonák kötéseiből izolált egy – addig nem ismert – magas foszfortartalmú, nagy molekulájú szerves anyagot, amit nukleinnak nevezett el. Ez volt az első felfedezés, amely a napjainkban ismert dezoxiribonukleinsavat azonosította.¹⁶⁹ Ezt követően egy német botanikus, Carl Correns – mások mellett – 1900-ban újra felfedezte a mendeli törvényekben rejlő lehetőségeket. Francis Harry Compton Crick, James Dewey Watson és Maurice Hugh Frederick Wilkins 1951-ben a *Nature* című folyóiratban¹⁷⁰ publikálták „a nukleinsavak kettős hélixnek mondott molekuláris szerkezetéről és a sejtszintű információcseréről” szóló kutatási eredményüket.¹⁷¹ Ez a tanulmány 1962-ben Nobel-díjat jelentett a kutatóknak.¹⁷² A sejtszintű kommunikáció pontos meghatározását Marshall Nirenberg dolgozta ki, aki elsőként ért el sikereket a genetikai kód megfejtése terén. *„Kísérleteihez e.coli sejtek citoplazmáját használta fel, melyben jelen volt a fehérjeszintézishez szükséges minden komponens. Nirenberg, munkatársaival 1968-ban a genetikai kód megfejtéséért Nobel-díjat kapott.”*¹⁷³ A mikrobiológia, informatika és az

¹⁶⁸ Gregor Johann Mendel (1822. július 20. – 1884. január 6.): szudétanémet származású Ágoston-rendi szerzetes, a brünni Ágoston-rendi monostor apátja, botanikus, a tudományos örökléstan megalkotója. Törvényei: az első két törvény egy adott tulajdonság öröklődésére vonatkozik, míg a harmadik azt szögezi le, hogy a tulajdonságok egymástól függetlenül öröklődnek.

¹⁶⁹ Földesi Krisztina: A biometrikus azonosítási eljárások alkalmazhatósági szcenáriói a rendőri munkában. PhD értekezéstervezet, 58–61. oldal (Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016).

¹⁷⁰ <http://www.nature.com/scitable/topicpage/discovery-of-dna-structure-and-function-watson-397> – Learn Science at Nature (letöltés: 2016. november 28.).

¹⁷¹ For their discoveries concerning the molecular structure of nucleic acids and its significance for information transfer in living material (Az élő anyag információcseréje a nukleinsavak molekuláris szerkezetében – saját fordítás).

¹⁷² http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1962/index.html – Nobelprize.org – The Official Web Site of the Nobel Prize (letöltés: 2016. november. 28.).

¹⁷³ Nyitrai László: Géntechnológia és fehérjemérnökség, 16. oldal (ELTE TTK Biológiai Intézete, Budapest, 2013).

orvoslás technológia továbbfejlődésével a genetikai kutatások is olyan fázisba jutottak, hogy az orvostudományban a gyógyítás terén, a növénynevelésben a géntechnológia, és a bűnügyi DNS azonosításban új fejezet nyílt. A DNA fingerprinting- és profiling technikát Leicesterben 1985-ben, Alec John Jeffreys professzor a munkatársaival közösen fejlesztette ki, amelyet először az 1986-ban, a megerőszakolt és megölt, 15 éves Lynda Mann és Dawn Ashworth ügyében, az elkövető azonosításához alkalmaztak.¹⁷⁴ A nyomozás során leszűkített, mintegy ötezer főnyi férfiból vett DNS minta alapján végzett szűrés alkalmazásával végül sikeresen azonosították a tettest.

Magyarországon 1993-ban végeztek először DNS vizsgálatot.¹⁷⁵

2.1. A genetika alapú bűnügyi azonosítás és a szerológia összehasonlítása

A kriminalisztika ettől az időponttól kezdve a DNS azonosítást alkalmazza a pontatlan szerológiai azonosítás helyett. Szerológiai vizsgálatot napjainkban diagnosztikai céllal végeznek, amikor gyanítható fertőzőes megbetegedés; ezen kívül reumás betegségeknél, illetve sok más esetben. A szerológiai vizsgálat segítségével meghatározható az egyén vércsoportja, valamint diagnosztizálhatók bizonyos immunrendszeri deficienciák, amelyek az antitestek hiányával hozhatók összefüggésbe, mint például az X-kromoszómához kötött agammaglobulinaemia. A DNS – Finszter Géza által megfogalmazottak alapján –, olyan egyetemes jellegű az élővilágban, amelynek értelmében az „*ab ovo magában hordozza, hogy az azonosítás kiterjeszthető legyen a nem emberi eredetű biológiai anyagmaradványokra. A molekuláris genetika szintjén meg-lévő azonosságok és különbségek filogenetikai szempontból is elemezhetők, így a fajok, alfajok, egymástól elkülöníthetők.*”¹⁷⁶ Ez az információ az ember vonatkozásában – fajok alapján történő elkülönítése és abból nyert adatok alkalmazása –, etikai kérdéseket vet fel, és diszkriminatívnek minősülhet.

Az 1. táblázatban a szerológiai és a DNS-vizsgálatok összehasonlítása látható¹⁷⁷

	Szerológia	DNS-analízis
A vizsgálat szintje	fenotípus	genotípus
A vizsgált anyag	fehérje	DNS
Öröklődés	Mendel-féle szabályok	Mendel-féle szabályok
Változatosság	kisfokban polimorf	extrém fokban polimorf
Stabilitás	kevésbé stabil	igen stabil
Ellenállás növényi sa-vaknak	igen	nem

¹⁷⁴ <http://www.lynda-dawn.org.uk/> – In Memory of Lynda Mann and Dawn Ashworth (letöltés: 2016. november 27.).

¹⁷⁵ Tremmel Flórián–Fenyvesi Csaba–Herke Csongor: Kriminalisztika, 107–108. oldal (Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009).

¹⁷⁶ Finszter Géza: A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében. Összefoglalás, 152. oldal (Kézirat, Budapest, 2005–2007).

¹⁷⁷ Szerológiai és DNS-vizsgálatok, 307. oldal (17–1. táblázat).

Érés folyamat	születés után akár egy évig	nincs
Vizsgálható	csak vér	vér, ondó nyál, csont, stb.
A biológiai nem meghatározása	nem lehetséges	lehetséges

A DNS-minta összehasonlító vizsgálatához hatalmas előrelépés volt a polimeráz enzimmel végzett láncreakciós sokszorozási PCR technika, valamint a kapillárelektroforézis, és a multikolor fluoreszcens technika megtalálása. Dr. Lászik András, a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás-orvostani Intézet egyetemi adjunktusa szerint: *„ezekkel a technikai eljárásokkal és a szabályosan öröklődő, alacsony mutációs rátájú mikroszatellita lokuszok felfedezésével lehetővé vált a molekuláris biológia alkalmazása az igazságügyi orvostani gyakorlatban is.”*¹⁷⁸

Földesi Krisztina írja a már hivatkozott PhD értekezéstervezetében, hogy a DNS betűszó mögött egy kémiai elnevezés, a dezoxiribonukleinsav áll. Ez az öröklés anyaga, tulajdonságaink kódszótára. Watson és Crick rájött, hogy a DNS hosszú molekulája kettős spirál szerkezetű. A hosszú molekulák kisebb egységek összekapcsolásával jönnek létre. A biokémiában „A, C, G, T” betűkkel jelölt, négy egymástól különböző szerkezetű nukleotid váltogatja egymást. Ezek nem szabályos sorrendben váltakoznak. A DNS kettős spirálja két poinikleotid lánc egymás köré tekeredése, amelynél a csigalépcső szerkezetben az egymásnak megfelelő bázispárok és az őket összetartó hidrogénkötések alkotják a lépcsőfokokat. A kettős spirál szerkezete szigorúan meghatározott. Ebben az egyik lánc bázissorrendje megszabja a bázisok helyét a mások láncon: az (A)denin párja csak a (T)imin, a (G)uaniné csak a (C)itozin lehet. Ha a DNS kettős spirálját szétválasztjuk, megfelelő alapanyagok jelenlétében mindkét fél képes ön maga párjának előállítására, vagyis végső soron az eredeti molekula megkettőzésére. Ugyanez történik az élő sejtek osztódása során is.

A DNS analízisnek két nagy területe van az igazságügyi orvostanban, az egyik a származás-megállapítás, a másik a biológiai „nyomok”¹⁷⁹ alapján végzett személyazonosítás. Az eljárás alkalmazásával párhuzamosan, mint az eljárás-hoz tartozó elem, Magyarországon is létrejött a bűnügyi DNS-adatbank. Az adatbank akár a régebben történt és felderítetlen bűncselekményeket elkövető személyek kilétének megállapítását is lehetővé teszi.¹⁸⁰ Ugyanakkor olyan sajtós problémákat vet fel, mint az adatok kódolt formában történő tárolása, azok folyamatos ellenőrzése, őrzése, illetve az adatvédelemmel kapcsolatos személyi jogok tiszteletben tartása. Erre vonatkozóan a 2002. évi VI. törvényben¹⁸¹ *„az egészségügyi vonatkozású modern technológiák olyan lehetőségeket vetítenek előre, amelyek az emberiség fejlődését is nagymértékben befolyásolni tudják, ugyanakkor számos etikai, erkölcsi problémát vetnek fel. A jogi szabályozás feladatát ennek tekintetében úgy lehetne összefoglalni, hogy kereteket kell szabnia a társadalmi szempontból előnyös és elfogadható, valamint a társadalmilag káros, és ezzel egyidejűleg tilalmazott fejlődési irányok*

¹⁷⁸ Szerológiai és DNS-vizsgálatok, 308. oldal.

¹⁷⁹ Traszológiai értelemben véve, biológiai nyom nincs. A helyes műszó: biológiai anyagmaradvány.

¹⁸⁰ Például az „Aranykéz utcai robbantás” helyszínén rögzített DNS maradványok, illetve a „Fenyőgyilkosság” elkövetőjének ruházatán talált, és megfelelően rögzített DNS maradványok közel húsz év után lehetővé tették az elkövető, Jozef Roháč azonosítását.

¹⁸¹ A 2002. évi VI. törvény az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye; Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiégészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről rendelkezik.

szempontjából. Az egészségügyi technológia fejlődése rohamléptekben halad előre.”¹⁸² Ebben a tekintetben a modern orvosi technológiák alkalmazása a bűnelkövetők azonosítására sem etikailag, sem morálisan nem kérdőjelezhető meg. Ugyanakkor a genetikai adatbankokba felvett adatok tárolása és csoportosítása későbbi felhasználás céljából felvethet ilyen kérdéseket. A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet kutató szakértője Szemes Áfonya¹⁸³ megerősítette, hogy a rabosított személyektől levett DNS mintákból keletkezett adatokat sem rasszbéli, sem betegségekre eltárolni, csoportosítani nem lehet. Ezeket a kritériumokat a mintával való összevetésnél sem lehet alkalmazni. Erről a genetikai kutatások eredményei alkalmazásának etikai kérdései című fejezetben részletesebben kívánok szólni. A DNS-adatbázis¹⁸⁴ a nagy tárgyi súlyú bűncselekményt elkövetők azonosításához, illetve az ismeretlen tettesek, valamint a tömegszerencsétlenségek, háborús tömegsírok vizsgálatánál nélkülözhetetlen, valamint az illegális szerv- és emberkereskedelem elleni harc egyik alapkövét képezi.¹⁸⁵

2.2. Az emberi génállomány egyedisége

A DNS kriminalisztikai célú alkalmazását az a tény teszi lehetővé, hogy noha minden ember genetikai térképe nagyon hasonló, de a DNS-szekvenciákban rejlő eltérések egyedi azonosítást tesznek lehetővé. Ebből következik, hogy a biológiai „nyomok” genetikai egyediségük révén, kétséget kizáróan a bűneset helyszínéhez, a sértetthez, vagy az elkövetőhöz köthetők. Az azonosításhoz szükséges feltétel, az egyedi kódot hordozó testnedvek nyomhordozóra történő átvitele, és annak megtalálása. Az eljárás lényegében egy mintaalapú összehasonlító módszerrel történik. A minta a helyszínen talált adatokkal és a sértettől vagy a vélt elkövetőtől, esetleg vérszerinti hozzátartozójától, genetikai bűnügyi adatbankban tárolt adattal kerül összehasonlításra. Az egyedi változatokat egy DNS profilszakaszban (lokuszban) található poliformizmusok adják, amelyek, ha a mintával összehasonlítva – speciális fényben – a lokuszokon azonos mintázatot rajzolnak ki, az egyezőséget jelent. Ez akár kevert információt tartalmazó minták esetében is lehetséges, de felvetődik a kérdés, hogy egy esetleges génmanipulációnál ezek a jelenleg determinista paradigma körén belül értelmezett egyedi adatok hogyan változhatnak meg.

¹⁸² Homicskó Árpád Olivér: Az új technológiák kihívásainak szabályozása az egészségügy területén. Tóth András (szerk.): Technológia jog – Új globális technológiák jogi kihívásai, 228. oldal (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2016).

¹⁸³ Szemes Áfonya igazságügyi genetikai szakértő a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban (NSZKK).

¹⁸⁴ A DNS-profil-nyilvántartást (a DNS-adatbázist) a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény szabályozza.

¹⁸⁵ http://www.bszi.hu/e107_files/downloads/kompetencia_tablazat_20151028.pdf – az NSZKK [korábban Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI)] tevékenységi körét szabályozó 4/2014. igazgatói intézkedés 1. melléklete (letöltés: 2017. június 11.).

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Angyal Miklós: Ismeretlen személyazonosságú holttestek kriminalisztikai és szakértői azonosítása. Doktori értekezés (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2014)
2. Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog I–III. Kommentár a gyakorlat számára – Második átdolgozott kiadás (HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2016)
3. Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika 1. kötet oldal (BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004)
4. Finszter Géza: A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében. Összefoglalás (Kézirat, Budapest, 2005–2007)
5. Földesi Krisztina: A biometrikus azonosítási eljárások alkalmazhatósági szcenáriói a rendőri munkában. PhD értekezéstervezet (Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016)
6. Földesi Krisztina: A daktiloszkópia funkcionális története. Hadmérnök X. évfolyam 3. szám (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2015)
7. Francis Galton: Fingerprints (McMillan & Corporation, London & New York, 1892)
8. Homicskó Árpád Olivér: Az új technológiák kihívásainak szabályozása az egészségügy területén. Tóth András (szerk.): Technológia jog – Új globális technológiák jogi kihívásai (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2016)
9. http://www.bszki.hu/e107_files/downloads/kompetencia_tabla-zat_20151028.pdf – az NSZKK [korábban Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI)] tevékenységi körét szabályozó 4/2014. igazgatói intézkedés 1. melléklete (letöltés: 2017. június 11.)
10. <http://www.erzsebetrosta.hu/borlec-rajzolatok-dermatoglyphia/borrajzolatok-tudomanya/a-borrajzolatok-osztalyozasa.html> – Rosta Erzsébet honlapja (letöltés: 2016. november 26.)
11. <http://www.lynda-dawn.org.uk/> – In Memory of Lynda Mann and Dawn Ashworth (letöltés: 2016. november 27.)
12. <http://www.nature.com/scitable/topicpage/discovery-of-dna-structure-and-function-watson-397> – Learn Science at Nature (letöltés: 2016. november 28.)
13. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1962/index.html – Nobelprize.org – The Official Web Site of the Nobel Prize (letöltés: 2016. november. 28.)
14. <http://www.vichy.hu/> – Vichy Laboratoires (letöltés: 2016. november 26.)
15. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/225321.pdf> – Jeffery G. Barnes: History (letöltés: 2016. november 26.)
16. Ibolya Tibor: A tetoválás, mint a kriminalisztikai azonosítás eszköze a magyar kriminalisztika történetében. Kriminalisztikatörténeti tanulmányok I. fejezet (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)
17. Ibolya Tibor: Dr. Gábor Béla, a daktiloszkópia első magyar szakértője. Kriminalisztikatörténeti tanulmányok III. fejezet Kriminalisztikatörténeti tanulmányok I. fejezet (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015)
18. Lászik András: Szerológiai és DNS-vizsgálatok. Sótorny Péter: Igazságügyi orvostan (Simmelweis Kiadó, Budapest, 2011)

19. Nyitrai László: Géntechnológia és fehérjemérnökség (ELTE TTK Biológiai Intézete, Budapest, 2013)
20. Postgate John Nicholas: Az asszír és a babiloni birodalom (Helikon Kiadó, Budapest, 1985)
21. Quintilianus, Marcus Fabius: Szónoklattan. Szerkesztette: Adamik Tamás (Pesti Kalligram Kft. Kiadó, Budapest, 2009)
22. Raymond Dawson: A kínai civilizáció világa (Osiris Kiadó, Budapest, 2002)
23. Si Naj-an: Vízparti történet I–III. Szerkesztette: Simon Róbert. Fordította, a jegyzeteket és az utószót írta: Csongor Barnabás (Európa Kiadó, Budapest, 1977)
24. Song Ci: Egy kínai halottkém feljegyzései. A világ első igazságügyi orvostani kézikönyve 1247-ből. Fordította és az előszót és a jegyzeteket írta: Tokaji Zsolt (Quattrocento Kiadó, Budapest, 2013)
25. Szent Biblia: Jób könyve 37 rész 6. vers (Károli fordítás)
26. Tremmel Flórián–Fenyvesi Csaba–Herke Csongor: Kriminálisztika (Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009)

Reflektáló

**Jogi témájú hírek és
szakcikkek kommentárja**
Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

A morgás joga (*ius murmurandi*) az ókori Rómából származik: a plebsnek, vagyis a politikai jogokkal – kezdetben – nem rendelkező szabad lakosságnak megadatott a felszólaláshoz, a véleménynyilvánításhoz, *ad absurdum* az ellenvélemény kifejtéséhez való jog. A későbbi köztársaságok és demokráciák alkotmányaiban vagy alaptörvényeiben – mint a szólásszabadság vagy a véleménynyilvánítás joga – alapjogként szerepel ez a kitétel.¹⁸⁶

A „Reflektáló” címmel, 2016. január 1-jétől indult új rovatban jogi (de alapvetően büntetőjogi és kriminalisztikai) témájú hírek, valamint szakcikkek rendhagyó kommentárjait tesszük közzé. A kommentárok azért rendhagyók, mert alkalmasint nem mentesek a bírálattól, az építő jellegű kritikától, sőt, olykor-olykor a humortól és a pajkos összekacsintástól sem.

A népnek joga van ahhoz, hogy elégedetlenségének hangot adjon. A bűnügyi szakember (nyomozó hatóság tagja, rendészeti oktatási intézmény oktatója, büntetőjogász és/vagy kriminalista stb.), úgy is mint a nép gyermeke, ugyan-csak jogosult arra, hogy a jogalkotással és/vagy a jogalkalmazással kapcsolatos anomáliákat észrevételezze, s ezeket közzétegye, illetve bármilyen szakmai kérdésben véleményt nyilvánítson.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Íme, a „Reflektáló”: lehet morgolódni!

Még két hónapig lehet fizetni a régi ötezressel

Olvasom az Adó Online hírlevelében, hogy „már csak 2017. július 31-ig lehet fizetni a készpénzes vásárlásoknál a régi – 2016 előtt kibocsátott – 2000 és 5000 forintos címletű bankjegyekkel, mert július végén a Magyar Nemzeti Bank bevonja a forgalomból azokat – közölte az MNB.”¹⁸⁷

Már a kihirdetésekor sem értettem, és most sem értem ezt a rendelkezést. Biztosan bennem van a hiba.

Felvetéseim:

1. Miért vonja be július végén az MNB a régi 2000 és 5000 forintos bankjegyeket? A cikkben az áll, hogy azok cseréje kedvező ütemben halad, így május

¹⁸⁶ Lásd Magyarország Alaptörvényének IX. cikk (1) bekezdését: „Mindenkinek joga van a vélemény szabadságához.”

¹⁸⁷ http://ado.hu/rovatok/cegvilag/meg-ket-honapig-lehet-fizetni-regi-otezressel?utm_source=Ado-online_hirlevel_2017_23&utm_medium=email&utm_campaign=Adoonline_hirlevel_2017_23 – Adó Online hírlevél (letöltés: 2017. június 1.).

végéig a 2000 forintos bankjegyeknek már 60 százaléka, az 5000 forintos bankjegyeknek pedig közel háromnegyede újakra cserélődött.

2. Amennyiben ez így van, akkor nem lenne ésszerűbb a folyamat végét megvárni? Hiszen, ha az MNB folyamatosan és „kedvező ütemben” vonja be a bekerült bankjegyeket, valamint újakat bocsát ki helyettük, akkor a régi bankjegyek néhány hónap alatt elfognak, vagyis a probléma is okafogyottá válik. Miért kell a lakosságot folyton-folyvást csuklóztatni?

3. A cikkben „megújított” bankjegyekről esik szó. Megújított? A 2017. augusztus 1-jétől forgalomban lévő 2000 és 5000 forintos bankjegyek egyfajta generálózott bankjegyek? Valamiféle javításon estek át? Netán érvényüket veszítették és megújították őket? Hát persze, hogy nem. Ezek vadonatúj ötezeres papírpénzek. „Megújított bankjegyek”: micsoda badarság!

4. A kereskedők augusztus 1-jét követően már nem kötelesek elfogadni a régi, bevont címleteket (nem tilos nekik, tehát elfogadhatják). Ezzel párhuzamosan a cikk kiemeli: a régi bankjegyek a bevonást követően, díjmentesen beválthatók minden bank- és postafiókban három évig, a jegybankban pedig húsz évig – azonos címletű – törvényes fizetőeszközzé. Ha ez igaz, akkor a kereskedők miért nem kötelesek elfogadni a régi pénzt? Ők a készpénzben befolyt bevételt hol váltják be? Na? Nos? Hát persze, hogy a bank- és postafiókban. Akkor?!

5. A régi 2000 és 5000 forintosokat a jegybank miért csak húsz évig váltja be (tudom, a törvény így rendelkezik, de akkor is)? Húsz év után „elévül” a pénz? Vagy mi történik?

Nos, ez jár a fejemben.

Kié egy elhunyt gyermek Facebook-profilja?

A szülők és a közösségi portál egyaránt maguknak követelik az elhunyt lány online beszélgetéseit, bejegyzéseit és fotóit.

„A berlini tartományi bíróság tavaly januárban hozta meg az elsőfokú ítéletét egy olyan ügyben, amelyben egy öngyilkosságot elkövetett lány üzeneteit akarták látni a szülők, de a Facebook, az adatvédelemre hivatkozva, megtagadta azok kiadását. Az ügyben eljáró bíró az ítélet indoklásában kiemelte, hogy a Facebookkal kötött szerződés, ezáltal pedig a közösségi platformon létrehozott profil is része az elhunyt fiatal digitális örökségének. Ezért a Facebook-profilokat, és az azokon fellelhető bejegyzéseket sem lehet másként kezelni, mint a leveleket vagy a naplót.”¹⁸⁸

Az elsőfokú ítélet ellen a Facebook fellebbezést nyújtott be. Azt már előzetesen mind a két fél jelezte, hogy fellebbezni fog, ha számára nem elfogadható döntés születik, és az ügyben a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság dönt majd. Nos, a Berlini Kamarabíróság a másodfokú ítéletében a Facebooknak adott igazat, ugyanakkor az ítélet nem jogerős, így az ügy a Német Szövetségi

¹⁸⁸ <https://sg.hu/cikkek/116784> – A szülők örökölhetik a gyermekük Facebook-profilját. Sg.hu informatika és tudomány (letöltés: 2017. június 1.).

*Legfelsőbb Bíróság elé kerül. A bíró fő problémája a harmadik személyek védelme, azaz a lány beszélgetéseit ugyan – véleménye szerint – megismerhetnék a szülők, de barátai, ismerősei személyiségi jogait is védeni kell, a levéltitokra vonatkozó törvény rájuk is vonatkozik.*¹⁸⁹

Érdekes egy ítélet... Nem vagyok polgári jogász, így nem kényerem az öröklési jog sem, de arra még emlékszem, hogy az örökhagyó halálakor az örökösre a hagyaték teljes egésze átszáll, ideértve a szó klasszikus értelmében vett vagyont, a vagyoni jogosultságokat (a jövőbeni várományokat is), a szellemi „termékeket” (pl. levelezések, naplóbejegyzések), valamint a követeléseket. Más kérdés, hogy ez utóbbiak esetében az örökös csak az öröksége erejéig felel. *„Az ember halálával hagyatéka mint egész száll az örökösre”* (Ptk.¹⁹⁰ 7:1. §).

A másodfokú ítélet a „harmadik személyek” személyiségi jogainak védelmére hivatkozik. Vonjunk párhuzamot: példának okáért az örökhagyó hagyatékának részét képezi hagyományos, papíralapú és postán keresztül továbbított levelezése. Nemes egyszerűséggel, 15 cipős dobozban *„szunnyad”* 70 év *„terméke”*. A levelekben szinte egytől-egyig szerepelnek harmadik személyek: hozzátartozók, egykori szerelmek, barátok és ismerősök, sőt, akár ellenségek is, hiszen az ember ritkábban levelezik saját magával.

Nos, ilyenkor mi a helyzet? Az örökös nem veheti át a hagyatékot, a levelezőpartnerek (értsd harmadik személyek) személyiségi jogainak védelmére hivatkozással? Töprengjünk el ezen. Ha meghalok, akkor a fiaim nem kap-hatják meg azokat a leveleket, amelyeket még sorhatárőr koromban az akkori feleségemmel, családtagjaimmal és barátaimmal váltottam, és amelyek – édesanyám jóvoltából – a birtokomba kerültek?! Továbbmegyek: halálunk után a jelenlegi feleségemmel váltott (szerelemes) levelek tartalmát nem ismerheti meg közös gyermekünk, mert azokban szerepel vagy szerepelhet harmadik személy is?

Na, erre mondaná Besenyő Pista bácsi: *„Hát ez hülyeség!”* Bizony, nagyon az (ezt már én írom). Az ítélet a mindennapi valóságtól elrugaszkodott jogalkalmazói gondolkodásmód terméke, még szerencse, hogy mindez Németországban történt.

¹⁸⁹ <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125561/kie-egy-elhunyt-gyermek-facebook-profilja> – Kié egy elhunyt gyermek Facebook-profilja? Sg.hu informatika és tudomány (letöltés: 2017. június 1.).

¹⁹⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.).

Múltidéző

Régi bűnügyek nyomozásának tapasztalatai

Időutazásra invitálom a nyájas olvasót: ha úgy tetszik, egyfajta múltidézésre, amelynek során szembesülhetünk régi bűnügyek nyomozásának a tapasztalataival, mintegy beleshetünk a kulisszák mögé... Vajon, annak idején mit csináltak jobban vagy másképpen a nagy öregek?

Az időkerék megindul: sebesen, majd egyre lassabban forog, végül megáll. Hol, merre járunk? Hányat írunk? Igen, már látni: Budapest VIII. kerület, a Baross-téri Áfor-üzemanyagtöltő állomás, 1985. február 26-án, éjfél után néhány órával. Nagy balhé lehetett, mert csak úgy nyüzsögnek a taxisok...

Józsa Miklós – Rapcsák István¹⁹¹

Fegyveres rabló elfogása¹⁹²

A Budapesti Rendőr-főkapitányság Központi Ügyeletére 1985. február 26-án 02:40 órakor érkezett a Főtaxi diszpécserének telefonbejelentése, hogy fegyveres rablási kísérlet történt a Budapest VIII. kerület, Baross téri Áfor-üzemanyagtöltő állomáson.

A Központi Ügyelet rádión riasztotta a főkapitánysági rablási I. csoporttól portya- és figyelőszolgálaton részt vevő két nyomozót, akik a VIII. kerületi italmérő- és szórakozóhelyeket ellenőrizték, valamint az akciócsoportot a helyszínre indították. A legfontosabb lépés a történetek tisztázása és főként annak megállapítása volt, hogy a támadó valódi vagy játékfegyverrel rendelkezett-e?

Mi történt?

A nagy forgalmú benzinkút frekventált helyen, a Keleti pályaudvar melletti parkoló, valamint a 72-es postahivatal között található. A közelben a Főtaxi drosztján még éjjel is több kocsi áll benn. A várakozó taxigépkocsi-vezetőktől

¹⁹¹ A szerzők – sorrendben: rendőr százados és rendőr őrnagy – egykoron a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztályán teljesítettek szolgálatot. Közülük Rapcsák István nyugállományú rendőr alezredes (a 2016 júniusában megszűnt Obsitos Detektívek Egyesületének egyik alapító tagja), aki a szakcikk írásakor a negyvenes éveinek a vége felé járt, napjainkban pedig a nyolcvanas éveit tapossa. Józsa Miklós őrnagyként vonult nyugállományba. A Szerkesztőbizottság nevében is kívánok mindkettőjüknek hosszú és boldog életet, valamint erőt, egészséget!

¹⁹² A cikk a Belügyi Szemle 1985/7. számában, a 104–109. oldalon jelent meg (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1985). Lapunk hasábjain a szerkesztett és a szükséges mértékben stilizált változat olvasható. Szerkesztő: dr. Kovács Gyula.

beszerzett adatok arra utaltak, hogy a támadó valódi lőfegyverrel rendelkezett, bár annak típusára, kaliberére vonatkozóan nem tudtak felvilágosítást adni.

Horváth Miklós, kútkezelő elmondta, hogy a 02:35 óra körül felfigyelt egy férfira, aki többször is elment a benzinkút raktárának ablaka előtt. Gépkocsit az üzemanyagtöltő állomáson ekkor nem látott. Úgy döntött, megkérdezi, hogy mit akar az ismeretlen, ezért a raktárajtóhoz ment. A belső ajtó kinyitásakor azt vette észre, hogy a vele szemben lévő másik ajtón *sállal eltakart arcú férfi lépett be, jobb kezében célzásra emelt pisztoly tartott*. Horváth Miklós azonnal megfordult, és a raktáron keresztül a másik kijáraton kiszaladt (közben kiáltott munkatársának, Varga Gyulának), és a közelben várakozó taxisoktól segítséget kért.

Varga Gyula szinte fel sem fogta, mire figyelmeztette munkatársa, amikor ő is meglátta a fegyveres férfit. Meglepetésében a férfitől annyit kérdezett, hogy *„Mit akar?”* Azt a választ kapta, hogy *„A bevételt, s ha nem adják, löni fogok. Vegye ezt komolyan!”* Közben a hátsó raktárajtó becsukódott. A férfi annyit kérdezett, hogy a *„Kollégád nincs bent?”* Varga azt válaszolta, hogy *„Kiment a taxisoknak szólni.”* A férfi erre ugyanazon az ajtón kimenekült, amelyiken bejött. Varga Gyula a menekülő után az utcára futott, az üldözésre induló taxi vezetőjének mutatta, hogy a rabló a Baross-szobor irányába menekült. Horváth Miklós és Varga Gyula a benzinkútnál maradt, a taxigépkocsi-vezetők közül még ketten csatlakoztak munkatársukhoz. A kútkezelők jó ruházat- és személyleírást adtak a támadóról. A taxisok elmondták, hogy a rabló a Verseny utca egyik kapualjában tűnt el a szemük előtt.

Az adatgyűjtés után a közben megérkezett *rendőri erők lezárták a Verseny utca elejét*, és megkezdődött a lakóházak átvizsgálása a taxigépkocsi-vezetők jelzése alapján (1. sz. ábra).¹⁹³ A 2. és a 6. számú lakóépületek kapui nyitva voltak, az ott folytatott kutatás eredménytelen maradt. A 4. számú épület kapubejárata zárva volt, ezért a tömbházfelügyelőt felkeltették, hogy a kaput nyissa ki. Kiderül, hogy a zár rég elromlott, azt bezárni nem lehet.

A kémlelőnyíláson keresztül bevilágítva láttuk, hogy valaki áll a kapu mögött. A kapu mögött álló férfinak a támadó ruházatleírására illő dzsekije volt. A tapasztaltakat azonnal jelentettük a központi ügyeletnek, a kaput nyomó férfit felszólítottuk a törvény nevében, hogy adja meg magát. A férfi a sötétben a kaput elengedte, és a lépcsőházban eltűnt.

Az épület átkutatása

Tekintettel arra, hogy az üldözött fegyverrel rendelkezett, körültekintően, óvatosan kellett eljárni a lakott ház átkutatásánál, mert amennyiben fegyverhasználatra kerül sor, a gurulatot kapó lövedék bárkit eltalálhat; a mentőket kirendeltük, a szomszédos házakat lezártuk. A Verseny utca, a Baross tér és a Murányi utca által határolt épülettömböt körbevettük. A kétemeletes lakóépület kutatásának megkezdésekor a tömbházfelügyelővel felkapcsoltattuk az udvari és a lépcsőházi világítást. A szinteket elosztottuk. Minden élen haladót ketten biztosítottak. Ügyeltünk: minimális zajt csapjunk, hogy a tettes lépéseit meghallhassuk.

¹⁹³ Az 1. ábra a Belügyi Szemlében közzétett eredeti helyszínrajz digitalizált változata (a szerkesztő megjegyzése).

A pincerész kutatása eredménytelen maradt. Az átfésült részt blokkoltuk. Felfigyeltünk arra, hogy valaki a lépcsőn halkán *a második emeletre lopakodik*, majd láttuk, hogy az első emeleti függőfolyosón végigfut, s a folyosó végén lévő WC-ajtó mögött eltűnik. A többszöri, határozott, erőteljes felszólításra – hogy dobja el a fegyvert, s adja meg magát – a tettes nem reagált.

Gyorsan tisztáztuk, hogy a WC-ből további menekülési út nincs (2. sz. ábra).¹⁹⁴ Az ismételt, határozott felszólításokra a férfi kiszólt a WC-ből: „*Tisztel akarok beszélni!*” A második emeleten tartózkodó nyomozó (r. százados), nevét, rendfokozatát hangosan bemondva, ismét határozottan felszólította a menekültöt fegyverének eldobására és megadásra. A válasz: „*Vonuljanak el a házból, biztosítsanak szabad elvonulást, s a fegyvert majd bejuttatom a rendőrségre!*” „*Kérése nem teljesíthető. Dobja el a fegyvert, és adja meg magát!*” – volt a válasz.

A férfi 10 perc gondolkodási időt kért, amit megadtunk. Közben több kérdést intéztünk hozzá, érdeklődtünk neve, életkora, előélete és családi állapota felől. A kérdésekre válaszolatot, mindössze a nevét nem volt hajlandó elárulni: „*Nem vagyunk ismerkedési esten!*”

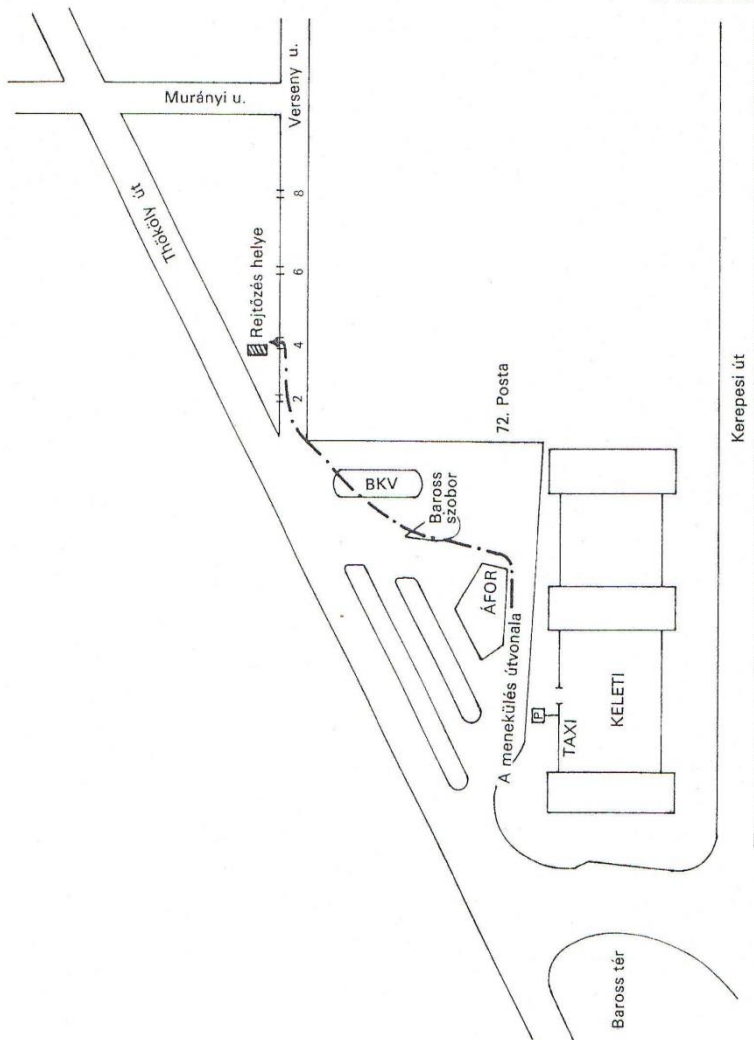
Így sikerült megtudni, hogy *volt már büntetve*, s a közelmúltban szabadult. Az ismételt felszólítás után a férfi megkérdezte: miért nem hagyjuk gondolkodni, amikor neki jelentős kérdésben kell döntenie. Hangosan úgy gondolkodott: ha megadja magát, akkor megrohanjuk és bántalmazni fogjuk, már csak azért is, mert fegyvere van. E téves elképzelését eloszlattuk, hiszen elsődleges célunk nem a lelövése, hanem a fegyverhasználat nélküli elfogása volt. Megpróbáltunk pszichikailag hatni rá, bár ahhoz nagyon keveset tudtunk róla.

Időközben a Rablási Csoport vezetője is a helyszínre érkezett, tájékozódott az események alakulásáról. Kiegészítette a korábban tett intézkedéseket, ellenőrizte az akcióban részt vevők készségét. Intézkedett a mesterlövészek kirendelésére, eligazítására, valamint az előljáró értesítésére, ezután pedig átvette a parancsnokságot. Hangosan bemutatkozott a férfinak, s neve, rendfokozata, beosztása közlését követően felszólította, hogy lépjen elő, dobja el a fegyvert, és adja meg magát. Elutasító választ kapott. A férfi közölte továbbá, hogy még nem döntött saját sorsa felől, amihez joga van, hiszen az elkövetett cselekményért súlyos évekkel kaphat. Arról medítált, hogy mit fognak szólni munkatársai, kollégái, családtagjai az esethez. Ő nem akar az újságokban vagy a Kétfényben szerepelni. Fennhangon gondolkodott távozási esélyeiről. Két lehetőséget látott. Az egyik, hogy megadja magát, a másik pedig, hogy öngyilkos lesz. A fegyvert többször kibiztosította, tűzkész állapotba helyezte, ami a csendben jól hallható volt.

Az *újabb megadási felszólításra* és arra az ígéretre, hogy nem lesz bántódása, ismét visszautasító választ adott. Kis ideig tartó gondolkodás után cigarettát kért. A feltétel az volt, hogy a cigarettát a küszöbön helyezze el. Ha erőszakot merünk vele szemben alkalmazni, úgy löni fog. A cigarettát a kért módon megkapta.

¹⁹⁴ Az 2. ábra a Belügyi Szemlében közzétett eredeti helyszínrajz digitalizált változata (a szerkesztő megjegyzése).

1. számú ábra

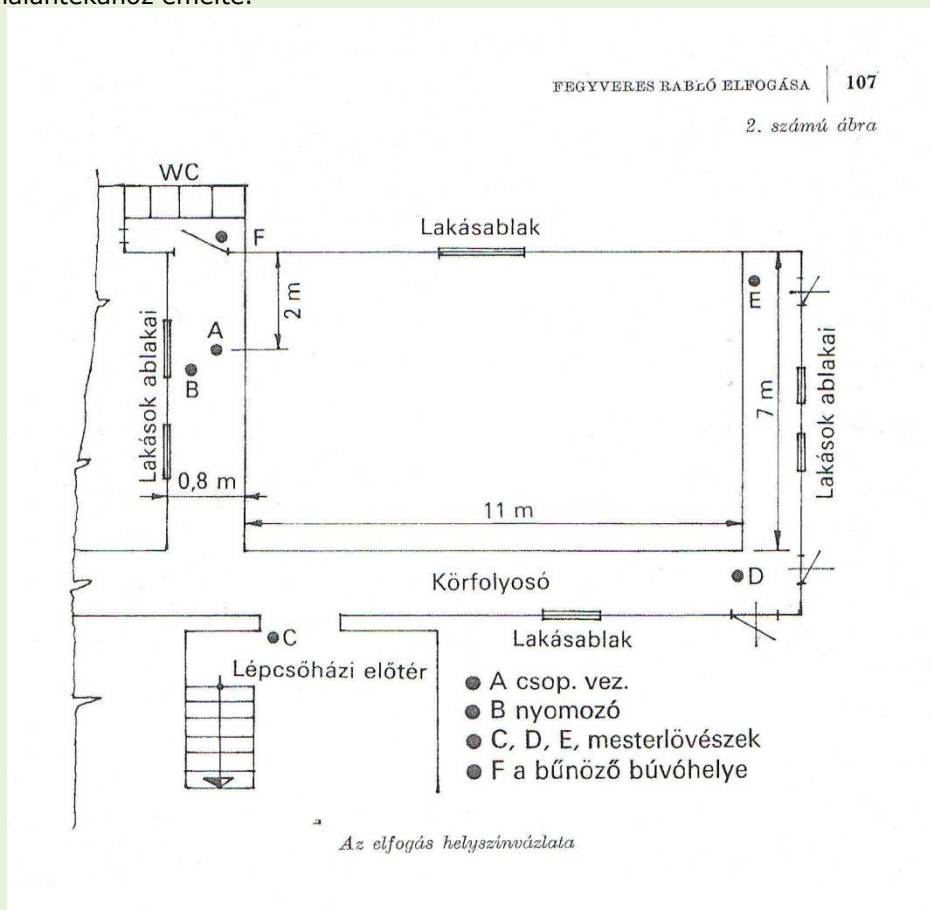
A bűncselekmény helyszínvázlata

A Bűnügyi Osztály vezetője is a helyszínre érkezett, átvette a parancsnokságot, a tettessel való tárgyalás irányítását. Hangosan bemutatkozott, közölte nevét, rendfokozatát, beosztását, és felszólította a fegyveres férfit, hogy adja meg magát. Felhívta a férfi figyelmét arra, hogy értelmetlen az ellenállás, gondoljon a családjára, szüleire és saját magára. *Ez a felszólítás is eredménytelen maradt.*

A férfi megint cigarettát és újabb gondolkodási időt kért. Közölte, hogy a cigarettát ismét az vigye, aki az előzőekben, és tegye le a küszöbre. Kérését teljesítettük. Ismét hangosan mérlegelte helyzetét. Több variációra gondolt. Mindenáron el akart menni az épületből. Közöltük, hogy nincs erre lehetősége. Ezt követően felváltva szóltunk a fegyveres férfihez, aki többszöri gondolkodási idő kérésével próbálta húzni az időt.

Aztán harmadszor is cigarettát kért. Ekkor már látszott, hogy csökken a figyelve. Ezt a helyzetet kihasználva közeledtünk feléje. A résnyire nyitott ajtón azonban ezt észrevette, s felszólított bennünket a visszalépésre, ellenkező esetben löni fog. Körülbelül 3-4 méterre visszavonultunk.

Nem hagyhattuk, hogy magában kárt tegyen, szóval tartottuk. Időközben kezdett kivilágosodni, és a folyosóról jól látszott, hogy a pisztolyt többször is a halántékához emelte.

Az elfogás

Körülbelül 05:55 órakor ismét elindultunk a WC irányába. Amikor mintegy 2 méterre lehattunk, láttuk, hogy a nagyjából 180 cm magas, erős testalkatú

férfi kissé leengedte a jobb kezében tartott pisztolyt, amelynek csöve így a föld felé irányult. Egy alkalmas pillanatban a WC-ajtót az elől álló csoportvezető nagy ütéssel benyomta, mindhárman benyomultunk, s – jobb csuklóját a pisztollyal együtt a falhoz szorítva, a nyakát és a haját megragadva – ártalmatlanná tettük a rablót.

Ismét felszólítottuk, hogy a fegyverét adja át, mert az ujjá még mindig az elsütő billentyűn volt. A fegyvert nem dobta el, de hagyta, hogy a kezéből kivegyük. Az elvett fegyver R 61-es típusú, 9 mm kaliberű, FÉG gyártmányú pisztoly volt. A fegyver csövében 1 db lőszer, míg a tárban 3 db lőszer volt betárazva.

A tettes

A fegyveres rabló Szarvas Ferenc, 30 éves budapesti lakos volt, korábban két tulajdon elleni bűncselekmény miatt vonták felelősségre.

Vallomásaiban előadta, hogy anyagi gondokkal küszködött. Egy házaspárnak 50.000,- forinttal tartozott. Ígérete szerint ezt az összeget 1985. február 26-án 17:00 óráig kell átadnia. A fegyverhez a Bp. XIII. kerület egyik italboltjában jutott. A pisztolytáskát, a 2 db tárat 10 db lőszerrel, és természetesen a fegyvert 5000,- forintért vette. A vásárlásra – állítása szerint – január elején került sor. A két férfival – akitől a fegyvert vásárolta – „*Itt a piros, hol a piros játék*” közben ismerkedett meg.

Anyagi problémái időközben nem rendeződtek. Vészesen közeledett a február 26-a, a visszafizetés határideje. Úgy döntött, hogy a 100 Folk Celsius együttes – amelynek alkalmazottja volt – vidéki turnéjáról történő visszaszállítása után fogja a kitervelt rablást végrehajtani. A miskolci koncertre magával is vitte a pisztolyt. Társaihoz képest később indult hazafelé, így lehetősége volt a fegyvert kipróbálni. Állítása szerint félúton haladhatott, amikor az M3-as autópályán *egy lövést leadott* a szántóföld irányába. A fegyver kifogástalanul működött. Elbiztosította, majd Budapestre jött.

A Keleti pályaudvarhoz 02:00 óra előtt pár perccel érkezett. Láta, hogy nincs nagy forgalom, ezért a Barkast a Verseny utca és a Murányi utca kereszteződéséhez közel állította le. Gyalog ment a Keletihez, s közben alaposan szemügyre vette a kutat és környékét. Körülbelül 02:40 órakor elhatározta, hogy végrehajtja a tettet. Arca elé húzta a sálját, és megindult a raktár felé. A pisztolyt csőre töltötte és benyitott...

Az ügyből levonható tanulságok

A kútkezelők helyzetfelismerése, nyugodt és határozott magatartása, bizonyos mértékig megzavarta a bűnözőt cselekménye végrehajtásában. *A taxisok* segítségnyújtása megakadályozta abban, hogy a meneküléshez leállított Barkas 1000-es gépkocsihoz eljusson, s a helyszínről távozzon. *A rendőri egységek* által végrehajtott blokkolás megfelelő területre terjedt ki, így nem tudott a másik házba menekülni.

Az elrejtőzött fegyveres bűnöző közvetlen környezetének külső ellenőrzése azért volt szükséges, hogy kiderüljön: van-e másik útvonal a menekülésre tétőtérbe vagy másik lakóépület udvarába. Bár a tanúk egy támadóról beszéltek, de nem volt kizárható, hogy esetleg más személy is segítheti a menekülésben.

Hangsúlyozni kell, hogy a többféle szolgálati egység feladatának koordinálása folyamatosan megvalósult.

A lefegyverzés előtt gyorsan áttekintettük és értékeltük a helyzetet. Megbeszéltük a további tennivalókat, meghatároztuk a feladatokat mind a nyomozóknak, mind a közbiztonsági állományúaknak. Fontos volt, hogy az intézkedő parancsnok és nyomozó megfelelő *kontaktusban maradjon* a fegyveres férfival. Fel kellett készülni arra az esetre is, ha a fegyveres férfi lő, vagy túszt ejt. A személybiztonság érdekében a mesterlövészek záró gyűrűt alkottak a II. emeleten, amit a fegyveres férfi is láthatott, érzékelhette a túlerőt. Ez azért is fontos volt, hogy az esetleges kitörési kísérletnek elejét vegyűk.

Az akció megkezdésekor és a zárás kialakításakor felhívtuk a résztvevők figyelmét *a fegyverhasználat módjára*, hogy zárt rendőri egységben fegyverhasználat csak parancsra történhet. A helyszínen ténykedő nyomozók nyugodt, kiegyensúlyozott, határozott magatartása kedvezően hatott a bűnözőre.

Önkéntelenül is felmerült a kérdés: *miért a nyomozóknak kellett* lefegyverezni a támadót, s miért nem az ilyen feladatok elvégzésére kiképzett egység tagjainak, holott ők is jelen voltak?

Elsődlegesen is utalni kell a már leírtakra: A cél nem a megsemmisítés, hanem az elfogás volt. Bűnüldözési szempontból sem mindegy, hogy a tettes életben marad-e, hiszen csak így van mód és lehetőség az összes körülmény tisztázására. A humánumnak még ilyen súlyos bűncselekmény elkövetőjével szemben is érvényesülnie kell. Nem biztos, hogy egy erőszakosabb akció hasonlóan kedvező eredményt ért volna el.

Szarvas Ferencet előzetes letartóztatásba helyeztük, s a további büntetőeljárást a BRFK Vizsgálati Osztályával közösen folytatjuk.

Ez történt velünk

***Konferenciák, riportok,
könyvbemutatók és recenziók***

Dr. Kovács Gyula

A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai

Beszámoló egy konferenciáról

„A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai” című konferenciára 2017. május 18-án, 09:00 órától került sor, a Magyarországi Református Egyház zsinati dísztermében (1146 Budapest, Abonyi u. 21.). A rendezvényt a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete (felelős: prof. Dr. Domokos Andrea, intézetvezető egyetemi tanár) és dr. Újhelyi Bence egyéni ügyvéd szervezte.

A rendezvény aktualitását azok a Magyarországon ismertté vált gazdasági jellegű bűncselekmények adták, amelyek évente 100 milliárdos vagyoni hátrányt okoznak az egyes személyeknek, illetve a költségvetésnek. A vállalkozásokon keresztül megvalósuló bűncselekményeket jellemzi, hogy egy részük kikerült a morális alapon elítélt bűncselekmények köréből, valamint a nagyfokú látencia, az „intellektualizálódás”, és sok esetben szervezett elkövetés. A konferencia célja a vállalkozói büntetőjogi felelősség és a vállalkozók által elkövetett bűncselekmények hazai, illetve nemzetközi, elméleti és gyakorlati kérdéseinek összevetése, vizsgálata volt. Mind az elmélet, mind a gyakorlat területén elismert szakemberek előadását hallhatták az érdeklődők. A konferencián elhangzott előadásokból – a korábbi rendezvényekhez hasonlóképpen – a KRE ÁJK utókiadvány megjelentetését tervezi.

A konferencián a regisztrációt, és Dr. Törő Csaba dékán megnyitóbeszédét követően – sorrendben – a következő előadások hangzottak el:

- *Adósok börtöne* (prof. Dr. Domokos Andrea, levezető elnök, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete);

- *A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai* (dr. Molnár Gábor Miklós, tanácselnök, Kúria);

- *A „cégtemető” és a stróman-jelenség büntetőjogi megítélése* (dr. Vankó László pénzügyőr dandártábornok, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal bűnügyi főigazgatója);

- *Hűtlen kezelés és társai* (dr. Fürcht Pál, fővárosi főügyész helyettes, Fővárosi Főügyészség);

- *A vállalkozók büntetőjogi felelősségének bizonyítási nehézségei* (dr. Galajda Ágnes, tanácselnök, Fővárosi Törvényszék);

- A körhintacsálás és a készpénzfelvétel veszélyei a vezető tisztségviselőre (dr. Újhelyi Bence, egyéni ügyvéd);
- A vállalkozás büntetőjogi kockázata (dr. Fodor Balázs Gábor, PhD-hallgató, kutató, KRE Állam- és Jogtudományi Kar).

MEGHÍVÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
és Dr. Újhelyi Bence ügyvéd
közös szervezésében megrendezésre kerülő

A VÁLLALKOZÓI FELELŐSSÉG BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSAI

című konferenciára

 Károli Gáspár Református Egyetem
 DR. ÚJHELYI BENCE
ügyvéd

2017.05.18. csütörtök 09.00
Magyarországi Református Egyház Zsinati díszterem
1144 Budapest, Abonyi u. 21.

A konferencia célja: Az ismertté vált gazdasági bűnözés Magyarországon évente 100 milliárdos vagyoni hátrányt okoz az egyes személyeknek, illetve a költségvetésnek. A vállalkozásokon keresztül megvalósuló bűncselekményekre jellemző, hogy egy részük kikerült a morális alapon ellátott bűncselekmények köréből, illetve hogy nagyfokú latencia, „intellektualizálódás” és sok esetben szervezetszerű jellegű, így kiemelt fontosságú a vállalkozói büntetőjogi felelősség és a vállalkozók által elkövetett bűncselekmények hazai és nemzetközi, elméleti és gyakorlati kérdéseinek összevetése, vizsgálata.

A konferencián való részvétel előzetes regisztrációhoz kötött. Kérjük, hogy részvételi szándékát legkésőbb 2017.05.16 (kedd) napjáig a www.kre.hu/vallalkozosfelelosseg címen vagy a konferencia.ajk@kre.hu e-mail címen szíveskedjen jelezni.

A konferencián ingyenesen előérhető lesz a KÖLTSÉGVETÉS BÜNTETŐJOGI VEDELME konferencia utókiadványa.

08.30 REGISZTRÁCIÓ	11.00 KÁVESZÜNET ÉS ÁLLÓFOGADÁS
09.00 NYITÓBESZÉD Dr. Toró Csaba Dekan, KRE ÁJK	11.30 ELŐADÁSOK Dr. Galajda Ágnes Tanácselnök, Hírszerzői Szövetség A vállalkozók büntetőjogi felelősségének bizonyítási nehézségei Dr. Újhelyi Bence Ügyvéd A körhintacsálás és a készpénzfelvétel veszélyei a vezető tisztségviselőre Dr. Fodor Balázs Gábor PhD-hallgató, kutató KRE ÁJK A vállalkozás büntetőjogi kockázata
09.10 ELŐADÁSOK Prof. Dr. Domokos Andrea Levelező elnök, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK Adósság törvény Dr. Molnár Gábor Miklós Tanácselnök, Kúria A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai Dr. Vankó László Tanácselnök, NYÍR Nemzeti Függetlenség A „szolgáltatás” és a stróman jelentőség büntetőjogi megvalósulása Dr. Fürcht Pál Főkezelő Főigazgatóhelyettes Hűtlen kezeltetés és csalás	13.00 ZÁRÁS Prof. Dr. Domokos Andrea Levelező elnök, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK

PROGRAM

A színvonalas előadásokat követően, a rendezvény a levezető elnök, prof. Dr. Domokos Andrea összegzésével zárult. A konferenciáról készült videofelvétel és fényképgaléria a KRE ÁJK honlapján megtekinthető.¹⁹⁵

¹⁹⁵ <http://www.kre.hu/ajk/index.php/798-a-vallalkozoi-felelosseg-buntetojogi-vonatkozasai-2.html>
– KRE ÁJK honlapja (letöltés: 2017. 06. 29.).

Dr. Kovács Gyula

Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek

Recenzió dr. Dobos János novelláskötetéről

A *„Kriminovellák, zsarusztorik és egyéb történetek”* című novelláskötet (166 oldal), amely szerkesztésében és kiadásomban, 2017 januárjában látott napvilágot, az ötvenes évek második és a hetvenes évek első fele közötti időszakba röpítik vissza a kedves olvasót: a Teleki téri bódék környékén, ködös hajnalokon bolyongó nepperek, orgazdák, valamint füstös kocsmák, illetve kétes hírű lebujok világába. Egy olyan korszakba, ahol a bűnüldözők és a bűnözők egyfajta különös szimbiózisban éltek.

A történetek pozitív és negatív hősei – zsaruk (vagyis rendőrök), valamint vagányok (másképpen: bűnelkövetők) – kevés kivétellel már nincsenek az élők soraiban. Itt rögtön, az elején, hadd emeljem ki a könyvben szereplők közül a pozitív oldalról Bárdy Tibor ny. r. ezredes urat, a negatív oldalról pedig *„Repülő Gizit”* (eredeti neve: Kosztor Sándorné Bodnár Gizella), akik túl a nyolcvanon, illetve a kilencvenen, a legjobb egészségnek örvendenek. A Jóisten tartsa meg mindkettőjüket!

A *„Kriminovellák”*... szerzője, dr. Dobos János, 1953 augusztusában, 18 évesen lett rendőr (38 esztendő t szolgált), az egykori *„Kékkfény”* ünnepelt sztárja volt, és kriminalistaként, főiskolai oktatóként, valamint szakíróként egyaránt jegyezték. Róla túlzás nélkül állítható, hogy már életében legenda volt.

Dr. Dobos János történetei egy letűnt világ alakjait keltik életre: *„Vejszmikit”*, a Szimpla Eszpresszó őrét, a soha *„rajta nem kapott”* orgazdát; Vörös Lacit, a nepperek császárárt (és élettársát, Lenkét); *„Húszkilóst”*, az aranyszívű prostituáltat; vagy *„Medzit”*, a *„felsőemeleti feszítőt”*, a betörőkirályt...

A novellákban fel-felbukkannak az egykori öreg zsaruk, köztük néhány olyan, aki már a második világháború előtt a Magyar Királyi Államrendőrség jelvényét viselte: Horváth Károly, Kecskés Zoltán, Koppány úr, Tárnok István, dr. Zilahi János, illetve Ádám Zsigmond, Mág Bertalan, Mattyasovszky Jenő, Róvni György, Schlett István, a *„Főnök”*, és Vaszli, a *„Zsiráf”*... (A lista nem teljes, tessék elolvasni a könyvet.)

A történetek egy része, napjainkban már nem létező vendéglátóhelyeken (bárokban, borozókban, eszpresszóban, kocsmákban, éttermekben és vendéglőkben) játszódik. Elősejlik a múlt kódéből a Fehér Ökör Vendéglő, a Három Huszár Étterem, a Kotró (Kéményseprő), az Ilkovichs Népbüfé, a Lídó, a Lordok Háza, a Szimpla Eszpresszó, és a hivatalosan soha nem működő Kaptafa presszó, valamint a Búsuló Juhász: ez utóbbi, köszöni szépen, még megvan.

A *„Kriminovellák”*, tulajdonképpen két – dr. Dobos János tollából származó – novelláskötet egybeszerkesztett, lábjegyzetekkel, fényképekkel, valamint egyéb részekkel kiegészített változata. Az első rész a *„Kocsmák, vagányok, zsaruk”* címet viseli, és 1991-ben a Multimix Kft. gondozásában látott

napvilágot. A második rész címe a „*Gyilkos betörők*”, és az Intermédia Kft. adta ki, ugyancsak 1991-ben.

Könyvbemutató a Rendőrmúzeumban¹⁹⁶

A lábjegyzetek a fiatalabb olvasók számára egyfajta magyarázatként szolgálnak. A húsz- és harmincévesek közül, vajon ki emlékezhetne arra, hogy például a '60-as években a Bp. VII. kerület, Baross tér és Ne-felejcs utca sarkán állt a híres-hírhedt Fehér Ökör Vendéglő (most egy KFC gyorsétterem éktelenkedik ott); az egykori Gólya Áruház helyén

(Bp. VI. kerület, Majakovszkij utca és Nagymező utca kereszteződése) napjainkban pedig egy Office Depot üzlet várja a vásárlókat. Azok pedig, akik ma a Bp. VI. kerület, Nyugati téri Skála Metróban vásárolnak, nemigen tudják, hogy téren valamikor a főváros egyik leghírhedtebb szórakozóhelye, az Ilkovichs Nép-büfé üzemelt.

Ma már senki nem ismeri Vaszli, a „*Zsiráf*” teljes nevét (Vaszli Ferenc), és azt sem tudják, hogy a „*magyar Piedone*” Svéda Gyulával azonos, aki vízilabdázóként 1952-ben (Helsinki) olimpiai kerettag volt. Kezd homályba vészni az is, hogy Ádám Zsigmond (Zsiga bácsi), Mág Bertalan (Mág Berci) és Matyasovszky Jenő (Matya), nem csupán remek zsaruk, „*dekások*” (detektívek), hanem jó tollú krimi szerzők voltak.

A fényképek közzétételkor ugyancsak a múlt megismerése és megismertetése vezérelt. Megkíséreltem felkutatni a műben szereplő helyszínek, vendéglátó egységek és egyéb létesítmények korabeli fotóit, valamint a történetekben megemlítt kollégák arcmását. Azt gondolom, ez többé-kevésbé sikerült, bár megjegyzem, a vendéglátó egységekkel volt a legkönnyebb dolgom.

A könyvet Dobos-pályakép, Dobos-bibliográfia, szleng-szótár és a felhasznált irodalom jegyzéke zárja. A pályakép, a bibliográfia, valamint az irodalomjegyzék az eredeti művekben nem szerepelt (mint ahogy a fotók és a lábjegyzetek sem). A szleng-szótárt némiképpen kiegészítettem, mert a novellák között akadt olyan kifejezés, amelynek a szótárban lett volna a helye, de valami miatt mégsem került oda (nyilvánvaló, hogy az eltelt 25 esztendőben is változott nyelvi környezetünk). A novelláskötetnek külön érdekessége, hogy az rész előszavát Moldova György írta, valamint a második rész végén olvasható az önéletrajzi ihletésű, Szántó Gábor-féle Dobos-interjú.

A könyvajánlót Keglovicsné Mester Györgyi jegyzi, aki nem mellesleg a kiadvány olvasószervezője is. A borítókát fia, Keglovich T. Milán rajzai illusztrálják.

Ez a könyv – túl azon, hogy hallatlanul érdekfeszítő, izgalmas, valódi történetekkel szórakoztatja a tisztelt olvasót – a szerzőnek, dr. Dobos Jánosnak, pályatársainak, és néhány méltatlanul elfelejtett, régi „*dekásnak*” állít emléket. A könyv egyben egy olyan kor apacsromantikájának a mementója, ahol a bűnüldöző és a bűnöző, a zsaru és a zshivány egyfajta „*játszma*” részeseként, kölcsönösen tisztelték egymást (természetesen ezt a tiszteletet mindkét oldalon

¹⁹⁶ A „*Kriminovellák*” bemutatója a Rendőrmúzeumban (2017. február 27.). Fotó: Megyeri Károly.

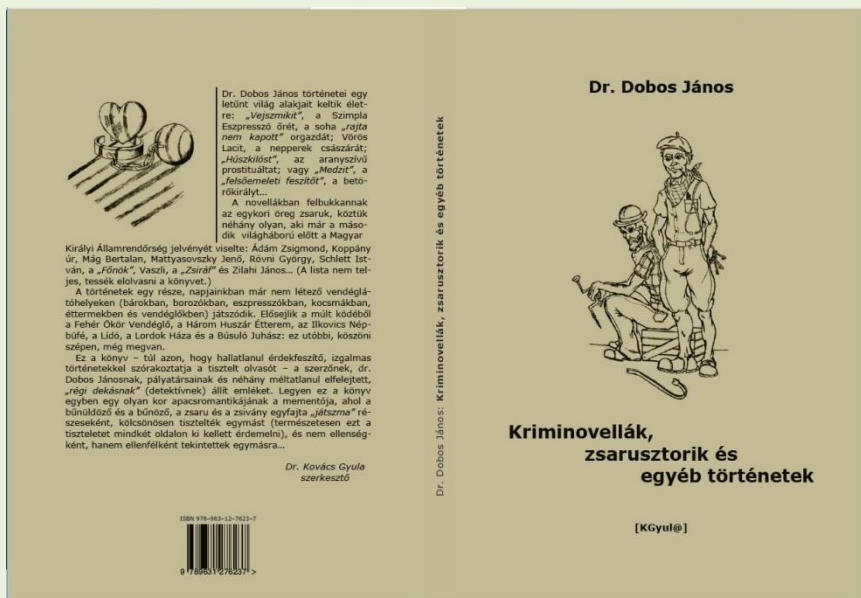
ki kellett érdemelni), és nem ellenségként, hanem ellenfélként tekintettek egymásra...

Dr. Kovács Lajos írja a Dobos-könyvet ajánló soraiban: *„Halálunk után már nem mi döntjük el, hogy bekerülünk-e egy Emlékkönyv lapjai közé, avagy sem. A hálás (de nem mindig objektív) utókor ítélete, néha visszaigazolja azt, amit életünkben tettünk, amivel eltértünk az átlagos szakemberektől, és kiemelkedtünk a szürke egyhangúságból.*

Dr. Dobos János nem volt >>átlagos<< rendőr, bűnügyi szakember, főiskolai oktató és ember. Neki egy kis halhatatlanság egyértelműen kijár.”¹⁹⁷

Kollégámmal, oktatótársammal teljes mértékben egyetérték: Dr. Dobos János és pályatársai, valamint a régi „dekások”, nem voltak átlagos emberek és bűnüldözők (annak ellenére sem, hogy az a korszak, amelyben dolgoztak, a maihoz nem mérhető). Valóban, nekik egy kis halhatatlanság egyértelműen kijár.

Ajánlom a *Kriminovellákat* jó szívvel és olyan nagy szeretettel, mint amilyen kegyelettel és mérhetetlen tisztelettel mi, szerkesztők és közreműködők adóunk a szerző és pályatársai, az egykori „dekások” emlékének.

¹⁹⁷ Dr. Kovács Lajos: Könyvajánló. Dr. Kovács Gyula (szerk.): Dobos-könyv. Emlékkönyv Dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére, 7. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015).

Egyebek

Kultúra, művészetek, szabadidő és sport

Hárskuti Gábor¹⁹⁸

Zsarusztorik, de mi is az a célkörözés?

I–II. A kezdetek és a sereg

A szerkesztő előszava

Hárskuti Gábor a munkatársam, és az 1990-es évek első felében a beosztottam volt. A mai napig a barátomat tisztelhetem benne, noha az a nagybetűs élet, rendesen elsodort minket egymástól. Eredetileg katonáskodásra adta a fejét, és a rendszerváltoztatás utáni haderőreform „áldozataként”, 1990 decemberében került a rendőrséghez. Ismeretségünk ettől kezdve datálható. Alapító tagja, később vezetője az ORFK célkörözési egységének.

Zsarusztorik, de mi is az a célkörözés? című, megírt, de meg nem jelent, közvetlen stílusú, humoros és helyenként nem kicsit ironikus hangvételű memoárszerű írásából 2015-ben már közöltünk szemelvényeket a *Dobos-könyvben*, amely dr. Dobos János születésének 80. évfordulója alkalmából jelent meg.¹⁹⁹

Hárskuti Gábor önéletrajzi ihletésű művében az első két részben (*I. A kezdetek*, és *II. A sereg*) foglalkozik életének a rendőrséget megelőző időszakával. A következő fejezetekben zsaruéletének lényegesebb állomásait foglalja össze: *III. Zsarubölcsőm*, a *XI. kerületi Rendőrkapitányság*; *IV. Zsaru-általános*, *XI. kerületi Rendőrkapitányság*, *Bűnüldözési Alosztály*, *Ifjúságvédelmi és Bűnmegelőzési Csoport*; *V. Zsaru-középiskola*, *BRFK Életvédelmi és Rablási Osztály*; *VI. Zsaruegyetem*, *ORFK KBI*; *VII. Zsaru-PhD*, *ORFK Bűnügyi Főosztály*, *Célkörözési Alosztály*.

Az Obsitos Detektívek Lapja e számában az első két rész szerkesztett változatát közöljük. Szándékunkban áll a visszaemlékezés további részeit is megjelentetni.

¹⁹⁸ A szerző nyugállományú rendőr alezredes, az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Nemzeti Nyomozó Iroda, Célkörözési Osztály egyik alapító tagja, nyugállományba vonulásakor vezetője.

¹⁹⁹ Hárskuti Gábor: *Zsaruegyetem*, ORFK KBI. Dr. Kovács Gyula (szerk.): *Dobos-könyv – Emlékkönyv Dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére*, 174–183. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015).

Vigyázat! A mű egyes részei alkalmasak lehetnek a nyugalom megzavarására, durva és obszcén kifejezéseket is tartalmaznak!

Dr. Kovács Gyula
szerkesztő

A célkörözés a bűnügyi szervek speciális egységének nyílt és titkosszolgálati eszközökkel végzett célirányos tevékenysége, a kiemelt, súlyos, sorozatjellegű, a közvéleményt széleskörűen foglalkoztató bűncselekmények szökésben lévő, ismeretlen helyen tartózkodó elkövetőinek felkutatása és elfogása érdekében. Az egész világon.

Magyarul fejevadászok.

Na, erről lesz szó, a saját szemszögemből. Merthogy Magyarországon az első ilyen egységet 1999-ben mi alapítottuk és építettük fel.

Ilyen egyszerű ez, kérem: jó időben lenni jó helyen, és úgy csinálni, hogy jó legyen...

I. A kezdetek

- Mi akarsz lenni, kisfiam?
- Nyomozó.
- Ahhoz először be kell vonulnod sorkatonának.
- Az hülyeség, akkor milliomos.
- De most komolyan!
- Hehe, akkor nyugdíjas.
- Ne szórakozz!
- Fogalmam sincs...

Sohasem felejttem el ezt a beszélgetést, valamint az akkor már rég elvált szüleim kétségbeesett arcát, akik az érettségi előtti válságtanácskozásra ültek le velem.

Mi legyen a gyerekből?

Nos, ez akkoriban csak őket izgatta, engem nem különösebben. Sporttagozatos gimnáziumba jártam, fociztam a „*méltán világhírű*” óbudai III. kerületi Textilfestő Torna és Vívó Egyletben (TTVE).²⁰⁰ Ha meccset nézek, gyakran eszembe jut Jancsi bá', az első edzőm. Jancsi bá' tisztességben megőszült, piás, kukáskoci sofőr volt. Imádta a focit, és imádott minket is. Mi is imádtuk őt. A meccs előtti, edzői taktikai megbeszélés, enyhe borgőzben, néha csak a következő volt:

- Otikám, te vagy a kapus. Kifogod a szemüket.
- Védelem, lest játszunk, és halott csatár nem rúg gólt.

²⁰⁰ A III. kerületi TVE (Torna és Vívó Egylet) elődje 1887. január 24-én, tehát 130 esztendeje alakult egy óbudai kisvendéglőben, „*24 mozgásra, sportolásra vágó fiatalember*” kezdeményezésére. Első elnökének dr. Stern József királyi tanácsost választották meg az akkori jelenlévők. Forrás: <https://www.tve1887.hu/> – a III. kerületi Torna és Vívó Egylet hivatalos honlapja [letöltés: 2017. június 24.) a szerkesztő megjegyzése].

- Középpálya, „*pörög, a forog*”, játék van.
- Csatárok, először apró gólokkal megzavarjátok az ellenfél védelmét. Azért arra figyeljünk, hogy mindig eggyel többet rúgjunk, mint amennyit kapunk.
- Mehettek.

Lakótelepi gyerek voltam. Az meg ugye komoly olvasztótégely. Óbudán laktam anyámmal egy kétszobás panelban, és pont elég volt nekem a foci, a haverok és a csajozás. Punkok voltunk külsőleg, meg csövesek. Beatricére, P. Mobilra, Hobóra – az akkori szentháromságunk – jártunk, Ramones²⁰¹ módra a térdénél kiszakított csőgatyában, térdig érő kockás ingben.

A játszótéri ketrec és a TTVE pálya volt a napközink, az Ifi Park²⁰² az esti iskolánk. Körülöttünk szétszúszott tinik tölték az almabort Parkánnal,²⁰³ és szívták a technokolt nylonzacskóból. Mi meg fociztunk, gimibe jártunk, és persze söröztünk, de a társaságból soha senki nem rúgott bele még egy kukába sem.

Később zsaruként láttam a 90-es évek egyik budapesti drogbárójának a főtőjét. Óbudai. A nevét is ismertem. Fiatalabb nálam két évvel, ő dobálta nekünk vissza a labdát, ha kirúgtuk a ketrecből. A bátyja velünk egykorú volt, természetesen ő játszott velünk, de öcsi hiába rimánkodott, csak akkor állhatott be, ha nem voltunk meg párosan. Hogy ki hova jut, az az élet lutrija. Meg vagyok róla győződve, a legtöbbet az teszi hozzá, hogy ki, mit hoz otthonról.

No, de ki a fene foglalkozott az én koromban, 1982 ködös hajnalán, a messzi jövővel? Természetesen a szüleim.

Nem csak én jártam ebben a cipőben. Tojás cimborámmal, az Ifi csapat kapitányával dugtuk össze a fejünket. Ugyanabba a suliba jártunk, ráadásul ő fizika tagozatos volt. Mindketten relatíve jó tanulók voltunk, értem ez alatt, hogy ami érdekelt minket, az ötös volt, ami nem, az meg csak görbüljön. Edzés után félrevontam.

- Te, az ősök egyfolytában cseszegetnek ezzel a továbbtanulással.
- Engem is.
- Figyelj, én utánanéztem: van ez a tanítóképző főiskola...
- És az miért jó nekünk?
- Először is, tanárként csak fél napot dolgozol, ráadásul az egész nyarad szabad. De a legfontosabb, hogy a fősulin évfolyamonként hatvan csajra jut négy-öt fiú. Kapkodnának utánunk.
- Meggyőztél.

Beadtuk a jelentkezésünket. Szüleink boldogan mosolyogtak (anyám tanárnő volt), hogy milyen felelősségteljesen gondolkodunk, és ez egy magas szintű, szép szakma. Az érettségim a felvételi tárgyakból jól sikerült, így lazán vártam a szóbelit.

Túl lazán. Hisz' elmúltam tizenhét, leérettségiztem, enyém volt a világ. Ennek megfelelően úgy éreztem, belefér, ha egy házibuliból megyek

²⁰¹ A Ramones a hetvenes évek második felében egy amerikai, elsők között alakuló punk zenekar volt (a szerkesztő megjegyzése).

²⁰² A Budai Ifjúsági Park (a Várkert Bazárnál), amely 1961. augusztus 20-án nyitotta meg kapuit. Az Ifi Park Budapest legendás, kultikus szórakozóhelye volt, amely zenés-táncos szórakozóhelynek indult, és később a magyar rock fontos fellegvárává vált. Az utolsó parkbúcsúztató koncert 1984. szeptember 23-án volt. <http://www.budapesti.eoldal.hu/cikkek/erdekessegek/ilyen-volt-a-budai-ifjusagi-park.html> – Budapest (letöltés: 2017. június 20.).

²⁰³ A Parkán kábító hatású anyagot tartalmazó gyógyszer volt, eredetileg Parkinson kórosok kezelésére alkalmazták (a szerkesztő megjegyzése).

egyenesen felvételizni. Hát mit mondjak... Az alkoholnak van egy olyan tulajdonsága is, hogy párolog. Az emberből is. Csak nem túl gyorsan. Ettől még persze tudtam a tételemet, amelyet – szerintem – viccesen és nagyvonalúan adtam elő.

Akkoriban az volt a szokás, hogy mindenki elmondta a magáét, köszönt, kiment, hazaballagott, és két hét múlva várta a postást. Talán én voltam az egyetlen, akinek azt mondták, hogyha mindenki végzett, menjek vissza. A bizottság vezetője mélyen a szemembe nézett, és diplomatikusan felvilágosított:

– Nézze, Hárskuti elvtárs (1982-ben hivatalosan még mindenki az volt)! Az ön felkészültségével nincsenek problémák. De, hogy is mondjam... hmm, úgy gondoljuk... hmm, nem biztos... hmm, hogy a jövő nemzedékének ilyen példaképekre van szüksége.

Tojást persze felvették. Hja, neki könnyű volt. Ő nem hendikeppel indult, mert már éjfélkor lelépett a buliból. Én vakartam a fejemet, anyám meg aggodott.

Szerencsére az akkori edzőm, aki maga is testnevelő tanár volt, intézett nekem egy napközis állást a külső Bécsi úton. Ha a lakótelep olvasztótégely, akkor a külső Bécsi út annak a hatványa. Téglagyári melósok, romák, és aranyhegyi úrgazdagok gyerekei jártak oda. A pedagógus arány itt is a szokásos volt. Huszonkét nő, amihez az igazgató, egy hasonszórú fel nem vett napközis, meg én alkottuk a férfikart. No, az is jó iskola volt. Már mint az életre. Kora délután kezdtem, ötkor-hatkor végeztem, foci, haverok, másnap addig aludtam, ameddig akartam. Egy idő után azért éreztem, hogy ez így nem lesz jó. De a Külső Bécsi út után, eszem ágában nem volt másodjára is megpályázni a tanítóskodást. Viszont, azóta borzasztóan tisztellem őket.

Akkor is zsaru leszek.

No, itt tisztázzunk gyorsan valamit. Az én olvasatomban a zsarunak nincs egyenruhája. A zsaru az a NYOMOZÓ, így, csupa nagybetűvel. A többi az csak rendőr. Rend őr. Ezzel persze nem akarom megbántani az egyenruhás kollégákat, mert nekik is megvan a maguk nagyon fontos és kihagyhatatlan szerepük a rendőrségen belül. De a zsaru az más. Nekem.

Apámnak voltak mindenféle ismerősei, ő futotta le nekem a köröket, hogy hogyan is lehet valaki zsaru. Én meg hittem benne, mint ministránsgyerek a feszületben. Csak az volt a baj, hogy egyvalamiben félretájékoztatták, és ez nekem hét évembe került.

A nyolcvanas években a következők közül választhatnál:

Az A verzió szerint, bevonulsz sorkatonának, letöltöd a másfél évet (a határőrségnél kettőt), jelentkezel a rendőrségen, ahol egyenruhás járőrként, közlegényként kezdesz, majd két év után, ami alatt akár őrmester is lehetsz, ha szerencséd van, átvessznek bűnügyesnek. Ha átvessznek. Esetleg már járőrként felvételizel a Rendőrtisztviselői Főiskolára (RTF), bűnügyi szakra, ami három év, és utána már tisztként lehetsz bűnügyes, vagyis nyomozó. De alap a sorkatonaság.

Kilőve.

A B verzióban jelentkezel a tartalékos tisztképzőre (Tarti), ahol először sorkatonai alapkiképzés, majd 10 hónap iskola, amely után már alhadnagyként mehetsz nyomozónak. Na, itt lettem én félretájékoztatva. Nekem azt mondták, ez is olyan, mint a sorkatonaság. Tehát ez is kilőve. Mint utóbb, nagyon sok későbbi kollégám elmondása alapján kiderült, a Tarti egy jó buli és lazaság

volt. Ráadásul pénzt is lehetett keresni. Akkori viszonyok között egész jól. Én meg elhessegettem.

Maradt a C verzió: Katonai Főiskola, Szentendre.²⁰⁴ Ez összesen négy év, nem vagy sorkatona, és utána simán átvesznek tisztként zsarunak. Optimalizációs számítások... ez kell nekem. Gyerünk!

Én kis oktondi.

II. A sereg

A kezdetektől gyűlöltem.

Apám ugyan figyelmeztetett, hogy azért áll a kapuban ő, hogy ne engedje be a logikát, de nem vettem komolyan. Azután megtapasztaltam, hogy ott tényleg úgy volt: ami kocka, azt görgetjük, ami golyó, azt visszük. Ne felejtjük el, hogy ez még a pártállami honvédség volt. Egyszerűen nem tudtam elviselni, hogy nálam sokkal butább emberek ostoba utasításait, erőből rám kényszerítve, gondolkodás nélkül meg kell tennem. Észérvek nélkül. „Mer’ csak. Mer’ aszontam. Ne magyarázza meg! Vót’ kérdezni?”

De hát kényszerpályán voltam. Onnan nem volt kijárat, csak előre.

Azért akadtak pozitívumok is: borzasztó közösségépítő, nevelő ereje volt, illetve toleranciára tanított.

Akkoriban a hallgatók 95%-a vidéki volt. Több olyan paraszt lagzi classicon vettem részt, hogy csoda. Vőfélyes, kikérős, pálinkás, dohánypajtás, teknő rántott húsos, lakodalmas kutyás, etnográfiai tanulmányutak voltak, ami egy pesti srácnak új világ volt. A szó tiszta értelmében a nép egyszerű gyermekei közti megmerítkezés. Remek srácok voltak, és ma is azok. Már akit nem sorozott be „maligán tábornok”. Akkoriban ez komoly kitörési lehetőség volt a szabolcsi, borsodi, békési fiataloknak. Ők alkották a zömét. Azóta is meg tudom különböztetni beszéd alapján, hogy valaki az ország melyik vidékéről származik.

Azért komoly egyetemre nem sokan jutottak volna be közülük, bár az érettségi alapkövetelmény volt. Megfeszülni nem kellett, de azért akadt, aki innen is kibukott. Évente talán egy-két ember.

Elsőben volt matematikaoktatás, amelyet szigorlat zárt. Deriválás, integrálás, ami kellett a lökiképzéshez, löelemszámításhoz. Nehéz volt haladni, mert például volt olyan békési traktorista, aki nem volt tisztában a negatív-pozitív számok fogalmával.

– Könyörgöm, B. elvtárs! Ha van öt forint adóssága, és csinál még ötöt, akkor hogy áll anyagilag?

– Hát, jelentem, rosszul...

Na, őt eltanácsolták.

Akkor még megmosolyogtam az egyik hallgatótársamat, aki komoly önfelelemmel rendelkezett, és ezt csak egyre fejlesztgette. Reggel hatkor a

²⁰⁴ A Kossuth Lajos Hadtudományi Kar jogutódja az 1808-ban alapított Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémiának, az 1947-ben alapított Honvéd Kossuth Akadémiának és 1967. szeptember 1-jétől a felsőfokú katonai tanintézetként Szentendrén működő Kossuth Lajos Katonai Főiskolának. A Hadtudományi Kart a katonai felsőoktatás átszervezésekor, a Nemzetvédelmi Egyetem megalakításával egy időben, 1996-ban hozták létre. Napjainkban Szentendrén a Magyar Honvédség Altszti Akadémiája funkcionál. Forrás: <http://www.zmne.hu/htk/index.html> – Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar honlapja [letöltés: 2017. június 24. (a szerkesztő megjegyzése)].

hóban, egy szál gatyában lótuszülésben meditált. A hétvégi szolgálatnál, beült a keskeny szekrényébe, amibe alig fért bele, és megkérte a szobatársait, bár-hogy rimánkodna is, 24 óráig ki ne engedjék. Így edzette magát.

Már akkor fegyverőrült volt. Ma pedig az ország vitathatatlanul legjobb lövője, mesterlövő kiképzője. Sokszoros világbajnok. Ő végigment a maga útján.

Mindegy, négy évet kibírok, és zsaru leszek. Gondoltam én.

Mivel ezt az utat sokan választották, ezért a két miniszter (a belügyi és a honvédelmi) megállapodást kötött, hogy a diplomát követően a négy év képzésnek megfelelő ideig nem vesznek át embereket egymástól. Harmadéves voltam... Reccs!

Nem baj, gondoltam, kicseszek veletek, mert diploma után leszerелеk és civilként megyek a rendőrséghez. Pár hónap elteltével erre a kiskapura ők is rájöttek, és a megállapodást megtoldották azzal, hogy csak az diplomázhat, aki legalább három évet vállal hivatásosként az adott szervnél. Negyedéves voltam. Még nagyobb reccs.

Diploma után (gépesített lövésztsiszt, általános gépész, üzemeltető üzem-mérnök), annyi szerencsém volt, hogy legalább Budapesten maradtam a Katonai Rendészetnél. A sorállomány által utált katonai rendészetnél a VÁP-nál.²⁰⁵ Na, ez már legalább közelít a zsarusághoz, bár egyenruhás meló. Itt szembesültem vele először, hogy más az iskola, mint az élet, amire ugye nevel. Szerencsére mindig jó voltam kapcsolatteremtésben, és a főiskolán szerzett vidéki tapasztalatok is sokat segítettek abban, hogy a sorkatonákkal is jól kijöttem. Még az elvtársazó időszakban is – ha más nem volt jelen – hadnagy úrnak szólítottak. De hogyan alkalmazzam a legmodernebb pedagógiai módszereket annál, aki egy tanyán élt, maximum az anyjával és a tehenekkel kommunikált tájszavakban, és télen volt, hogy egy hónapig nem fürdött, mert befagyott a gémeskút...

Jöttek a katonáim, hogy:

- Hadnagy úr! Ezzel mit csináljunk? Bűdös.
- Vegyétek rá, hogy fürödjön.
- Mondtuk neki többször.
- És?
- Nem fürdik.
- Győzzétek meg. Vagy beszéljek vele én?
- Nem kell, megoldjuk.

Ülök az irodámban, ordítás, anyázás, csörömpölés, puffanások. Mi az a...? Hatan fogták le az őserejű földművest, és gyökérkefével meg ultrával megskálták a zuhany alatt. Rózsaszín lett, mint a kismalac, de onnantól kezdve fürdött. Ez most újoncszívatás? Vagy a közösség nevelő ereje?

Azért a VÁP odalökött a történelem nagy dolgaihoz is. Kivonulnak az szovjet csapatok Magyarországról.

Éljen.

A sajtó megőrült. Soha még nálunk ennyi újságíró és tévéstáb nem akkreditálta magát. Ebből hadnagy úr és népi zenekara sem maradhatott ki.

Kiskunhalas, vasútállomás. Annyit kaptam parancsba előzetesen, hogy 20 járőrrel biztosítsam, nehogy az újságírók beessenek a harckocsik alá. Pont.

²⁰⁵ A VÁP eredetileg a várospancsnokság szaknyelvi rövidítése volt. Később – a katonai szlengben – a katonai rendészet megnevezésére használták (a szerkesztő megjegyzése).

Felkordonoztuk műanyag szalagokkal azt a részt, ameddig mehettek. Körülbelül 20 méterenként felállítottam egy járőrt. A balga hadnagy úgy gondolta, ez elég, hiszen nálunk nem szokás újságíróknak a szervvel kötekedni. Addig lehet menni, és kész. De ez már az új idők kezdete volt. A délelőtti tíz óras kezdéshez képest, természetesen, a kordon már reggel hatkor állt. Ez volt a parancs.

Aki volt katona az tudja, hogy itt mindig túlbiztosítottak mindent. Az atyáúristen tábornok kiadja a parancsot, hogy tízkor van a rendezvény, és kilencre álljunk fel. Mire leér a hadnagyhoz, addigra minden szint hozzátesz, biztos, ami biztos alapon annyit, hogy a végén úgylis a végrehajtó baka szívja meg.²⁰⁶

„Ivánék” parancsnokával meg a HM összekötővel bejártuk a területet, honnan jönnek a tankok (harckocsik), hol fordulnak, stb., szóval megbeszéltünk mindent, ami egy szimpla bevagonírozásnál szükséges. Nem nagy ügy, sokszor csináltuk már.

Gyakorlatilag ez úgy működik, hogy az állomáson van egy a vasúti kocsik aljának megfelelő magasságú, hosszú, párhuzamos rakodó rámpa. Beáll mellé a póre kocsi. Az első tank felmegy a rámpára, előtte egy szakirányító katona zászlócskákkal össze-vissza hadonászik, de ezt a harckocsivezető érti. Ferdén feláll a póre kocsira, ekkor az avatatlan néző felsikolt, mert azt hiszi, a túldalon lebillen, de a zászlós muksó meg a sofőr sem véletlenül kapja a zsoldját, tehát adott jelre a megfelelő pillanatban a két lánctalp ellentétes mozgásával, egy helyben elfordulva beáll párhuzamosan, mint Katiba a gyerek.

Ennyi. Nekik, nekünk.

Szóval, reggel hattól vártuk a történelmet. Jó meleg volt, és az egyenruha azért akkoriban nem a kényelmes, jó nedvességelvezető képességéről híres természetes anyagokból készült. Magyarul, a seggünkön folyt a víz.

Kilenc körül elkezdtek szállingózni, majd ömleni a sajtósok. Nem is akadt baj velük, a nagy többségük külföldi volt. Megcsinálták a beállításokat, a vágóképeket, ahogy a szakmájuk kívánta. Mosolyogva ismételtük az időpontokat, honnan jönnek, hova állnak, stb. Mint egy szajkó.

– Nem, nem lehet átlépni a kordonon. Később. Hogy? Majd...

Mígnem megérkezett Juszt László. Akkoriban már közismert riporterként úgy gondolta, előjogai vannak. Felemelte a kordon szalagot, és az operatőrével elindult a póre kocsi felé.

Illetve, majdnem.

Azt tudni kell, hogy a VÁP-hoz 180 centi alatt nem vettek fel embereket, de inkább a magasabbakat preferálták. A parancs az meg parancs, és a Krúdy-féle Álmoskönyv szerint sem jelent jót, ha azt negligáljuk. Kedvenc tovább-szolgáltató őrmesterem, Orsós J. kiképzői sztentorijára hirtelen csend lett. Mire odaértem, Juszt és az operatőr pánikszerűen bújt vissza a szalag alatt a kordon mögé. Innentől fegyelem volt. Juszt „csibészkedett”, megpróbálta, de nem jött össze. Érdekes, vele még később zsarukoromban is összefutottam. Mondjuk

²⁰⁶ Hárskúti Gáborral és több tucat kollégámmal az első magyarországi pápalátogatáskor (1991 augusztusa) ezt megtapasztaltuk. A szentatya minden nap 09:00 órakor érkezett helikopterrel a Bp. I. kerületi Czákó utcai sportpályára. A részleges zárás 08:00 órakor, a teljes zárás 08:30 órakor volt elrendelve. Ehhez képest, már 05:45 órakor állni kellett... Mindezeketől függetlenül, az a néhány nap életem egyik legkellemesebb szakmai élményei közé tartozik (a szerkesztő megjegyzése).

úgy, ügyfelem volt... egy szomszédjával zajló vita kapcsán. Eltérően értelmezték a konfliktust.

Szóval, nem volt különösebb probléma, egészen addig, amíg az összes harcokosi fel nem állt a helyére, mivel ezután, a kordonbontást követően, az újságírók felmehettek a vasúti kocsikra, sőt, még a tankokra is felmászhattak.

A jelenet pont olyan volt, mint a katasztrófafilmeken, amikor a tömeg pánikban rohan, vagy mint, amikor az áruház 99%-os leértékelést tart egy napig. A kb. kétszáz újságíró olyan pankrációt rendezett a jobb pozíciókért, hogy már-már a mentőkért kiáltottam. Szerencsére nem történt baleset, de annyi nyelven becsületsértés még nem hangzott el, az biztos.

Na, ezt még azért lehetett fokozni.

Hazánkából, egészen a világhírig és az olasz parlamenti mandátumig jutó, Staller Ilona erotikus filmművésznő, közismertebb nevén Ciccioletta, úgy gondolta, hogy tovább emeli a világtörténelmi rendezvény amúgy is csillogó fényét. No, nem pusztán a mezei jelenlétével, hanem egy külön performance-val, amelyet az első tank tetején állva valósított meg. Az amúgy is közismert kebleit a világ sajtófotósai és a harcokosvezető orosz kiskatona elé tárta, majd egy, a kebeltartóból elővarázsolt fehér galambot a béke jelképeként, személyiségével egyetemben szárnyra röptette a teljes világhír felé.

Kész voltam. De nem csak én...

Természetesen ő lett a riportok sztárja, amelyeket a tőle megismert, elfeledett magyarsággal affektált a kamerákba. Egészen addig, amíg vége nem lett a sajtótájékoztatójának, ezután ugyanis odajött hozzánk (fotóhegyek), és halál normálisan tiszta magyarsággal megkérdezte, hogy hol lehet itt egy jó halászlét enni.

Megmondtuk, és ezzel a történelem e szakasza lezárult.

Persze ezután, a festői záhonyi helyőrségben még eltöltöttem pár hetet. Feladatunk volt megakadályozni a kivonuló szovjet csapatokat abban, hogy a szélesebb nyomtávú vasúti tengelyekre való áthelyezés ideje alatt, kiárusítsák az általuk feleslegesnek ítélt felszerelési arzenáljukat a szemfüles magyaroknak. Magunk közt szólva, nem sok sikerrel. Ugyanis ezek az egyszerű emberek ropant találékonyak.

Ami viszont vitathatatlan előnye volt a Központi Katonai Rendészetnek, az az, hogy három év alatt az országot is megismertem Záhonytól Zalaegerszegig, Szegedtől Sopronig. Meg ami közte van. Amúgy is zabszem volt a seggemben, imádtam tekeregni. Ráadásul itt ez volt a munkám.

Letelt a kötelező három plusz évem, azaz összesen hét év a hadseregben. Szerencsére, pont volt egy átszervezés az ezredünknel, és ugye ennek során az ember fia nem köteles elfogadni a neki felkínált új beosztását (lényegében ugyanazt a beosztást a VÁP-nál, de egy másik objektumban), így szabadultam. No, persze ez sem katonáéknál lett volna, ha nem így intézik.

1990 őszén, egy péntek reggel, nyolc órakor közölték velünk az átszervezés tényét. A személyi elbeszélgetések időpontja tíz óra.

Mi van?!

Tízkor közölték, hogy a zászlóaljam „diszlokál” egy másik objektumba. Ha nem fogadom el, akkor leszerelhetek, egyébként hétfő reggel nyolcig van időm dönteni. Jó, menni fog.

Telefon. Apám. Mondom, mi van, kérte, adjak tíz percet. Visszahív. Délben vár Győri Imre,²⁰⁷ a XI. kerületi Rendőrkapitányság vezetője. A többi már az én dologom.

Apám villamosmérnök, egyetemi docens volt, aki egész életében a Műegyetemen dolgozott. Az meg ugye a XI. kerületben van. Az egyetem (apám) segített a kapitányságnak a rendőri öltözők felújításában. Innen volt az ismeretség. Nem kell ragoznom.

Délben bekopogtattam Győri Imréhez.

– Szevasz, Gabikám, apád mondta, mi a helyzet. Itt a személyügyesem is, van helyünk, mi szeretnél lenni?

– Nyomozó.

– Biztos? Gondold meg, parancsnoki végzettséged van, három év századparancsnokság a VÁP-nál, értesz az egyenruhásokhoz, tanultál pedagógiát, rögtön vezető lehetnél, úgyis szükségem van egy tökök egyenruhás parancsnokra, mert eléggé el vannak a fiúk kanászodva.

– Nyomozó. Köszönöm a felajánlást, de mindig is az szerettem volna lenni. És nincs az az isten, hogy én még egyszer egyenruhát vegyek fel.

– Ahogy gondolod. De nem akarsz inkább vizsgáló lenni?

– Az meg mit iszik? Életemben nem hallottam róla...

– Na, jó, figyelj: a bűnügy két részből áll. Az ismeretlen tetteses ügyeket kapják a nyomozók. Addig mennek, amíg meg nincs a tettes, vagy amíg van értelme. A vizsgáló vagy az eleve ismert elkövetős ügyeket kapja, vagy amit a nyomozók kiderítettek. De a vizsgáló rakja össze az egészet, és adja át az ügyésznek. Csak abból lesz ítélet, amit a vizsgáló jól rak össze.²⁰⁸

– Hát nem is tudom, én nyomozó...

– Arról nem beszélve, hogy az alapokat, a jogszabályokat, a formai követelményeket a legalaposabban a vizsgálatnál tanulod meg. Higgy nekem, ha jó zsaru akarsz lenni, vizsgálóként kezdjed. Attól csak jobb nyomozó lehetsz.

– A nagyapám mindig azt mondta, hogyha valamihez hülye vagy, akkor hallgass az okosabbra. Oké, legyen a vizsgálat. Mikor kezdhetek?

– Amikor a sereg elenged, másnap.

Hétfőn, mosolyogva mondtam az elbeszélgetésen, köszönöm, nem kívánok a honvédség kötelékében maradni, átmegyek a rendőrséghez. 1990. december 1-jén léptem be a XI. kerületi Rendőrkapitányság Zsombolyai utcai kapuján. Zsaru leszek. És ez tuti.

²⁰⁷ Győri Imre ny. r. ezredes 1990 őszétől 1995 novemberéig volt a XI. kerületi Rendőrkapitányság vezetője. Korábban ugyanott a Közrendvédelmi Osztályt vezette.

²⁰⁸ A XI. kerületi Rendőrkapitányságon abban az időben bevett szokás volt, hogy a kezdő nyomozók legalább három hónapig a vizsgálaton ismerkedtek a szakma rejtelmeivel (a szerkesztő megjegyzése).

Mester Györgyi²⁰⁹

A lúzer

Megérkezett az újságíró – jelentette a dolgozószobába diszkrét kopogás után benyitó titkár. Férfi, nő? – kérdezte a hatalmas, cirádásan faragott íróasztal mögött, öblös karosszékében lazán elnyúló, a középkorúnál valamivel éte-sebb úr.

Férfi – felelte röviden a titkár. És fiatal – tette hozzá, mintha ennek bármi jelentősége lenne. Talán volt is, mert az idős, iparmágnás külsejű, ősz ember azonnal lereagálta: akkor várhat. Fiatal, még van ideje, hogy megöregedjen, és meggazdagodjon. Én is vártam eleget. Ezt a szinte bizalmas közlést, nyilván nem egyszer hallotta a titkár, mivel semmi megjegyzést nem fűzött hozzá, csak sarkon fordult, és kiment a helyiségből, hogy megmondja az újság-írónak, várnia kell, a házigazda még el van foglalva egyéb, hivatalos teendőivel.

Pedig nem volt semmi dolga, ezért ismét, már vagy harmadszorra, töltött a whiskyből, és elővett egy szivart. Rágyújtott, és mivel teljességgel ráért, múlt-idézésbe fogott.

Hát igen, az ő fiatalsága. Valamikor, réges-régen, éppoly kezdő, ártatlanul naiv és zöldfülű volt, mint odakünn, a megígért interjúra türelmetlenül vára-kozó ifjanc.

Ő aztán igazán szegény volt. Ha dramatizálni akarná akkori körülményeit, azt mondhatná, kifejezetten hátrányos helyzetű, nincstelen és csóró volt. De milyen is lehetett volna egy olyan családi háttérrel, ahonnan ő elindult, és olyan szülőpárossal, amilyen neki adatott.

Apja rokkant éjjeliőr volt, anyja kórházi takarítónő. Csoda, hogy gyereket mertek vállalni, annyira bizonytalan volt a megélhetésük. Még csak általános iskolás volt, amikor meghalt az anyja. A bánatát alkoholba fojtó éjjeliőr apa nem sokat törődött azzal, mi lesz az egy szem fiából. Korán megtanulta hát, hogy a maga erejéből kell boldogulnia, másra nemigen számíthat.

Az iskolában csak vergődött. Otthonról sem szellemi, sem anyagi segítséget nem kapott. A ruhája elhanyagolt, szegényes, könyve, tanszere alig volt, nem csoda, ha nem tudott teljesíteni. A mellőzöttség, a lenézettség, amely osztály-részeül jutott, csak tovább növelte benne a dacot, így szemtelenséggel, durvasággal reagált az iskolai feddésekre. Apja, tudomást szerezvén arról, hogy az iskola mellé jár, egy józan pillanatában, amikor eszébe ötlött, hogy neki ezzel a gyerekekkel erkölcsi felelőssége is van, jól elnászpángolta, úgy, hogy attól kezdve dupla szakadással a fenekén járt a kinőtt nadrágban.

A társai ekkortájt kezdték el csúfolni. Lemoshatatlanul ráragasztották a „lú-zer” gúnynevet, s hovatovább már csak ezen a néven emlegette mindenki.

²⁰⁹ Keglovicsné Mester Györgyi ny. rendőr alezredes, nyugállományba vonulásáig a Budapest XI. ke-rületi Rendőrkapitányságon bünygyi vizsgálóként, majd a BRFK Jogi, Koordinációs és Panaszygyi Osztályán kiemelt főelőadóként teljesített szolgálatot. Ezt követően – 2008-tól 2012-ig – az ORFK Gazdasági Főigazgatóság Igazgatási Főosztályán közalkalmazottként dolgozott. Nevezett többkötetes novellairó (de szívesen fest és rajzol), lapunk olvasószervezője.

Sosem volt zsebpénze, soha nem telt csemegére, nem volt hobbija, mivel még a mindennapi betevőre se jutott, miből futotta volna passzióra.

Valahogy csak felvergődte magát a felsőbb osztályokba, és valami hihetetlen véletlen folytán, még a középiskoláig is eljutott. Ott aztán egészen váratlanul megemberelte magát. Talán megjött a józan esze, vagy csak kezdett feltámadni az önérzete, hogy ha senkinek is nézik, valamiből mégis csak meg kell majd élnie, most, hogy egyedül volt, mert közben már az apja is elment, egy sötét hajnalon, az éjjeliőrbódében meggyulladt benne az alkohol.

A szeretetszolgáltatnak köszönhetően, elvégezte iskoláit, és mivel elég jól fogalmazott, valami újsághoz szeretett volna beállni. Sorra kilincselte a szerkesztőségeknél, de született lúzerként, mindenütt elutasításban volt része. Nem volt senki, aki felkarolta, szárnyai alá vette volna. Alkalmi megbízásokból tartotta fenn magát, ami nem is nevezhető önfenntartásnak, inkább csak sínylődésnek.

Egyik napról a másikra élt. Sivár, szegényesen berendezett albérletébe nem hívhatott meg senkit, így nem alakult ki baráti köre, és nő se akadt egy se, aki össze akart volna állni vele, hogy legalább átmenetileg elfeledtesse vele nyomorúságos voltát. Akár cédulát ragaszthatott volna a homlokára, „*lúzer vagyok*” felirattal.

Se rokona, se szeretője, se állandó munkája nem volt, napról napra tengődve érte meg a negyvenedik életévét. Szinte csak vegetált. Közel állt ahhoz, hogy apja nyomdokaiba lépjen, beálljon éjjeliőrnek, és ivásba fojtassa a bánatát. Attól legalább eltompul a tudata, és nem kellett volna naponta számot vetnie azzal, hogy nem él, csupán agonizál.

A negyvenedik születésnapja után három nappal, váratlanul megbízást kapott az egyik újságtól. Ő, a lúzer. A szerkesztőségben ugyanis beütött a krach, minden épkezláb riportert leverte a lábáról az influenza, nyilván körbefertőzték egymás, így nem volt más hadra fogható ember, csak ő, a külsős, az alkalmi íródeák.

Még a vonatjegyét is kifizették, hogy a szomszédos nagyvárosba elutazhasson. Az oda érkező híres textil gyárossal kellett interjút készítenie, aki arról kívánt nyilatkozni, hogy elkezdtek a gyártását egy vastag, erős, sötétkék vászonból készült nadrágnak, amely nem csak a farmerek öltözete lehet, de akár városi viseletre is alkalmassá válhat, és meghódíthatja a világot.

A vonaton csak egyfajta osztályú kocsikban lehetett utazni, így jólöltözött emberekkel került egy kupéba, akik egy-két mondat erejéig, még szóba is elegyedtek vele. Mit tesz ugye, ha az embernek a házmester kölcsönadja az esküvői öltönyét? Máris elfogadhatóvá válik a külseje.

Önkéntelenül elmosolyodott, ahogy a szivarfüstön keresztül akkori kinézetét maga elé vizionálta. Sovány, magas férfi, amint kinőttnek tűnő, ennek ellenére jól karbantartott, fekete öltönyében feszengve, beszélgetést kezdeményez – többek között – a kupében ülő jólszituált, nagydarab férfival, aki az utastársak megkérdezése nélkül rendületlenül pöfékelt, s márkás szivarjából zavartalanul eregette a bodor, jó illatú füstöt. Mintha mostani énjét látná az önfeledten szivarozó öregúrban.

Megérkezvén a célállomásra, az első között pattant fel. Igyekezett az utasok tömegén keresztül furakodni az ajtóhoz, hogy minél előbb megtalálja a peronon a titkárt, aki szálláscsinálója, egyben programtervezője volt az öreg, gazdag gyárosnak. Épp lelépett volna a vonatlépcsőről, amikor eszébe jutott,

hogy a kupében, a csomagtartón maradt a kalapja, ami kiegészítő darabja volt a házmestertől kölcsönbe kapott fekete öltönynek. Ezt nem hagyhatja el, megesküdött, hogy nagyon fog rá vigyázni, és épségben visszaszármaztatja a tulajdonosának.

Sűrű elnézéseket kérve, visszafelé nyomakodott a kupé irányába, ahol a kalap maradt.

Egyik utastársa, a nagydarab öregúr még ráérősen készülődött. Neki, úgy látszik, nem volt sürgős a leszállás. Amikor magát exkuzálva, éppen elébe állt, hogy a kalapot a tartóról levegye, hirtelen nagy ütést, s kirobbanó forróságot érzett a hátán. Csak nézett, kimeredt szemekkel, majd az öreg rémült tekintete előtt, lassan a földre csúszott. Azt már nem láthatta, hogy ezzel egy időben a peronon örült lökdösődés, kiabálás kezdődött, s valaki rendőrért kiáltott: fogják el, nála van még a pisztoly, ő lőtt! A tömeg felbolydult úgy a vonaton, mint a peronon, csak ő nem észlelt az egészből semmit, mert a tüdejében megállapodott golyó elnyomott minden érzést. Még akkor sem volt eszméleténél, amikor az öregúr utasítására a mentősök, nagy gonddal ügyelve, nehogy összerázzák, hordágyon levitték a vonatról, és elszállították.

Amikor magához tért, kórházi ágyon találta magát. A nővér szaladt az orvosért, aki nem egyedül jött, hanem vonatbéli útítársával, a nagydarab öregúrral. Előbbi derűlátón, szaktudása biztos tudatában, utóbbi, az öregúr, őszinte aggodalommal nézett rá.

Rendbe hozzuk, ne féljen – szólalt meg az orvos. Jobb lesz, mint újkorában. Kicsit fel is hizlaljuk – próbálta oldani a feszültséget –, csak úgy engedjük haza. Az orvos szavai hallatán, az öregúr gyorsan hozzátette: majd nálam felgyógyul. Gondom lesz rá, nem hagyom most már elkallódní, adósa vagyok, neki köszönhetem az életem.

Tudtam róla, jó előre hírül hozták – fordult magyarázatul az orvos felé –, hogy egyik üzleti vetélytársam, közúti balesetet színelve, akar végezni velem. Így akart, szó szerint, „elűtni” a további üzletektől. Azért jöttem vonattal, hogy ez ne következhesen be. Úgy látszik azonban, kitudódott, s a tervet megváltoztatták, a vonaton akartak végezni velem. De nem sikerült, hála ennek a rendszerető fiatalembernek, aki visszajött a kalapjáért, és éppen előttem állt, amikor a lövés odalentről eldördült. Nem is tudja a fiatalember, hogy milyen jó időben, milyen jó helyen volt! Megcsinálta a szerencsáját, az életemért cserébe nem leszek hálátlan. Soha többé nem kell nélkülöznie, ezentúl nem fog hiányt szenvedni semmiben, ezt garantálom. Csak gyógyuljon fel mihamarabb.

Akkor nem is értette, később döbbsent rá, hogy interjúalanyával utazott egy kupében, a híresen gazdag textilmágnással. Hiába, no, az üzlet, különösen, ha nagyban játsszák, veszélyes dolog. Olykor kifejezetten életveszélyes.

Az öregúr birtokán épült fel, és egyszeriben megismerte az élet napos oldalát. Életet mentett, és az ő jóvoltából áldozattá nem vált mágnás beváltotta az ígértét. Újságbefektetései is voltak, nem csak textilgyárai, így az egyik leg-rangosabb újság főszerkesztőjévé nevezte ki, értesülvén újságírói múltjáról, ambícióiról.

Évről-évre gyarapodó jövedelméből hamarosan megvette az újságot, aztán még egy tucatot mellé. Hatvanéves korára – tegnap töltötte be éppen –, pontosan tizenhárom lapnak lett a tulajdonosa. Irigylésre méltóan dúsgazdag. Riporterek jönnek hozzá, hogy megtudakolják, hogyan is jutott el idáig, mi a titka a meggazdagodásának...

Mivel gondolatban elért a mához, abba is hagyta az ábrándozást. Csettintett az ujjával, és az ajtó előtt fülelő titkár, mintha csak erre a jelre várt volna, kitarta az ajtót, és betessékelte a tűkön ülő, izgatott kis újságírótanoncot.

Na, fiam, mit szeretne tudni? – szegezte a nagyhatalmú ember az újságírónak egyből a kérdést, a köszönését sem fogadva.

Az újonnan alapított újság munkatársai nevében szívből köszöntöm Önt – kezdte az újságíró-palánta. Nagy megtiszteltetésnek vesszük, hogy személyesen idelátogatott a szerkesztőség épületének átadására – hadarta szinte egy szuszra. Olvasóink szeretnék megismerni az Ön életútját, kíváncsiak arra, hogy az újság tulajdonosa hogyan vált ilyen mérhetetlenül sikeres üzletemberré?

Az öregúr csak a pillanat törtrészéig gondolkodott a válaszon, aztán azt mondta: tudja fiam, az én sikerem titka nagyon egyszerű. Jó időben voltam, jó helyen...

Azzal intett a titkárának, hogy a maga részéről az interjút befejezettnek tekinti.

